

Utredning
av
3+2-modeller

25. juni 2015

Innholdsfortegnelse:

1. Mandat og bakgrunn for arbeidet.....	5
1.1 Oversikt.....	5
1.2 Mandat.....	5
1.3. Arbeidsgruppen	6
1.4 Arbeidsprosessen.....	6
1.5 Studiemodeller i rettsvitenskap ved UiO – en kort historisk oversikt	7
1.6 Bakgrunn for arbeidet	9
1.7 Den videre fremstilling.....	11
2. Sammendrag.....	12
3. Bologna-prosessen og innføring av 3+2-modeller.....	14
3.1 Innledning	14
3.2 Bologna-prosessen.....	14
3.3 Erfaringer med innføring 3+2-modeller ved UiO	15
4. 3+2-ordninger i rettsvitenskap i Europa	18
4.1. Oversikt.....	18
4.2 3+2-modeller i Norden.....	18
4.2.1 Oversikt	18
4.2.2 Danmark.....	18
4.2.3 Finland	19
4.3 3+2 utenfor Norden.....	20
4.4 Sammenfatning	22
5. Norske bachelorprogram i rettsvitenskap	23
5.1 Innledning	23
5.2 Oversikt og bakgrunn for bachelorutdanning i rettsvitenskap	23
5.3 Hva skjer med bachelorkandidatene?	24
5.4 Erfaringer med innpasningsopptak og bachelorstudentene	25
6. Arbeidslivets behov for juridisk kompetanse	28
6.1 Oversikt.....	28
6.2 Strandbakken-utvalgets undersøkelser.....	28
6.3 Kandidatundersøkelser	29
6.4 Innspill fra arbeidsgivere til arbeidsgruppen.....	30
7. Økonomiske rammebetingelser.....	33
7.1 Innledning	33
7.2 Finansiering – generelle rammer	33

7.3	Finansielle konsekvenser ved ulike modeller	34
7.4	Kostnader	35
8.	Krav til innhold og oppbygning av bachelor- og mastergrader - kvalitet.....	37
8.1	Oversikt.....	37
8.2	Nasjonalt kvalifikasjonsrammeverk:.....	37
8.3	Krav til fagmiljø	40
8.4	UiOs krav til oppbygning av studieprogram	41
9.	Opptaksrammer	43
9.1	Oversikt.....	43
9.2	Konsekvenser av et masteropptak med åpen konkurranse.....	43
9.3	Prioritering av fakultets bachelorstudenter ved opptak til et toårig masterprogram.....	46
9.3.1	Universitets- og høyskolelovens krav til opptak	46
9.3.2	Forskriftsreguleringen av opptak til mastergrad	46
9.3.3	Adgangen til å endre forskrift om lokale opptak.....	47
9.4	Muligheter for suppleringsopptak og avstigning i en 5-årig modell	51
10.	Formål med og utforming av 3+2 modeller	53
10.1	Innledning.....	53
10.2	Hva kan 3+2-modeller tilføre?	53
10.2.1	Innledning	53
10.2.2	Samfunnets behov for bachelorjurister.....	54
10.2.3	Spesialisering	54
10.2.4	Mobilitet	55
10.2.5	Tverrfaglighet	56
10.3	Ulike 3+2-modeller for forskjellige formål.....	57
10.3.1	Elementer i utforming av studieordninger	57
10.3.2	Tilrettelegging for avstigningsmulighet	58
10.3.3	Tilrettelegging for spesialisering.....	58
10.3.4	Tilrettelegging for mobilitet	59
10.3.5	Tilrettelegging for tverrfaglighet.....	61
10.4	Oppsummering: To modeller	62
11.	På vei mot en omlegging av studiet? Skisser, konsekvenser og vurderinger.....	63
11.1	Oversikt.....	63
11.2	3+2 variant A	64
11.2.1	Beskrivelse av modellen	64
11.2.2	Konsekvenser for faginnhold og kvalitet.....	65
11.2.3	Økonomiske og administrative konsekvenser	67

11.2.4	Vurdering	68
11.3	3+2 variant B	70
11.3.1	Beskrivelsen av modellen	70
11.3.2	Konsekvenser for faginnhold og kvalitet.....	71
11.3.3	Økonomiske og administrative konsekvenser	73
11.3.4	Vurderinger	74
11.4	Suppleringsopptaksmodellen	76
11.4.1	Beskrivelse av modellen	76
11.4.2	Konsekvenser for faginnhold og kvalitet.....	76
11.4.3	Økonomiske og administrative konsekvenser	77
11.4.3	Vurderinger	78
11.5	Sammenligning av økonomiske konsekvenser.....	78
11.6	Bergensmodellen	78
11.6.1	Bakgrunn.....	78
11.6.2	Beskrivelse av modellen	78
11.6.3	Mulige konsekvenser av en reform i Bergen	79
12.	Avslutning	81

1. Mandat og bakgrunn for arbeidet

1.1 Oversikt

Arbeidsgruppen legger med dette frem sin rapport «Utredninger av 3+2-modeller».

I rapportens første kapittel gjengis mandatet for arbeidet (kapittel 1.2), arbeidsgruppens sammensetning (kapittel 1.3) og det redegjøres for gruppens arbeidsprosess (kapittel 1.4). Deretter presenteres hovedtrekkene ved tidligere studiemodeller ved fakultet (kapittel 1.5). Videre blir bakgrunnen for etablering av arbeidsgruppen gjennomgått (kapittel 1.6), før det gis en oversikt over den videre fremstilling (kapittel 1.7).

1.2 Mandat

Arbeidsgruppen har hatt følgende mandat, vedtatt den 18. desember 2014:

«Dekanen setter med dette ned en arbeidsgruppe til å utrede spørsmål knyttet til mulig omlegging av masterstudiet i rettsvitenskap fra dagens integrerte femårige modell til en modell basert på en bachelorgrad og en mastergrad (3+2-modell).

Arbeidsgruppen skal skissere en eller flere studieordninger basert på en 3+2-modell, og én studieordning som viderefører en integrert femårig mastermodell med suppleringsopptak mellom tredje og fjerde år.

Det er en selvsagt forutsetning at gjennomført bachelor- og masterstudium skal gi samme yrkeskvalifikasjoner som dagens integrerte femårige masterstudium. På den bakgrunn skal arbeidsgruppen også beskrive yrkesmuligheter for eventuelle bachelorkandidater.

Ved utformingen av skisser til studieordninger skal arbeidsgruppen legge avgjørende vekt på kvalitet i studiet i rettsvitenskap. Arbeidsgruppen skal vurdere om læringsutbytte for bachelorstudiet beskrevet i Nasjonalt kvalifikasjonsrammeverk for høyere utdanning gir tilfredsstillende kvalitet i emner som inngår i en juridisk profesjonsutdanning. Dersom tilfredsstillende kvalitet ikke oppnås for emner som legges til bachelorstudiet, skal det drøftes om dette kan kompenseres for gjennom en toårig masterutdanning. Skisser til omlegging til en 3+2-modell bør utformes slik at behovet for overgangsordninger blir minst mulig. Det skal innhentes erfaringer fra juridiske lærersteder som har innført 3+2-modeller.

Arbeidsgruppen skal utrede konsekvenser av en eventuell omlegging fra dagens integrerte femårige masterstudium til de studiemodellene som skisseres. Det skal blant annet utredes konsekvenser av en eventuell omlegging for kvaliteten på studiet, finanseringen av virksomheten ved Det juridiske fakultet, samt nasjonal og internasjonal mobilitet mellom studiesteder, herunder spørsmål knyttet til mulige ulikheter i studiekvalitet, karakternivå og karaktergivning på bachelorstudiet ved forskjellige studiesteder.

Basert på utredningen skal arbeidsgruppen vurdere fordeler og ulemper med de studieordninger den skisserer. Arbeidsgruppen skal legge frem sin rapport innen 15. juni 2015.»

Arbeidsgruppen tolker mandatet slik at gruppens rapport skal gi et bedre beslutningsgrunnlag for å vurdere om det skal foretas en omlegging av dagens studiemodell til en 3+2-modell. Arbeidsgruppen er ikke bedt om anbefale om det bør foretas en omlegging

av dagens studiemodell, men om å «vurdere fordeler og ulemper med de studieordninger den skisserer».

Dersom fakultetet beslutter å legge om dagens studiemodell til en 3+2-modell, vil det kreve ytterligere utredning av det faglige og pedagogiske innholdet i denne modellen. Mandatet omfatter ikke en fullstendig utredning av alle sider ved det faglige og pedagogiske innholdet i mulige studieordninger basert på en 3+2-modell, og det har heller ikke vært mulig innenfor den tidsrammen arbeidsgruppen har hatt til rådighet. På den bakgrunn har arbeidsgruppen, dersom fakultetet beslutter å gå videre i arbeidet med en 3+2-modell, i samråd med dekanatet lagt opp til at det nærmere faginnholdet i bachelor- og mastergradene må utarbeides i neste fase.

1.3. Arbeidsgruppen

Dekanen oppnevnt følgende medlemmer av arbeidsgruppen

- Christoffer C. Eriksen, Institutt for offentlig rett (arbeidsgruppens leder)
- Eivind Smith, Institutt for offentlig rett
- Inger Berg Ørstavik, Institutt for privatrett
- Lasse Simonsen, Institutt for privatrett
- Ole Hammerslev, Institutt for kriminologi og rettsosiologi og Syd-dansk Universitet
- Kristoffer Heitmann, JSU
- Mads Fredrik Baardseth, JSU
- Eline Storhaug Sørensen, fakultetsadministrasjonen
- Elisabeth Ulleberg (arbeidsgruppens sekretær)

1.4 Arbeidsprosessen

Som det fremgår av mandatet, har arbeidsgruppens hovedoppgave vært å skissere mulige studieordninger og å utrede spørsmål knyttet til mulig omlegging av masterstudiet i rettsvitenskap. På den bakgrunn har gruppens arbeid vært lagt opp for å gi et best mulig grunnlag for en etterfølgende beslutning om fakultet bør legge om studiet, og i så fall på hvilken måte. Arbeidsgruppen har sett det slik at det vil være mer hensiktsmessig å legge til rette for brede diskusjoner med alle miljøer på fakultet om hvorvidt det bør foretas en omlegging av studiet til en 3+2-modell, etter at innstilling foreligger, heller enn før innstillingen er klar. Gruppens arbeid og diskusjoner har av den grunn stort sett foregått internt. Det har likevel blitt trukket inn flere utenfor gruppen i arbeidet, blant annet studie-, eksamens- og økonomiseksjonen. Gruppen har også holdt dekanatet og de instituttmiljøene som er mest involvert i dagens masterprogram i rettsvitenskap, orientert om utviklingen i gruppens arbeid.

Arbeidsgruppen har totalt hatt 7 møter fra januar til juni 2015, i tillegg til korrespondanse på e-post og en-til-en samtaler.

Gruppen har innhentet opplysninger fra ressurspersoner på fakultetet og på enkelte andre fakultet, samt UiOs sentraladministrasjon. Det er også avholdt et møte med potensielle arbeidsgivere for bachelorstudenter 5. juni.

Gruppens leder og sekretær har hatt flere møter med dekanatet, hvor det har blitt orientert om status i arbeidet.

Det har også blitt orientert om status i arbeidet for ansatte ved IfP 16. april 2015, ved IoR 30. april 2015 og ved NifS 19. mai 2015. Det er videre om orientert om arbeidet i PMR 12. mai og i fakultetsstyret 15. juni.

Fristen for fremleggelsen av rapporten ble underveis i arbeidet endret fra 15. juni til 25. juni.

1.5 Studiemodeller i rettsvitenskap ved UiO – en kort historisk oversikt

Rettsstudiet i Oslo har gjennomgått flere større studiereformer. De ulike studieordningene har mange likhetstrekk blant annet ved at studieprogrammet tradisjonelt har bestått av store emner med integrerte fag og overvekt av obligatoriske- og rettsdogmatiske emner. Noen ulikheter er det imidlertid mellom de ulike studiemodellene. Vi har valgt å se på de fire siste studieordningene.

Studieordningen av 1984

I studieordningen av 1984 ble 1.-5. avdeling innført med årlige eksamener. Studieordningen forut for 1984-ordningen, studieordningen av 1968, bestod av tre avdelinger med normert studietid til 10-11 semestre.

For studieordningen av 1984 var undervisningen frivillig, med unntak av krav om å besvare fire fakultetsoppgaver for å gå opp til 1. avdelings eksamen. De fleste fag var obligatoriske, med unntak av mulighet for et juridisk valgfag i 3. avdeling. Dersom studenten ikke oppga noe valgfag, ble selskapsrett automatisk valgt. Valgfaget inngikk i eksamen for 3. avdeling. I deler av studiets 5. avdeling kunne studentene velge mellom ulike spesialfag, som ikke måtte være tilsvarende valgfaget i 3. avdeling. Spesialfaget ble avlagt sammen med 5. avdeling. Spesialfagseksamen utgjorde én eksamensdag av til sammen 3 dager. Faget hadde egne sensorer og fikk egen karakter som ble regnet inn i 5. avdelingskarakteren. Studenten kunne velge mellom å ta eksamen i spesialfagene eller skrive en særavhandling, som skulle være et selvstendig, skriftlig arbeid, enten individuelt eller i gruppe. Frem til og med 1984-ordningen, fikk studentene én samlet (gjennomsnittlig) hovedkarakter ved oppnåelse av graden cand. jur. Dette opphørte parallelt med innføring av 1996-ordningen.

Rettsstudiet var frem til 1985 åpent for alle immatrikulerte studenter ved UiO. På grunn av kapasitetsproblemer fikk fakultetet anledning til adgangsbegrensning fra studieåret 1985-86.

Studieordningen av 1996:

I studieordningen av 1996 ble studiet delt inn i en grunn-del og en profesjonsdel. Denne studieordningen skiller seg mest fra de øvrige studiemodellene som nevnes her. Grunn-delen bestod av grunnfag privatrett og grunnfag offentlig rett, to semestre hver (tilsvarende 60 studiepoeng), som ga en innføring i fagområdene. Profesjonsdelen bestod av en fellesdel på fire semestre (tilsvarende 120 studiepoeng) med fordypning, samt en valgdel på tre semestre

(tilsvarende 90 studiepoeng). Valgdelen bestod av inntil fire valgfag tilsvarende 15 studiepoeng hver, og en spesialoppgave tilsvarende 30 studiepoeng eller 60 studiepoeng. Det var også mulig for studentene i valgdelen å dra på utveksling et semester. Samlet studietid var 12 semestre, med Ex.phil og Ex.fac. Ved innføring av 1996-ordningen ble spesialoppgave (tilsvarende dagens masteroppgave) en obligatorisk del av rettsstudiet.

Det ble gitt eksamen etter hvert av grunnfagene, og etter profesjonsdelens fellesdel og valgdelen. På eksamensvitnemålet for cand. jur.-graden fremkom kun karakter for profesjonsdelens fellesdel, og en karakter for hvert av de valgfag studentene hadde valgt og for spesialoppgaven. Et viktig formål med studieordningen av 1996 var at de to grunnfagene enkelt skulle kunne inngå i andre grader dersom studentene ikke ønsket å fullføre rettsstudiet.

Studieordningen av 2004:

I studieordningen av 2004 ble cand. jur.- graden erstattet av en femårig Master i rettsvitenskap. Det ble igjen innført årlige avdelinger med eksamener etter hver avdeling, samt et 5. studieår med masteroppgave i 9. semester og valgmenner/utveksling i 10. semester. Det var totalt 220 studiepoeng med obligatoriske emner og 30 studiepoeng med valgfrie juridiske emner, i tillegg til masteroppgave på 30 studiepoeng og Ex.phil og Ex.fac. De valgfrie emnene ble tilbudt kun på masternivå i studieløpets siste semester, og kunne erstattes med utvekslingsopphold eller 60 studiepoengs masteroppgave. Våren 2007 ble cand.jur.-graden utfaset.

Gjeldende studieordning av 2011:

Den gjeldende studieordningen ble innført i 2011. Studiemodellen likner den av 2004 i faginnhold og oppbygning. Som nevnt under kapittel 1.5 ble det blant annet på grunn av tilbakemeldinger fra NOKUTs tilsyn i 2008 satt i gang en prosess på fakultetet for å forbedre rettsvitenskapsstudiet. Det ble med 2011-ordningen innført emner som avsluttes med eksamen hvert semester, lagt opp til obligatorisk undervisning, bedre tilrettelagt for valgfrihet med blant annet innføring av et juridisk valgmenne på bachelornivå, samt innført flere internasjonale komponenter.

Studieprogrammet er basert på Stenvikutvalgets innstilling (omtalt under). I innstillingens kapittel 4.3 s. 27 står det at det er «tenkt i retning av at de tre første studieårene skal representere et «bachelornivå», hvor det legges stor vekt på innføring og bredde, mens de to siste årene representerer et «masternivå», hvor større vekt legges på fordypning og spesialisering».

Dagens studiemodell har følgende oppbygning:

- Obligatoriske emner (190 studiepoeng)
- Ex.phil (10 studiepoeng) og Ex.fac. (10 studiepoeng)
- Valgfritt juridisk emne, bachelornivå (10 studiepoeng)
- Semi-obligatorisk emne (10 studiepoeng)
- Valgfrie juridiske emner, masternivå (40 eller 10 studiepoeng, avhengig av omfang på masteroppgave)
- Masteroppgave (30 eller 60 studiepoeng).

Studentene kan dra på utveksling i stedet for å ta valgfrie emner på masternivå. Det er også mulighet til å velge bestemte faglige profiler. Studieprogrammet består i stor grad av obligatoriske emner og juridiske valgemner. Perspektivfagene (semi-obligatoriske emner) retts sosiologi, rettsøkonomi og rettsfilosofi har innslag av tverrfaglighet. Studentene kan velge praksisopphold ved en av fakultetets praksissteder som 10 studiepoengs valgemne. Dette var også mulig i tidligere studieordninger.

Opptaksrammen for studiet er 430 studenter per år, fordelt med opptak på både høstsemesteret og vårsemesteret for studenter med studierett. I tillegg kommer mulighet for å ta eksamener som privatist (se under). Studenter som har tatt deler av en grad eller en bachelorgrad innen rettsvitenskap kan søke gjennom samordnet opptak, og få godskrevet emner fra annen høyere utdanning (omtales i kapittel 5.4) eller ta 4. og 5. studieår som privatist. Valgemner på bachelornivå er åpne for studenter fra andre studieprogram. For øvrig er studieprogrammet lukket for andre studenter enn programstudentene.

Frem til studieordningen av 2011 var det mulig å ta hele rettsstudiet som privatist. Ved overgang til ny studieordning ble det vedtatt å utfase privatister i masterstudiet. Den nye studieordningen innførte obligatorisk undervisning på 2.-4. studieår. For at privatistene skulle ha mulighet til å fullføre Master i rettsvitenskap vedtok fakultetet en lang overgangsordning mellom de to studieordningene. Studieordningen av 2004 utfases gradvis med siste eksamen i JUR400OP (4. avdeling) våren 2016 og siste eksamen i masteroppgaver og valgemner høsten 2017. Etter 2017 er det altså ikke lenger anledning å oppnå graden Master i rettsvitenskap som privatist ved UiO. Det betyr at man må være tatt opp på fakultets masterprogram for å oppnå graden Master i rettsvitenskap ved UiO. Studenter med en juridisk bachelorgrad fra andre læresteder som ønsker å komme inn på dette masterprogrammet må da søke gjennom samordnet opptak på bakgrunn av karakterer fra videregående skole.

1.6 Bakgrunn for arbeidet

Spørsmålet om studieprogrammet Master i rettsvitenskap ved Det juridiske fakultet i Oslo skal deles i et bachelor- og masternivå ble tatt opp allerede da det femårige masterprogrammet erstattet cand.-jur studiet i 2004. Ved etableringen av masterprogrammet ble det besluttet at det ikke skulle deles i et bachelor- og masternivå.

Spørsmål om oppdeling ble på nytt aktualisert i 2008 av NOKUTs evaluering «Revidering av akkreditert mastergradsstudium i rettsvitenskap». NOKUT-komiteen mente at fakultets masterstudium ikke svarte til de krav som bør stilles til en pedagogisk oppbygd studieordning. Komiteen påpekte videre at fokuset på internasjonalisering bør bli sterkere, og at obligatoriske elementer bør innføres for å orientere studentene mer mot læring og mindre mot eksamen. Evalueringskomiteen anbefalte i sin rapport fakultetet å vurdere å gå over til en 3+2 modell som kunne gi større rom for fordypning, progresjon og internasjonalisering.

NOKUTs anbefalinger ble fulgt opp i Bostad-utvalgets rapport i desember 2008. Utvalget ble ledet av daværende viserektor Inga Bostad og besto av medlemmer fra UiO sentralt, vitenskapelige- og administrative ansatte samt studenter ved Det juridiske fakultet og en deltaker fra medisinstudiet ved UiO. Mandatet var å følge opp hvordan kravene i NOKUT-rapporten kunne tilfredsstilles, samt se tiltakene i forbindelse med økonomi og ressurser og

skissere mulige alternativer. Komiteen anbefalte i sin rapport blant annet større grad av «modulisering» av utdanningen for å bedre fleksibilitet og mobilitet av studenter i tråd med NOKUTs anbefalinger om en oppdeling i 3+2-modell.

I brev fra rektor av 4. februar 2009 ble fakultetet anbefalt å bedre studiekvaliteten med bakgrunn i Bostad-utvalgets rapport, blant annet ved å modulisere avdelingene i emner som tilordnes studiepoeng.

Parallelt leverte instituttlederne ved IKRS, SMR, IfP, IoR og NifS i januar 2009 på oppdrag fra dekanus et første forslag til en omlegging av masterstudiet i rettsvitenskap blant annet med bakgrunn i NOKUTs tilbakemeldinger om større valgfrihet og internasjonalisering. Gruppen fremmet anbefalinger om det konkrete faginnholdet i studiet men valgte å ikke foreslå en overgang til 3+2-ordning.

I desember 2009 ble det nedsatt et utvalg med medlemmer internt fra fakultetet ledet av Are Stenvik (Stenvikutvalget), for å utforme et konkret forslag til endret studiemodell. I utvalgets mandat heter det at den nye studiemodellen skal medføre en størst mulig forbedring av studietilbudet tilpasset kvalitetsreformens intensjoner og med hensyn til NOKUTs anbefalinger, anbefalinger fra rektor i brev av 4. februar 2009 samt instituttledernes rapport. Sentrale temaer i mandatet for arbeidet var integrering av metode- og etikkfaget, innføring av nye undervisnings- og evalueringsformer, større innslag av internasjonale aspekter, større valgfrihet for studentene og etablering av forskerlinje. Omlegging til 3+2-modell var i mandatet presisert som noe utvalget ikke skulle vurdere, i tråd med instituttledernes anbefalinger, og det ble dermed ikke beskrevet i rapporten.

Spørsmålet om 3+2-ordning for rettsvitenskapsstudiet ble nok en gang aktualisert ved at Kunnskapsdepartementet i 2011 oppnevnte en arbeidsgruppe ledet av Asbjørn Strandbakken (Strandbakken-utvalget), som skulle utrede behovet for juridisk kompetanse og utdanning frem mot 2025. Strandbakken-utvalget leverte sin rapport i februar 2013 der det beskrives en rekke forhold som argumenterer for en oppdeling i 3+2-modell for Master i rettsvitenskap. I Stortingets spørretime 2. april 2014 uttrykte statsråden at han, med henvisning til Strandbakken-utvalgets utredning, ville «legge til rette for en oppdeling av det integrerte masterstudiet i rettsvitenskap i en 3+2-ordning for de universiteter som ønsker det.»

Universitetet i Bergen stilte seg tidlig positive til en omlegging og nedsatte en prosjektgruppe for å utrede spørsmål knyttet til en mulig omorganisering av studiet. I mandatet står det at «Prosjektgruppen gis vide fullmakter til å drøfte og eventuelt ta stilling til alle forhold knyttet til rettsstudiet, med sikte på å utvikle et fremtidsrettet studium med styrket kvalitet». Prosjektgruppen leverte sin innstilling 11. februar 2015¹. I innstillingen fra Bergen legges det opp til en ny studiemodell som bygges opp med et bachelor- og masternivå, men i en integrert 5-årig modell. På den måten sikres studentene opptak til hele studieløpet, med en avstigningsmulighet etter tre år, og med mulighet for mobilitet fra andre studiesteder inn til de siste to årene.

Det er i Bergensinnstillingen foreslått omfattende endringer i innhold og oppbygning av studieprogrammet. Etter forslaget skal de tre første årene utgjøre en «fellesutdannelse» som

---

¹ Lenke til Delinnstilling 1 ved UiB:

<http://www.uib.no/sites/w3.uib.no/files/attachments/studieordningdelinnstilling1-februar2015.pdf>

inneholder de obligatoriske emner som de tenker seg vil være felles for alle jurister og som kan legge grunnlag for videre studier eller yrkesdeltakelse. De som velger å avslutte studiene etter de tre første årene, oppnår graden Bachelor i rettsvitenskap. På de to siste årene vektlegges selvstendighet og dypgående studier med mulighet for fordypning innenfor tre eller fire ulike spesialiseringer samt flere valgfrie emner. Etter fem år oppnår studentene graden Master i rettsvitenskap. Innstillingen har vært på høring både internt på fakultetet i Bergen og til enkelte eksterne, med frist 1. mai 2015. Det er ennå ikke avklart om Det juridiske fakultet i Bergen vil gå videre med utvalgets anbefalinger. Arbeidsgruppen er ikke kjent med om Universitetet i Tromsø har planer om omlegging av studiemodell. Den foreslåtte Bergensmodellen omtales nærmere i kapittel 11.6.

Spørsmålet om en 3+2-modell i rettsvitenskap er også blitt aktualisert gjennom at det etter 2007 er opprettet bachelorstudier i rettsvitenskap ved Universitetene i Agder og Stavanger og Høyskolen i Lillehammer, Høyskolen i Buskerud og Vestfold og Folkeuniversitetet i Midt-Norge (Trondheim). Det viser seg at mange av bachelorkandidatene fra disse studieprogrammene søker seg inn som studenter ved vårt integrerte studieprogram og får godskrevet emner fra eget studiested for å kunne fullføre mastergraden hos oss. Dette redegjøres det for i kapittel 5.4.

Etter at arbeidsgruppen startet sitt arbeid, sendte Kunnskapsdepartementet i mars 2015 ut høring om forslag om endringer i forskrift om grader og yrkesutdanninger, beskyttet tittel og normert studietid ved universiteter og høyskoler av 16. desember 2005 nr. 1574. I høringsbrevet foreslås det at det bør være valgfritt for institusjonene som i dag gir mastergrad i rettsvitenskap om de ønsker å gå over til en modell med bachelor- og mastergrad. Videre står det at det fortsatt vil være de tre utdanningsinstitusjonene som i dag tilbyr en femårig mastergrad i rettsvitenskap som kan gi tittelen «Master i rettsvitenskap». Departementet tar sikte på å fastsette endringsforskriften slik at den kan iverksettes fra 1. januar 2016.

1.7 Den videre fremstilling

I det følgende presenteres i kapittel 2 et sammendrag av rapporten.

Bologna-prosessen og innføring av 3+2 modeller presenteres i kapittel 3, og 3+2 ordninger i rettsvitenskap i Europa presenteres i kapittel 4. Norske bachelorutdanninger i rettsvitenskap gjennomgås i kapittel 5.

Arbeidslivets behov for jurister med bachelorgrad diskuteres i kapittel 6.

Rammer for økonomi, kvalitet og opptak gjennomgås i henholdsvis kapittel 7, 8 og 9.

Formål med og utforming av 3+2-modeller gjennomgås i kapittel 10.

Skisser til studieordninger presenteres i kapittel 11.

2. Sammendrag

Bologna-erklæringen hadde som ambisjon å øke studentmobiliteten på tvers av landegrensener, og den har medført en europeisk utdanningsreform de siste 15 årene. Bologna-prosessen gjennomgås i kapittel 3, og det redegjøres for hovedelementer i utdanningsreformen som har medført at de aller fleste typer av høyere utdanning i de fleste europeiske land har blitt delt i et bachelor- og et masternivå. Det er imidlertid langt fra alle studieprogram ved UiO som i dag er bygget opp etter en 3+2-modell, selv om Bologna-prosessen medførte store endringer i høyere utdanning etter kvalitetsreformen i 2003. Ved UiO er det i 2015 femårig integrerte masterprogram, ikke bare i rettsvitenskap, men også i blant annet klinisk ernæring og i farmasi, og flere fakultet har beholdt sin profesjonsutdanning. Erfaring viser også at omlegging til 3+2-modeller ikke har fungert som ønsket på alle studieprogram. Studieprogrammet klinisk ernæring var bygget opp etter en 3+2-modell, men ble lagt om til en femårig integrert modell i 2013.

Beskrivelsene av europeiske 3+2-ordninger i rettsvitenskap i kapittel 4 går igjennom noen hovedelementer i de 3+2-ordningene som er gjennomført for studier i rettsvitenskap i Norden og i enkelte land utenfor Norden. Gjennomgangen viser blant annet at en rekke land i Europa har innført 3+2-ordninger for studier i rettsvitenskap som ledd i implementeringen av Bologna-prosessen, men at de fleste studenter likevel ser ut til å fortsette fra bachelor til master. Det betyr at mulighet for «exit» etter tre år i praksis brukes lite.

Oversikten over norske bachelorprogram i rettsvitenskap som presenteres i kapittel 5 går igjennom oppbygning av de enkelte studiene, hva som skjer med bachelorkandidatene og erfaringer med innpasningsopptak av bachelorstudentene. Kapitlet viser blant annet at de aller fleste bachelorstudentene ønsker å komme inn på masterstudiet i rettsvitenskap.

Vurderingen av de fremtidige yrkesmulighetene for bachelorkandidater i rettsvitenskap i kapittel 6 viser at arbeidsgivere hittil har vist liten interesse for bachelorkandidater i rettsvitenskap. Samtidig fremgår det også i kapittel 6 at enkelte arbeidsgivere har vist en viss interesse for personer som tar ett eller flere juridiske fag, da som del av eller supplement til annen utdanning. Kandidatundersøkelser viser at masterkandidatene fra dagens femårige integrerte studiemodell opplever sin utdanning som tilpasset til og relevant for arbeidslivets behov.

Redegjørelsene for økonomiske rammebetingelser, krav til kvalitet og opptaksrammer i kapittel 7, 8 og 9 viser at en omlegging til en 3+2-modell ikke nødvendigvis fører til at kvaliteten på studiet eller fakultetets fagmiljø svekkes. Gjennomgangen av ulike krav til innhold og oppbygning av bachelor- og masternivået i kapittel 8 viser at fakultetet, innenfor de rammer som følger av mastergraden som adgangskort til lovbeskyttede profesjoner, har stort frihet til å velge hvordan studieprogrammene skal utformes og organiseres. Men det fremgår også av kapitlene at det er noe usikkerhet med hensyn til hvilke virkninger en omlegging til en 3+2-modell vil få. Det er ikke mulig for arbeidsgruppen å vurdere sikkert hvordan organer utenfor fakultetet vil forholde seg til en eventuell omlegging, men slike usikkerhetsmomenter er likevel søkt identifisert. Kapittel 7 viser at fakultetet, ved en omlegging til en 3+2-modell, både kan risikere noe trangere økonomi og få mulighet til en viss styrking av økonomien, avhengig av hva som blir fremtidige finansieringsrammer og hvilken type 3+2-modell det eventuelt skal legges om til. Kapittel 9 viser at fakultet med

dagens regler ikke kan garantere at fakultetets eventuelle bachelorstudenter får opptak på fakultetets masterprogram, men at det kan være en mulighet for å få endret reglene.

Den undersøkelse som presenteres i kapittel 10, av hvordan 3+2-modeller kan bygges opp på ulike måter for å ivareta ulike hensyn, viser at det kan skilles mellom to ulike modeller, som begge representerer ytterpunkter blant mulige studiemodeller. Den ene modellen legger en generell og felles grunnutdanning til bachelornivå, mens valgmuligheter og spesialisering som åpner for mobilitet, legges på masternivå. Den andre modellen har et bachelornivå som fokuserer på læring av grunnleggende metode og ferdigheter, og som gir mulighet for mobilitet og tverrfaglighet på bachelornivået, mens masternivået i denne modellen har større fokus på generalistutdanning.

Presentasjonen av skisser i kapittel 11 viser hovedelementer i noen mulige studieordninger og hvilke konsekvenser de enkelte studieordningene vil ha for faginnhold, kvalitet, økonomi og administrasjon. Basert på rapportens øvrige kapitler gjennomgås også enkelte fordeler og ulemper med de enkelte skisser til studieordninger. Formålet med vurderingene er ikke å anbefale en av skissene fremfor de andre, men å gi et bedre grunnlag for å avgjøre om masterprogrammet i rettsvitenskap bør legges om til en 3+2-modell, og i så fall hvordan denne modellen bør utformes.

3. Bologna-prosessen og innføring av 3+2-modeller

3.1 Innledning

Dette kapitlet presenter en oversikt over innføringen av bachelor- og masternivået i høyere utdanning i Norge etter den såkalte Bologna-erklæringen i 1999, samt noen erfaringer ved innføring av bachelor- og mastermodeller ved UiO.

3.2 Bologna-prosessen

Som et tiltak for å styrke europeisk samarbeid ble det i 1999 oppnådd enighet mellom en rekke europeiske utdanningsministre om å etablere et felles utdanningsområde i Europa. I den erklæringen som ble vedtatt på et ministermøte i Bologna, «Bologna-erklæringen», beskrives satsningsområder for å realisere et felles utdanningsområde, blant annet mål om innføring av et sammenliknbart gradssystem for å øke mobilitet, samarbeid og kvalitetssikring på tvers av studiesteder og over landegrenser.

I Bologna-erklæringen ble det definert flere mål, blant annet om å etablere felles systemer for grader og studiepoeng. Det ble forutsatt at gradssystemet skulle inndeles i to hovednivåer, lavere og høyre nivå. Lavere nivå skulle ha varighet på minimum 3 år og være bestått for å kunne fortsette til høyre nivå. Det ble også forutsatt at graden som tildeles etter lavere nivå, skal tilfredstille det europeiske arbeidsmarkedets behov for kvalifikasjoner og at høyre nivå skal føre til en mastergrad og/eller en doktorgrad.

Videre skulle formålet med å innføre et studiepoengsystem, slik som European Credit Transfer System (ECTS), være å fremme størst mulig mobilitet for studentene. Et slikt felles system for studiepoeng i hele Europa gir mulighet for å sammenligne hvilken arbeidsbelastning (inklusive forelesninger, seminarer, prosjekter, praktisk arbeid, selvstudier og eksamener) som er påkrevet for oppnå et bestemt læringsutbytte, på ulike studier, på tvers av landegrenser. 60 ECTS skal tilsvare arbeidsbelastning i et fullt akademisk år, som vanligvis er mellom 1500-1800 timer, slik at 1 ECTS tilsvarer 25-30 timers arbeid. Innføring av et felles karaktersystem med karakterskala fra A-F, var også en viktig del av prosessen med å skape konvertible utdanninger og grader.

I Norge ble de mest sentrale målene i Bologna-erklæringen gjennomført ved kvalitetsreformen av 2003. Det ble innført bachelor- og masterprogram (3+2-modeller) i høyere utdanning, og utdanningene ble kategorisert i tre sykluser: bachelor (1. syklus), master (2. syklus) og doktorgrad (3. syklus).

Etter lov av 1. april 2005 nr. 15 om universitets- og høyskoler § 3-2 annen setning ble departementet gitt kompetanse til å gi forskrift om et nasjonalt kvalifikasjonsrammeverk. Kunnskapsdepartementet fastsatte et nasjonalt kvalifikasjonsrammeverk for livslang læring (NKR) 15. desember 2011.

Nivåene for hver enkelt syklus ble senere definert i en felles mål for læringsutbyttebeskrivelser gjennom Nasjonalt kvalifikasjonsrammeverk (NKF) som bygger på det europeiske kvalifikasjonsrammeverket (EQF).

Ved kvalitetsreformen ble de aller fleste studieprogrammer delt i tre sykluser. Som ledd i dette besluttet Kunnskapsdepartementet å avvikle cand. jur.- graden, og bestemte at de juridiske fakultetene i Bergen, Oslo og Tromsø kunne tildele graden Master i rettsvitenskap. I dag fremgår det av forskrift om grader og yrkesutdanninger, beskyttet tittel og normert studietid ved universiteter og høyskoler at de tre fakultetene kan tildele graden Master i rettsvitenskap.

Som beskrevet ovenfor har nå Kunnskapsdepartementet i brev av 27. mars 2015 sendt et forslag om å endre gradsforskriften på høring. Departementet mener at det nå bør være valgfritt for de institusjonene som i dag gir mastergrad i rettsvitenskap om de ønsker å gå over til en modell med bachelor- og mastergrad.

3.3 Erfaringer med innføring 3+2-modeller ved UiO

Ved UiO er de aller fleste studieprogram organisert som bachelor- og masterprogram, med unntak av de 6-årige profesjonsutdanningene, slik som psykologi, medisin og teologi, og enkelte integrerte 5-årige masterprogram, slik som masterprogrammene i rettsvitenskap, klinisk ernæring og farmasi. Arbeidsgruppen har vært i kontakt med tre studieprogrammer ved UiO som enten har endret studiemodell eller har vurdert dette for å høre deres synspunkter med tanke på fordeler og ulemper med modellene.

Studieprogrammet i **klinisk ernæring** ble omgjort til en integrert 5-årig modell fra en 3+2-modell i 2013. Det tas opp 35 studenter hvert år, så det er et betraktelig mindre studieprogram enn Rettsvitenskap. Det skiller seg også fra rettsvitenskap ved at studieprogrammet har mange felles emner med medisinstudiet. Likevel kan det være interessant å se på hvilke fordeler og ulemper de ser for de to studiemodellene.

Hovedårsaken til å velge en integrert modell var 1) å forhindre lekkasje av studenter til medisinstudiet og 2) å sikre egne studenter opptak til hele studiet. Når det gjelder punkt 2, så ble det sett på som særlig problematisk at studenter som hadde gått tre år ved UiO ble utkonkurrert av studenter som kom fra andre skoler med tilsvarende utdanninger. De studentene som kom fra andre skoler slet ofte med at det var et høyt nivå på masterdelen, og det ble spekulert i om det var strengere karakterkrav ved UiO. Det tilbys suppleringsopptak for å fylle studieplasser ved frafall av studenter gjennom løpet.

Det som programleder Svein Olav Kolset ser på som den største utfordringen med den 5-årige modellen, er at den er for lite fleksibel. Dette er noe de ønsker å arbeide med blant annet ved å legge inn flere valgfrie emner.

Det er en rekke høyskoler som tilbyr bachelorløp innen ernæring, og mange av disse studentene tar mastergrader i ernæring ved utenlandske universitet og vil konkurrere om de samme jobbene. Programleder ønsker i større grad å samarbeide med disse høyskolene for å sikre et mer felles nivå/standard på kandidatene.

Vi har også vært i kontakt med ansatte ved studieprogrammet **farmasi** som per i dag er en 5-årig integrert modell i Oslo og Bergen, mens det er en 3+2-modell i Tromsø. Det er også flere høyskoler som tilbyr bachelorstudier innen farmasi.

I stortingsmelding 13 (20011-2012) Utdanning for velferd, står det at regjeringen vil legge til rette for innføring av 3+2-modell for farmasiutdanningene og at de femårige modellene fases ut. Profesjonsråd for farmasiutdanning har fått mandat til å se på hvordan en 3+2-modell vil se ut og har levert sin rapport. Innholdet i farmasiutdanningen følger et EU-direktiv som blant annet medfører visse kompetansekrav og krav om at det skal inngå praksis i studiet. Det er et tydelig skille mellom kompetansen til bachelor- og masterstudentene, da bachelorgraden gir kompetanse som reseptar og mastergraden provisor.

UiO ønsker ikke å endre modell og opprettholder et 5-årig løp. Hovedårsaken til at UiO ikke ønsker å dele opp er at det er andre opptakskrav fra videregående skole for en 5-årig modell enn for en bachelor da det kreves mer realfagskompetanse for opptak til 5-årig løp. Hvis UiO legger om til bachelor, vil det måtte være tilsvarende opptakskrav som de andre bachelorutdanningene (tilsvarende studieprogram skal ha samme faglige opptakskrav). Ved å endre opptakskravene, må også studieinnholdet endres, for å dekke opp manglende grunnkompetanse. Et annet argument mot en deling har vært spørsmål knyttet til hva høyskolekandidatene har av kompetanse sammenliknet med egne studenter, og bekymringen for at det er en kvalitetsforskjell særlig knyttet til at det er mindre fagmiljøer ved andre læresteder.

Det som på farmasi sees på som en ulempe med et 5-årig løp, er at det er mange studenter som ikke får gode nok karakterer og som må ta eksamener om igjen, men at de uansett har rett til å fullføre graden siden de har fått opptak i et integrert løp. Det er ikke anledning til å ha karakterkrav til eksamen i et integrert løp. Dette er i så fall et argument for en 3+2-modell med C i karaktersnitt for opptak til master.

Farmasiutdanningen (og alle andre studieprogrammer ved Det matematisk-naturvitenskapelige fakultet) er i en prosess der hele studieprogrammet gjennomgås for å se om det kan gjøres noen strukturelle og innholdsmessige endringer. Resultatet av dette arbeidet ser ut til å bli at farmasiutdanningen vil få en litt annen oppbygning, slik at praksisperioden, som nå ligger i 7. semester, flyttes til 6. semester. Det opprettholdes fremdeles et femårig integrert studieløp, men de første tre årene gis et bredere faglig fokus mens de to siste årene blir mer spisset, slik at oppbygningen likner mer en typisk bachelor- og masteroppbygning. Med en slik modell vil de som eventuelt faller fra etter 3. studieår ha gjennomgått en praksisperiode og ha en kompetanse som likner den fra høyskolene. Ved å legge opp til den nye modellen vil det være enklere å endre til en 3+2-modell, hvis det på et senere tidspunkt blir aktuelt.

Vi har også fått opplyst at studieprogrammet **informatikk** tidligere var et 5-årig løp, men ble endret til en 3+2-modell i 2009. Hovedårsaken til dette var at det er et godt arbeidsmarked for studentene og at studentene ofte får relevante jobber tidlig. Dette medførte stort frafall i en 5-årig modell da studentene ikke hadde behov for å fullføre løpet. Et annet argument for å endre modell var at det ble flere valgmuligheter for studentene, med 4 ulike bachelorløp og masterløp innen informatikk. Det er mange studenter med bachelorgrad fra høyskolene som tar en mastergrad i informatikk ved UiO.

Erfaringene fra UiO viser at ikke alle studieprogram ved UiO er lagt opp som bachelor- og masterløp, men at valg av studiemodell avhenger av ulike hensyn som er viktige for det enkelte studieprogram. Det dreier seg både om hensynet til valg av innhold og organisering

av studieprogrammet, og hensynet til studentene enten ved å sikre opptak til et integrert løp, dersom det anses som mest hensiktsmessig eller å tilby en avstigning mot arbeidslivet, dersom det er muligheter for jobb med bachelorgrad. Erfaringene viser også at 3+2-modeller ikke har fungert i alle situasjoner, og det finnes eksempler på studieprogram som har gått fra en 3+2-modell tilbake til et integrert løp.

4. 3+2-ordninger i rettsvitenskap i Europa

4.1. Oversikt

Dette kapitlet presenterer en oversikt over noen av de juridiske utdanningsprogrammer i Europa som er bygget opp etter en 3+2-modell, og erfaringer fra enkelte av disse modellene.

Selv om de aller fleste land i Europa har innført 3+2-modeller i den juridiske utdanningen er de ulike modellene ikke uten videre sammenlignbare. Enkelte land, som for eksempel Danmark, har 3+2-modeller som gir en generalistutdannelse, og som kvalifiserer til alle tradisjonelle juristyrker. Andre land, som for eksempel Frankrike, har 3+2-modeller som innebærer at tilgang til bestemte yrker krever bestemte mastergrader, slik at for eksempel dommeryrket krever en mastergrad (profesjonsskole) som er forskjellig fra den mastergrad som kreves for å være advokat. Og i andre land igjen, som for eksempel England, kreves ikke mastergrad, men kun bachelorgrad (LL.B) for å få tilgang til tradisjonelle juristyrker.

Først presenteres en oversikt over og erfaringer fra 3+2-ordninger i Norden. Deretter presenteres enkelte 3+2-ordninger i andre europeiske land, og erfaringer fra noen av disse.

4.2 3+2-modeller i Norden

4.2.1 Oversikt

I Norden har Danmark, Finland og Island innført 3+2-ordninger i rettsvitenskap. I Sverige, som i Norge, er det ikke lagt om til en 3+2-ordning for rettsstudiet. I Sverige er det likevel lagt opp til en juristutdanning i to nivåer på til sammen 4,5 år for å gå inn i de tradisjonelle juristyrkene. Det første nivået er normert til tre år og det andre til 1,5 år. De aller fleste som fullfører det første nivået går videre til det andre nivået. I det følgende redegjøres det for hovedelementer i og erfaringer fra 3+2-ordningene i henholdsvis Danmark og Finland.

4.2.2 Danmark

I Danmark har rettsstudiet vært organisert etter en 3+2-modell i flere år. Ved alle de fire danske utdanningsinstitusjonene som har et fullt rettsstudium (København, Aarhus, Aalborg og Syddansk Universitet), er studiet delt i en treårig bachelorgrad og en toårig kandidatutdannelse. Kandidatutdannelsen gir rett til tittelen cand. jur. I tillegg tilbys også engelskspråklige mastergrader i jus, men disse gir ikke adgang til de tradisjonelle juristyrkene.

Det har frem til nå vært fri adgang til kandidatgraden ved alle de fire juridiske studiesteder, forutsatt at man har bestått en bachelor i jura ved ett av studiestedene. Det har altså ikke vært noen studenter med dansk bachelorgrad i jura som har blitt avvist ved opptak til kandidatutdannelsen.

Ved Københavns Universitet er det fra og med høsten 2016 et begrenset antall plasser på kandidatutdannelsen for søkere med bachelor fra andre studiesteder. Studenter med bachelor fra København har rettskrav på å komme inn på den kandidatutdannelsen som i følge universitetet er den naturlige overbygning av deres bachelorutdannelses fagområde(r). Dersom det er flere kvalifiserte søkere fra andre studiesteder (uten rettskrav) enn det er plasser, skjer utvelgelsen på bakgrunn av en helhetsvurdering ut fra karaktergjennomsnitt fra bachelorutdannelsen og en kort motivasjonssøknad. Det har vært nødvendig å begrense opptaket til kandidatutdannelsen fordi det er langt flere søkere enn det det er kapasitet til.

Om lag 100 søkere kommer fra andre bachelorgrader i Danmark, og det er om lag 200 utenlandske søkere.

Hovedstrukturen i både bachelorprogram og kandidatprogrammet er forholdsvis likt ved de fire danske studiestedene. Det er stort sett obligatoriske fag de tre første årene og så stor valgfrihet de to siste årene. Men det er også variasjoner mellom institusjonene.

Ved Københavns Universitet er det på bachelornivå ett semester med valgfrie fag, enten ett emne på 30 ECTS, eller to emner på 15 ECTS, i tillegg til en bacheloroppgave som tilsvarer 20 ECTS. Valgemnene kan tas på andre universiteter eller på andre fakultet ved Københavns Universitet. Om lag 10 % av studentene benytter denne muligheten for internasjonal utveksling, primært til andre europeiske universiteter. Enkelte bacheloremner er også åpne for utveksling for studenter fra andre land. Videre er det på bachelor i København kun noe over ett semester med formuerettslige fag (omlag 40 ECTS). I København er det også kun ett obligatorisk emne som er større en 10 ECTS.

I Aarhus er valgmulighetene i de tre første årene begrenset til 10 ECTS, og studentene kan da kun velge mellom enkelte formuerettslige fag. I tillegg er det i Aarhus en bacheloroppgave på 10 ECTS. Videre har Aarhus flere omfattende emner som er større enn 10 ECTS i de tre første årene, og det er til sammen mer enn ett helt års studier som er rettet mot formuerett (65 ECTS).

Det er svært få studenter som ikke går videre fra den treårige bachelorgraden til kandidatgraden i jura. Over 95 % av studentene går videre fra bachelor til kandidatgraden. Det betyr at det også er svært få studenter som går videre fra bachelorgrad i rettsvitenskap til andre master- eller kandidatgrader.

Det er et visst frafall av studenter på bachelornivå. Til illustrasjon slutter omlag 30 % i løpet av bachelorstudiet ved universitetet i Aarhus. I København er det frafall på ca. 15 %.

Det har i Danmark vært diskutert å etablere linjer for spesialisering i kandidatutdannelsen. Arbeidsgivere har imidlertid signalisert begrenset interesse for spesialisering da de primært ønsker generalister. I Aarhus er det likevel etablert en linje, en såkalt elitemodul, særlig rettet mot advokatvirksomhet.

4.2.3 Finland

I Finland ble rettsstudiet delt i en treårig bachelorgrad, lägre rättsnotarieexamen (RN) og en mastergrad, juris magisterexamen (JM), for om lag 10 år siden. I tillegg tilbyr finske universiteter en rekke ulike engelskspråklige masterprogram. Det tilbys bachelor- og masterstudier ved alle juridiske utdanningsinstitusjoner i Finland, som Universitetet i Helsinki, Lapplands Universitet, Østre Finlands Universitet, Universitetet i Turku og Åbo akademi (i samarbeid med Universitetet i Turku). Den klart største utdanningsinstitusjon for den mastergraden som kvalifiserer for de tradisjonelle juridiske yrker er Universitetet i Helsinki.

Ved Universitetet i Helsinki får alle studenter studierett til bachelorgrad (RN) og mastergrad (JM) samtidig. Tanken har vært at så godt som alle tar begge grader ettersom JM er nødvendig for en rekke juristyrker, i tillegg til at en JM eller annen høyere grad ofte er et krav

i statsforvaltningen. De som slutter etter de første tre årene gjør det primært av personlige årsaker (sykdom, overgang til andre studier).

Det finnes ingen offisiell statistikk på hvor mange som begynner på en ikke-juridisk master, etter fullført bachelor i rettsvitenskap, men det antas at det er en veldig liten andel av studentene som går i en slik retning. De som ønsker bredere faglig bakgrunn tar heller en annen eksamen på masternivå i tillegg til JM, for eksempel en økonomisk magistereksamen.

Videre er det også i Finland kun en svært liten andel av studentene som går ut i arbeidslivet etter bachelorgrad. Avstigningsmuligheten bachelorgraden gir synes å fungere mer som en sikkerhetsventil for dem som får for store vanskeligheter med å skrive sin magisteravhandling.

På bachelornivået har studentene i prinsippet en viss mulighet for internasjonal mobilitet. Men mulighetene for slike valgfrie studier i de tre første årene er svært liten, kun 7 studiepoeng (Helsingfors Universitet). De som drar på internasjonal utveksling før sin bacheloreksamen, bruker å innpasse de utenlandske studiene i mastereksamenen. Det er ikke helt uvanlig å dra på slike utvekslingsopphold på bachelornivået, selv om anbefalingen er at det gjøres på masternivå.

I prinsippet kan bachelorstudenter fra andre land ta emner på en bachelor i Finland, men mulighetene er i praksis svært begrenset. Engelskspråklige studier på bachelorgraden begrenser seg til folkeretten (internasjonell rett).

Til den vanlig magisterexamen (JM) finns det ved Universitetet i Helsinki en liten kvote (høyst 10 plasser pr år) for søkere som har en utenlandsk juridisk eksamen på bachelornivå og som har avlagt en såkalt «EES-behörighetsprov»:

http://www.helsinki.fi/juridik/bli_student/direkt_till_magister.htm. Det er ca. 5 studenter per år som benytter seg av denne muligheten.

4.3 3+2 utenfor Norden

De aller fleste europeiske land har i løpet av de siste 15 årene innført 3+2-ordninger i den juridiske utdanningen, hvor størrelsen på de enkelte emner er definert utfra en felles målestokk (ECTS). Formålet har vært å sikre kvaliteten på utdanningen, og sørge for at utdanningsløpene er sammenliknbare og kompatible, slik at de kan gi mobilitet mellom studiesteder, også på vers av landegrenser. I det følgende trekkes frem enkelte erfaringer med 3+2-modeller fra Belgia, Italia og Tyskland. Andre land kunne ha vært valgt ut. Men disse gir tre forholdsvis ulike perspektiver.

I **Belgia** er rettsstudiet bygget opp etter en 3+2-modell. Arbeidsgruppen har sett nærmere på Universitetet i Leuven (Katholieke Universiteit Leuven), som er et av våre samarbeidsuniversiteter.

Det treårige bachelorprogrammet i Leuven skal gi studentene grunnleggende kunnskap og kompetanse innen juridiske fag og er yrkeskvalifiserende i seg selv for en rekke juridiske yrker. Dersom studentene ønsker å bli kvalifisert for tradisjonelle juristyrker som dommer, advokat- eller påtalemyndighet, kreves det imidlertid en mastergrad. Det er cirka 90 % av bachelorkandidatene som søker seg videre på mastergraden. Mastergraden er bygget opp med noen obligatoriske emner som er en fordypning av emner fra bachelorgraden, samt mulighet til å velge mellom noen ulike spesialiseringer som vil fremkomme på vitnemålet til masterkandidaten. Det legges kun til rette for utveksling til et annet studiested på

masternivå. Studentene kvalifiserer til de tradisjonelle yrkene gjennom en felles «bar exam» etter de to årene på masterprogrammet. Denne eksamenen arrangeres på nasjonalt/regionalt nivå, på tvers av lærestedene.

Opptaket til bachelorprogrammet er åpent, det vil si at alle som har bestått videregående opplæring har anledning til å få opptak til bachelornivået. Det er imidlertid strenge krav til beståtte emner underveis, og det er et stort frafall (opp mot 50 %) etter første studieår. Bachelorkandidater som ønsker mastergrad får automatisk opptak til masterprogrammet uten karakterkrav fra bachelordelen. Det er mulighet for studenter til å søke seg til masterprogrammer ved andre læresteder, men de aller fleste studenter søker seg til det universitetet de har tatt bachelorgraden ved.

I **Italia** har rettsstudiet vært basert på en 3+2-modell, men er blitt endret tilbake til en integrert modell. Bologna-modellen ble implementert i Italia 2000-01, men det viste seg at mulighetene på arbeidsmarkedet for studenter med tre års studier var usikre eller ikke-eksisterende. Det store flertallet av studentene søkte seg derfor videre til det toårige masterstudiet (i gjennomsnitt ca. 70-75 %). På den bakgrunn har rettsstudiet i Italia fra 2007 blitt organisert som et femårig studieløp (Legal education and judicial training in Europe, Haag 2013, s. 82-83).

Utgangspunktet i **Tyskland** er at det er opp til de enkelte delstatene å bestemme studiestruktur for ulike studier. Det tilbys ulike jusstudier på både universitet og høyskoler, på bachelor (LL.B.) og masterprogram (LL.M.). Det tradisjonelle løpet for jusstudiene er imidlertid bygget opp som et 5-årig løp som avsluttes med felles statseksamener for alle jusstudenter på universitetene i delstaten (1. statseksamen). Deretter gjennomgår studentene to år med praksis som på tysk omtales som «rechtsreferendariat», og som kan sammenliknes med det norske opplegget for advokat- og dommerfullmektig. Praksisperioden avsluttes med en ny felles statseksamen (2. statseksamen). Først etter bestått 2. statseksamen kvalifiserer kandidaten til arbeid i domstoler, påtalemyndighet og som advokat. Det er strenge krav for å bestå statseksamenene og strykprosenten blant studentene er høy, cirka 30-40 %. Kandidatene har kun anledning til å ta statseksamen to ganger, og det er derfor mange kandidater som ikke kvalifiserer til yrkeslivet.

De øvrige jusutdannelse (LL.B og LL.M) som i stor grad tilbys på høyskolene (Hochschule) gir ikke adgang til å ta statseksamen og kvalifiserer derfor heller ikke til de tradisjonelle juristyrkene. Unntaket er Universitetet i Mannheim som har innført en 3+2-modell med mulighet for å ta statseksamen.

Universitetet i Mannheim er et forholdsvis lite universitet i Tyskland med ca. 12 000 studenter, men de er plassert høyt på rankinglistene over universiteter innen businessfag. Mannheim la om sin studiemodell til en 3+2-modell i 2008. De første bachelorstudentene startet i 2008 (cirka 300 studenter hvert år) og de første masterstudentene i 2011. Universitetet i Mannheim er godt fornøyd med ordningen, både med tanke på popularitet og antall søkere samt gode resultater ved statseksamen.

En av hovedgrunnene til omleggingen i Mannheim var et ønske om å etablere en mer fleksibel studiemodell som hadde mulighet for tverrfaglige emner som inkluderte blant annet økonomi og businessfag, og som gir muligheter for studentene å velge ulike masterløp og på den måten få en mer unik utdannelse. En annen årsak var å gi de mange studenter som ikke består statseksamen en grad og dermed videre muligheter for yrkesliv eller andre studier.

Mannheim har lagt opp til to ulike studiemodeller: Studentene kan enten fullføre det tradisjonelle løpet mot statseksamen (5 år) eller de kan velge en avstigningsmulighet (Abschichtung) etter tre år, som vil gi studentene en bachelorgrad i jus med andre påbygningsmuligheter for master (se under). De første tre årene (bachelorprogrammet) har overvekt av obligatoriske emner innen spesielt privatrett og formuerett og noe mindre fokus på offentlig rett. Det er på bachelornivået også fokus på ferdighetstrening gjennom blant annet praktisk rettede emner som legal English, praksisopphold og forhandlingsteknikk.

Etter endt bachelorløp kan studentene velge mellom å gå ytterligere to år for å ta statseksamen eller velge masterprogram med spesialisering innen «business law and business administration», der de kan velge mellom retninger som skatterett og HR & ledelse. De to siste årene mot statseksamen på masternivå, inneholder emner innen offentlig rett og strafferett.

Studentene ved Universitetet i Mannheim har en spesiell ordning som skiller seg fra de tradisjonelle universitetene ved at de kan avlegge deler av 1. statseksamen med fokus på privatrettslige fag etter bachelornivået, og ta statseksamen innen offentligrettslige fag etter ytterligere to år på masternivå.

Dersom studentene består de første delene av statseksamen på bachelordelen, kan de velge å automatisk gå videre på de siste to årene. De aller fleste studentene velger dette løpet. Det er ikke mulighet for studenter fra andre universitet å ta disse to siste årene, da plassene er forbeholdt Mannheims egne studenter.

De øvrige masterprogrammene (LL.M) har en opptaksramme på 20-30 studenter. Til disse masterprogrammene søker også studenter fra andre universitet/andre land på lik linje med egne studenter. Studiene er populære og det er svært vanskelig å komme inn.

Mannheim åpner for innreisende utvekslingsstudenter, men dette er fortrinnsvis på emner der det undervises på engelsk.

Yrkesmulighetene for bachelorkandidatene er ukjent. De aller fleste søker seg til videre studier.

4.4 Sammenfatning

Erfaringene med 3+2-ordninger i andre land viser at det er svært få bachelorstudenter som går ut i yrkeslivet etter tre år. Erfaringene fra Danmark, Finland, Belgia og Tyskland tyder på at de fleste bachelorstudenter ønsker å fortsette med en juridisk mastergrad. Andre land kan ha andre erfaringer. Men de land som ligger nærmest Norge, geografisk og rettskulturelt, har i hvert fall ikke til nå hatt erfaringer som tilsier at det er et stort samfunnsbehov for bachelorjurister.

5. Norske bachelorprogram i rettsvitenskap

5.1 Innledning

I dette kapitlet beskrives fremveksten av bachelorprogram i rettsvitenskap i Norge og erfaringer fra disse studieprogrammene med tanke på bachelorkandidatenes muligheter for jobb og videre studier per i dag.

5.2 Oversikt og bakgrunn for bachelorutdanning i rettsvitenskap

Det er opprettet bachelorstudier i rettsvitenskap i Norge de senere år. I tillegg er det en rekke andre tilbydere av årsstudier innen jus eller tverrfaglige bachelorgrader med jus, slik som Bachelor i jus og administrasjon ved Høgskolen i Molde og Bachelor i jus og ledelse ved Høgskolen i Buskerud og Vestfold, og flere tilbydere har årsstudier i juridiske fag.

Tabellen under viser de fem lærestedene som per i dag tilbyr bachelorgrad i rettsvitenskap eller jus og antall studenter som tas opp hvert år:

Studiested	Studieprogram	Studieplasser per år ²							
		2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Høgskolen i Lillehammer (HiL)	BA i Juss ³	30	40	80	80	120	120	120	120
Høgskolen i Buskerud og Vestfold (HBV)	BA i Juss					15	20	20	25 ⁴
Universitetet i Agder (UiA)	BA i rettsvitenskap					55	55	55	55
Universitetet i Stavanger (UiS)	BA i rettsvitenskap					15	15	35	35
Folkeuniversitetet i Midt-Norge	BA i rettsvitenskap					150 ⁵	160	145	200
Sum		30	40	80	80	355	370	375	435

Som det fremkommer i tabellen, er det to ulike benevnelser på studieprogrammene, henholdsvis Bachelor i juss og Bachelor i rettsvitenskap, men med tanke på bachelorstudentens forventede læringsutbytte etter endt bachelorløp, er de svært like. (Heretter brukes betegnelsen «bachelorgrad i rettsvitenskap» som et fellesnavn, som også omfatter studieprogrammer som heter Bachelor i juss). Alle studieprogram inneholder stor grad av obligatoriske emner, og innhold og struktur likner på de tre første årene i de integrerte masterprogrammene i rettsvitenskap. Det er imidlertid noen forskjeller: Høgskolen i Buskerud og Vestfold har en identisk oppbygning med rettsvitenskap i Oslo og Universitetet i Agder, Universitetet i Stavanger og Høgskolen i Lillehammer ligger tett opp mot Universitetet i Bergens modell. Folkeuniversitetet i Midt-Norge tilbyr bachelor i

² Informasjonen i avsnitt 5.2 og 5.3 er sendt til de fem studiestedene for kvalitetssikring

³ HiL skal fra høsten 2015 endre navn på studieprogrammet til Bachelor i rettsvitenskap

⁴ HBV øker opptaksrammen til 40 studieplasser fra høsten 2015

⁵ Folkeuniversitetet informerer om at det er stort frafall underveis, og i 2014 ble det uteksaminert cirka 70 studenter med bachelorgrad av de 150 som startet på bachelorgraden.

rettsvitenskap i samarbeid med Høgskolen i Molde. Denne studiemodellen likner den ved Universitetet i Tromsø.

Lærestedene som tilbyr bachelorstudier i rettsvitenskap, har ikke egne masterprogrammer i rettsvitenskap. I og med at bachelorprogrammene innholdsmessig er like de første tre årene i de integrerte studieprogrammene, har studenter fra bachelorlærestedene per i dag mulighet til å fullføre sin mastergrad ved de tre fakultetene som tilbyr dette gjennom innpassningsopptak. Et innpassningsopptak innebærer at studenter som har tatt hele eller deler av graden sin ved eksempelvis de ovennevnte lærestedene som tilbyr bachelor i rettsvitenskap kan få godskrevet emner dersom de får plass ved UiO, UiB eller UiT. Søkerne tas opp gjennom samordnet opptak og må dermed konkurrere om studieplassene på lik linje med andre søkere til første studieår. Søkeren «innpasses» så i det ordinære studieløpet, avhengig av hvor mange emner de har fått godskrevet. UiT har i tillegg suppleringsopptak, som skiller seg fra innpassningsopptaket ved at fakultetet utlyser et visst antall studieplasser dersom det er frafall av studenter og det blir ledig plass for nye studenter utover i studieløpet. Ved suppleringsopptak tas søkere opp på bakgrunn av karakterer fra annen høyere utdanning, ikke karakterer fra videregående opplæring. Innpassningsopptak omtales nærmere i kapittel 5.4 og suppleringsopptak i kapittel 9.4.

UiB startet for første gang høsten 2014 et toårig masterprogram som bachelorstudenter ved andre studiesteder kan søke opptak til. 19. juni 2015 vedtok Stortinget i revidert nasjonalbudsjett 30 studieplasser til det toårige masterprogram i rettsvitenskap ved UiB, og det ser derfor ut til at ordningen med det toårige masterprogrammet fortsetter.

Universitetet i Stavanger har i forslag til endring av gradsforordning av 3. desember 2014 søkt KD om opprettelse av mastergrad i rettsvitenskap ved UiS med en klar profil innen skatterett, regnskapsrett og selskapsrett.

Universitetet i Agder opplyser i epostkorrespondanse med arbeidsgruppen at de planlegger masterstudium i internasjonal rett/rettsvitenskap med oppstart 2016 eller 2017. Foruten tradisjonelle emner som strafferett, prosess og formuerett, ønsker UiA å tilby spesialemer innenfor bl.a. internasjonal rett, EU/EØS-rett og rettsøkonomi. Masterstudiet ved Universitetet i Agder skal være et tilbud til bachelorkandidatene som ønsker å gå videre med sine studier, og vil gi relevant utdanning for stillinger i privat næringsliv, internasjonale, statlige og ikke-statlige organisasjoner og interesseorganisasjoner. Samtidig som masteren i internasjonal rett skal stå på egne ben, er den en forløper for en master i rettsvitenskap som UiA har som siktemål å få tillatelse til å gi.

Arbeidsgruppen har ikke vurdert eventuelle konsekvenser ved opprettelse av nye mastertilbud i rettsvitenskap, da dette er noe som ligger utenfor gruppens mandat.

5.3 Hva skjer med bachelorkandidatene?

På nettsidene til lærestedene som tilbyr bachelorprogram i rettsvitenskap, finnes beskrivelser av både yrkesmuligheter og videre studier for bachelorkandidatene. Under yrkesmuligheter er det beskrevet at bachelorkandidatene er kvalifisert til å løse juridiske oppgaver innenfor kommunal og statlig forvaltning, privat næringsliv og i organisasjonslivet (HiL), og at

bachelorkandidatene eksempelvis vil kunne jobbe med juridisk saksbehandling, juridiske analyser, kontraktsvirksomhet, forhandlinger og håndtering av kjøpskonflikter (HBV).

Det foreligger per i dag liten grad av undersøkelser som belyser hvorvidt bachelorkandidatene går rett ut i arbeidslivet, uten noen mastergrad, og i så fall hvilke funksjoner de fyller. Dette kan være fordi disse utdanningene er forholdsvis nye. Som tabellen under kapittel 5.2 viser uteksaminerte tre av studiestedene sine første bachelorkandidater våren 2014, og det kan derfor være for tidlig å si noe om overgang til arbeidslivet. Det er derfor mest interessant å se på studenter fra Høyskolen i Lillehammer som er den institusjon som har uteksaminert flest bachelorkandidater.

Juristforbundet gjennomførte en kandidatundersøkelse for Høyskolen i Lillehammer for bachelorkandidater som ble uteksaminert i 2012-2013. Undersøkelsen blir sendt ut cirka 6 måneder etter endt utdanning. Undersøkelsen viser at kun 16 % av respondentene er i jobb og bare 12 % opplever at det er gode jobbmuligheter for en med bachelor i rettsvitenskap. Videre viser undersøkelsen at kun 4 % av respondentene oppgir at de valgte studieprogrammet fordi de kun ønsket en bachelorgrad i jus, 60 % oppgir at de ønsket å gå videre på Master i rettsvitenskap og 57 % oppgir at de valgte studiestedet fordi de ikke kom inn på masterstudiet i rettsvitenskap (flere svar mulig for dette spørsmålet). I undersøkelsen oppgir 77 % at de studerer videre etter fullført bachelorgrad. 85 % av disse har valgt Master i rettsvitenskap (UiO: 60 %, UiB: 38 % og UiT: 2 %).

I NOKUTs Forskrift om tilsyn med utdanningskvaliteten i høyere utdanning (studietilsynsforskriften) § 4.2 står det at « studiets relevans for arbeidsliv og/eller videre studier skal være tydelig». Det er derfor like viktig å se på bachelorstudentens muligheter for studere videre på en mastergrad som det er å definere yrkesrelevansen. Når det gjelder mulighet for videre studier for en bachelorkandidat rettsvitenskap, kan det være flere muligheter utover det å ta Master i rettsvitenskap, eksempelvis med en mer tverrfaglig profil eller en LL.M.-grad. Det er også per i dag mulig for bachelorstudentene å få innpassing på masternivå på de tre fakultetene, som beskrives som en mulighet under «videre studier» på nettsidene til de fire studiestedene som tilbyr bachelor.

5.4 Erfaringer med innpassningsopptak og bachelorstudentene

Det er hvert år mange studenter med deler av eller hele bachelorgrader fra de ovennevnte studiestedene som søker seg til Master i rettsvitenskap ved vårt fakultet gjennom godskriving av emner.

Søknader om godskriving vurderes etter Lov om universiteter og høyskoler § 3-5 (1); «Universiteter og høyskoler som tilbyr akkrediterte studier etter denne lov, skal godskrive beståtte emner, fag, eksamener eller prøver fra andre universiteter og høyskoler som tilbyr akkrediterte studier med samme antall studiepoeng i den utstrekning de oppfyller de faglige krav for en bestemt eksamen, grad eller utdanning ved institusjonen. Vedkommende institusjon skal påse at det ikke gis dobbel uttelling for samme faginnhold innenfor samme grad».

Ved UiO er det truffet forhåndsvedtak⁶ om godkjenning av utdanningen til Høgskolen i Lillehammer, Høgskolen i Buskerud og Vestfold og Universitetet i Agder. Studenter fra disse tre studiestedene kan få godskrevet hele sin bachelorgrad og kan dermed begynne på vårt 4. studieår. Studentene må søke gjennom samordnet opptak, og vil derfor måtte konkurrere med andre studenter som søker opptak til det 5-årige studiet.

Den faglige godkjenningen av studiestedene som tilbyr bachelorgrader i jus er foretatt av studiedekanen og baserer seg på emnets fagsammensetning, antall studiepoeng og læringskrav. Universitetet i Tromsø løftet i januar 2015 spørsmålet om de tre fakultetene har en grundig nok vurdering av ekstern utdanning i sine forhåndsgodkjenninger for innpasingsoptak og at fakultetene bør se flere forhold ved studiestedet enn studiepoeng og pensum, slik som undervisning- og eksamensform, fagmiljøets kompetanse o.l. Studiedekan Trygve Bergsåker følger opp saken på vårt fakultet og resultatet av denne prosessen er ikke avklart.

Det foreligger ikke helt sikre tall som viser hvor mange studenter som har fått innpasset emner/grader fra andre utdanningsinstitusjoner i masterstudiet i rettsvitenskap ved UiO. Imidlertid har det vært mulig å få en oversikt fra ePhorte over hvor mange som fikk svar på sin søknad om godskriving av emner i 2014. Tabellen under viser både antall søknader om godskriving av enkeltemner og antall søknader om godskriving av hele bachelorgrader fra de enkelte lærestedene. Det er kun totalantallet som fremkommer i tabellen.

Søknad om godskriving av emner i 2014⁷:	Antall
Universitetet i Bergen	26
Universitetet i Tromsø	7
Høgskolen i Buskerud og Vestfold	21
Høgskolen i Lillehammer	49
Høgskolen i Molde ⁸	19
Universitetet i Agder	4
Universitetet i Stavanger	3
Sum totalt antall mottatte søknader:	129

Slik det fremgår av tabellen har fakultetet mottatt flest søknader om godskriving fra studenter som har avlagt emner/bachelorgrad ved Høgskolen i Lillehammer i 2014. Administrasjonen har merket en økning i antall søknader om godskriving de siste årene. En grunnleggende årsak til dette er utfasingen av privatistordningen ved fakultetet. Vi ser at studentene gjennomfører de tre første årene ved høyskolene, for så å søke innpass til fjerde avdeling (JUR4000P) ved vårt fakultet. Økningen skyldes blant annet at flere læresteder tilbyr utdanning i jus, og at studentene sikrer seg med å søke innpass før privatistordningen utfases fullstendig.

⁶ <http://www.ius.uio.no/studier/admin/godkjenning/forhandsgodkjenning-for-jusstudiet.html>

⁷ Dette er ett utplukk fra ePhorte under søkene: «Svar på søknad om innpassing», «Svar på søknad om godskriving» og «Svar på søknad om godskriving». I tabellen er det ikke tatt med søknader som gjelder innpassing av Ex. Phil/Ex.fac, juridiske valgemner eller masteroppgaven i Masterstudiet i rettsvitenskap. Administrasjonen minner om at dette ikke er helt sikre tall, men at de gir et visst bilde over antall søknader som ble behandlet i 2014.

⁸ Høgskolen i Molde samarbeider med Folkeuniversitetet i Midt-Norge om bachelorgrad i jus, i tillegg til å ha årsstudium i jus.

Det at fakultetet hvert år mottar et stort antall søkere som ønsker å få godskrevet emner, kan tyde på at bachelorstudentene ønsker en mastergrad i rettsvitenskap. Dette bekreftes av den ovennevnte kandidatundersøkelsen fra Høyskolen i Lillehammer.

Dersom det er riktig at et stort antall bachelorstudenter ønsker en mastergrad i rettsvitenskap, kan de mange studieplassene som tilbys ved lærersteder som ikke er akkreditert for å tildele denne mastergraden skape problemer for studentene. I både Danmark og Finland har alle som begynner på bachelorgrad i rettsvitenskap adgang til å fortsette på mastergrad. Det er således ingen studenter som tvinges til en exit etter tre år. Med det antall studenter som er tilknyttet bachelorprogram i rettsvitenskap i Norge, hvor ingen har krav på å komme inn på noe masterprogram, kan et forholdsvis høyt antall studenter bli tvunget til å avslutte juridiske studier, enten ved å gå inn på andre masterprogram etter bachelorgrad, eller ved å gå ut yrkeslivet. Så langt er det imidlertid lite som tyder på at studentene ved bachelorprogrammene ønsker å avslutte de juridiske studiene etter tre år.

6. Arbeidslivets behov for juridisk kompetanse

6.1 Oversikt

Det fremgår av mandatet at arbeidsgruppen skal beskrive yrkesmuligheter for eventuelle bachelorkandidater.

Dette kapitlet presenterer arbeidsgruppens gjennomgang av ulike yrkesmuligheter for bachelorkandidater med juridiske fag. Gjennomgangen er basert dels på tidligere undersøkelser og dels på et møte arbeidsgruppen har hatt med representanter for enkelte arbeidsgivere.

I samsvar med mandatet har arbeidsgruppen forutsatt at gjennomført bachelor- og masterstudium skal gi samme yrkeskvalifikasjoner som dagens integrerte femårige masterstudium, det vil si adgang til de tradisjonelle juristyrkene i rettspleien; dommer, advokat og påtalemyndighet. Ved gjennomgangen nedenfor av yrkesmuligheter for eventuelle bachelorkandidater, legges det til grunn at en bachelorgrad i jus, ikke i seg selv vil være tilstrekkelig for å gi adgang til disse yrkene.

6.2 Strandbakken-utvalgets undersøkelser

Da departementet oppnevnte Strandbakken-utvalget var ett av formålene å få vurdert behovet for jurister frem mot 2025. De ble også bedt om å vurdere behovet for juridisk kompetanse i mer utradisjonelle stillinger og funksjoner. De undersøkelser utvalget foretok i den forbindelse sier noe om ulike yrkesmuligheter for bachelorkandidater med juridiske fag

For å vurdere behovet for jurister frem mot 2025 bestilte Strandbakken-utvalget en undersøkelse for å utrede behovet for juridisk kompetanse ved å se på demografi og den økonomiske utviklingen. Oppdraget ble gitt til NIFU og oppsummeres i rapporten: Rapport 49/2012: Arbeidsmarkedet for jurister – En framskriving fram mot 2025.

I NIFU-rapporten beskrives etterspørselen av jurister som noe usikker når den skal beregnes ut fra den økonomiske utviklingen, da juristyrket sies å være vanskeligere å beregne enn en del andre yrkesgrupper. På grunnlag av beregninger av etterspørsel etter kandidater med høyere utdanning generelt, mener NIFU at behovet for jurister vil øke med om lag 22 % i 2025 sammenliknet med i dag. En rent demografisk beregning, altså ut fra vekst i folketallet, tilsier i følge NIFU at etterspørselen vil øke med omkring 75 % i forhold til i dag. NIFU omtaler også i rapporten undersøkelser blant juristkandidater som viser at jusstudentene er fornøyd med utdanningens yrkesrelevans og at rettsstudiet er godt tilpasset kjerneområdene innen juridiske yrker, slik som «faglig tjenestyring» og «offentlig administrasjon», men noe svakere tilpasset jobber i et mer utvidet arbeidsmarked. I stillinger innenfor offentlig administrasjon, oppgir kandidatene i større grad at arbeidsoppgavene krever utdanning på lavere nivå.

Strandbakken-utvalget utarbeidet også en arbeidsgiverundersøkelse i 2012. I svarene fra statlig og kommunal sektor fremkommer det at behovet for juridisk kompetanse er dekket med tanke på dagens behov, mens størsteparten mener behovet vil øke. Det fremkommer også at de aller fleste mener det er viktigst å beholde generalistutdanningen istedenfor å styrke mulighetene for spesialisering. I spørsmålet om behov for søkere med annen

utdanningsbakgrunn enn den tradisjonelle, ga svarene et mer blandet bilde. Cirka halvparten mente det i liten eller ingen grad var et slikt behov.

6.3 Kandidatundersøkelser

Både UiO og Juristforbundet utfører undersøkelser om ferdige utdannede kandidaters møte med arbeidslivet (kandidatundersøkelser). Disse kandidatundersøkelsene sier primært noe om yrkesrelevansen av den utdanningen som tilbys i dag, men kan også kaste et visst lys over yrkesmulighetene for bachelorkandidater med juridiske fag.

UiOs kandidatundersøkelse fra våren 2014 ble rettet mot kandidater som er uteksaminert fra UiO i perioden 2011-2013. Undersøkelsen omfatter ca. 11.000 studenter på bachelor-, master- og ph.d.-nivå. Undersøkelsen er utført av Rambøll Management Consulting.

Resultatene er svært positive for kandidatene fra Master i rettsvitenskap når det gjelder arbeidslivstilpasning:

- 93 % i jobb (kun 5 % arbeidssøkende) (UiO: 82 %)
- 98 % i heltidsstilling
- 84 % i fast ansettelse
- 86 % er svært fornøyd eller fornøyd med nåværende stilling
- 77 % er raskt ute i jobb (under 3 måneder)

I tillegg ser det ut til at utdanningen er relevant og på riktig nivå i forhold til stilling og arbeidsoppgaver. 84 % oppgir at de formelle kravene for nåværende stilling er mastergrad og 76 % oppgir at arbeidsoppgavene krever høyere utdanning på samme nivå. Videre sier henholdsvis 66 % og 29 % at innholdet i utdanningen passer godt eller middels godt til nåværende stilling. Respondentene blir også bedt om å svare på tilsvarende spørsmål for sin første jobb, og her er resultatene noe annerledes, selv om 67 % sier at kravene til første jobb var mastergrad og 53 % oppgir at arbeidsoppgavene krevde høyere utdanning på samme nivå. På samme spørsmål svarer 26 % at første jobb krevde utdanning på et lavere nivå.

Under vurdering av egen utdanning spørres det om i hvilken grad utdanningen ga kandidatene ulike kvalifikasjoner. Disse kvalifikasjonene er basert på ulike aktuelle kunnskaper, ferdigheter og generell kompetanse de ulike studieprogrammene har beskrevet i form av læringsutbyttebeskrivelser. Kvalifikasjoner som fikk høyest score (oppgir i svært stor grad eller i stor grad) fra våre kandidater er:

- Evne til å arbeide selvstendig (93 %)
- Teoretisk kunnskap innen fagområdet (89 %)
- Skriftlig fremstillingsevne (89 %)
- Metodisk kunnskap innen fagområdet (84 %)
- Analytiske ferdigheter (79 %)
- Evne til å finne og bearbeide informasjon fra ulike kilder (76 %)
- Forstå yrkesetiske problemstillinger og lovverk (73 %)

Spørsmålet er fulgt opp av hvilke kvalifikasjoner som kandidaten har hatt mest nytte av i arbeidslivet. På dette spørsmålet oppgir 75 % teoretisk/metodisk kunnskap, 63 % evne til

analyse/problemløsning/kritisk tenkning, 43 % selvstendighet/tilegnelse av kunnskap og 41 % fagspesifikk kunnskap.

Det ser dermed ut som utdanningen ga kandidatene relevante kvalifikasjoner. Men det er også interessant å se på de kvalifikasjonene som kandidatene graderer lavere i læringsutbytte men som kan være viktig i arbeidslivet, slik som eksempelvis *mundlig fremstillingsevne*, der kun 15 % svarer positivt og hele 61 % svarer «i liten grad» eller «i svært liten grad», eller *samarbeidsevner* med kun 19 % positivt svar og 49 % på den negative enden av skalaen.

Kandidater fra Master i rettsvitenskap ved UiO får også tilsendt en kandidatundersøkelse som Juristforbundet er ansvarlig for. Denne har blitt sendt ut hvert semester siden våren 2012, og vi har dermed hatt anledning til å følge trender over tid.

I Juristforbundets undersøkelse sendt til kandidater som ble uteksaminert våren 2014 svarer 81 % at de er yrkesaktive 6 måneder etter endt utdanning, hvorav 52 % i en fast stilling og 29 % i en midlertidig. 16 % oppgir at de er arbeidsledige.

I Juristforbundets undersøkelse i 2014 oppgir 70 % av kandidatene fra Oslo at det var krav om mastergrad i nåværende stilling. Dette tallet har variert mellom 70-82 % fra våren 2012. Av respondentene som svarer at det ikke er krav om mastergrad er det likevel flertallet av disse som har en stilling med overveiende juridisk karakter.

I undersøkelsen spørres kandidatene direkte om hvor tilfreds de er med utdanningens relevans for arbeidslivet (altså på en annen måte enn i UiO-undersøkelsen). Disse resultatene er stabile fra våren 2012. Våren 2014 oppgir 39 % høy tilfredshet og 56 % middels tilfredshet.

På spørsmål om hvor de jobber oppgir 57 % av respondentene at de arbeider innen privat sektor, 39 % statlig og 4 % kommunal sektor.

Av respondenter som jobber innenfor privat sektor, oppgir 49 % at de jobber i et advokatfirma, 27 % innen bank/forsikring/finans, 17 % innen organisasjonsarbeid, 2 % innen industri og 5 % oppgir annet sted. Av respondenter som jobber i staten, oppgir 35 % at de jobber i direktorat, tilsyn eller etat, 14 % i departement, 14 % i politi/påtalemyndighet, 9 % ved universitet/høyskole, 5 % i domstolene og 23 % annet sted.

Undersøkelsen viser altså at cirka 1/3 av respondentene jobber innenfor de tradisjonelle yrkene, som advokat, dommer eller påtalejurist.

Oppsummert viser kandidatundersøkelsene at masterkandidatene fra dagens femårige Master i rettsvitenskap i stor grad opplever sin utdanning som tilpasset til og relevant for arbeidslivets behov. De aller fleste oppgir at det er krav om mastergrad i nåværende stilling.

6.4 Innspill fra arbeidsgivere til arbeidsgruppen

Basert på mandatet har arbeidsgruppen diskutert ulike metoder for å supplere det tidligere undersøkelser kan si om yrkesmuligheter for bachelorjurister. Dette ledet til at arbeidsgruppen inviterte representanter for en rekke arbeidsgivere til et møte den 5. juni, hvor yrkesmuligheter for bachelorkandidater ble diskutert. Arbeidsgruppen vurderte også å foreta en spørreundersøkelse blant arbeidsgivere som kunne tenkes å være interessert i

bachelorkandidater med juridiske fag. En slik undersøkelse ble likevel ikke foretatt, dels fordi det var tvil om hva en slik undersøkelse ville gi utover de undersøkelsene Strandbakken-utvalget hadde foretatt, og dels fordi det var usikkert hva en slik undersøkelse ville kunne si om yrkesmuligheter for bachelorkandidater med juridiske fag, fem til ti år frem i tid. Med disse usikkerhetsmomentene var det ikke gitt at verdien av en spørreundersøkelse ville kunne oppveie kostnadene med å gjennomføre den. Arbeidsgruppen har derfor ikke grunnlag for å gjøre egne sikre beregninger av et fremtidig behov for bachelorkandidater i jus i arbeidslivet.

Det møtet som arbeidsgruppen gjennomførte med representanter for enkelte arbeidsgivere kan i seg selv være en illustrasjon på at yrkesmulighetene for bachelorjurister vil være begrenset. Det ble i alt inviterte representanter for 15 arbeidsgivere. Likevel var det kun representanter for fire arbeidsgivere som kom på møtet: KS, UDI, Advokatforeningen og Den norske Dommerforening.

Fra de arbeidsgiverne som kom på møtet ble det også uttrykt en begrenset interesse for rene bachelorkandidater i jus. Det ble ikke påpekt et udekket behov for bachelorjurister, verken i kommunalforvaltning eller i større advokatkontorer som inntil i dag har etterspurt kandidater med Master i rettsvitenskap.

Men enkelte arbeidsgivere uttrykte en noe større interesse for personer som tok juridiske fag, eventuell også en juridisk bachelor, som del av en annen utdanning. En slik utdanning kan muligens være relevant blant annet i kommunalforvaltningen og for utlendingsforvaltningen. Det kan derfor ikke utelukkes at muligheten for å ta mindre bolker av juridiske fag som ledd i andre fagutdannelse kan være interessant også i et arbeidsmarkedsperspektiv. Mye taler for at erfaringer med de grunn- og mellomfag i offentlig rett som tidligere eksisterte, i seg selv trekker i samme retning.

Det ble også nevnt at bachelornivået per i dag er lite kjent for arbeidsgiverne og at dette kan være en årsak til at det i stor grad er kandidater med mastergrad som etterspørres. Det ble gitt uttrykk for at en bachelorkandidat i jus som man kan se for seg kvalifiserer til typiske saksbehandlingsstillinger, vil kunne være mer lønnsomt å ansette, både med tanke på at de vil kunne ha et lavere lønnsnivå og med tanke på at det per i dag er stor turnover på personer med juridisk mastergrad i slike stillinger.

For øvrig uttrykte enkelte av arbeidsgiverne bekymring for en utvikling i retning av for stor spesialisering i løpet av den femårige juridiske utdannelsen, enten den er strukturert som et femårig integrert masterprogram, eller som en treårig bachelor etterfulgt av en toårig mastergrad.

Det ble også påpekt at universitets utdanning av jurister måtte sees i sammenheng med de formelle utdanningskrav for å få advokatbevilling (advokatkurset), og den reelle etterutdanningen som en rekke jurister får ved større advokatkontorer. Utvidelse av utdanningskrav for å få advokatbevilling til ett helt semesters fulltidstudium, som er foreslått av Advokatlovutvalget, ble møtt med skepsis. De grunnleggende kunnskaper og ferdigheter som arbeidsgivere etterspør bør heller dekkes i løpet av studiene, enn etter at studiene er fullført.

Det ble sterkt understreket at det fra flere arbeidsgiveres perspektiv ikke er ønskelig med for store ulikheter mellom de utdanningene som leder frem til graden Master i rettsvitenskap ved norske læresteder.

Det ble også fremhevet at Advokatlovutvalgets forslag om å oppheve prosessmonopolet vil kunne få betydning for bachelorjuristenes yrkesmuligheter. Dersom prosessmonopolet oppheves, er det en mulighet for at bachelor kandidater vil kunne yte juridisk bistand, også for domstolene.

7. Økonomiske rammebetingelser

7.1 Innledning

I det følgende skisseres beregninger av fakultetets kostnader og inntjening ved å legge om studiet fra dagens modell til en 3+2-modell. Som det fremgår av beregningene vil inntjeningen påvirkes av opptaksramme på henholdsvis bachelor- og masternivå.

7.2 Finansiering – generelle rammer

Kunnskapsdepartementet (KD) finansierer universiteter og høyskoler basert på bl.a. antall studieplasser og studiepoengproduksjon. Universitetet i Oslo (UiO) har en lignende modell for finansiering av fakultetene ved UiO og fakultetene har egne modeller for fordeling internt på fakultetet som avviker fra KD- og UiOs modeller i mindre og større grad.

I dag befinner rettsvitenskapsstudiet seg i kategori E i KDs finansieringsmodell, et nivå som er plassert under blant annet samfunnsvitenskapelige mastergrader (kategori D) og over de fleste bachelorstudier (kategori F).

Utdanningsvariabler i UiOs finansieringsmodell er per i dag antall studieplasser, antall studiepoeng og antall utvekslingsstudenter. Med virkning fra 2009 har fakultetet og universitetsledelsen avtalt en særskilt finansiering av rettsstudiet. Bakgrunnen for avtalen var NOKUTs evaluering av studiet som avdekket behov for kvalitetsforbedringer. Avtalen innebærer at opptaksrammen reduseres samtidig som fakultetet får beholde bevilgningen til samme antall studieplasser som før reduksjonen. I tillegg kompenseres basisbevilgningen for reduksjonen i studiepoeng slik at samlet bevilgning til studieplasser og studiepoeng ligger fast på nivået før reduksjonen av opptaksramme. Dette gir i praksis en økt bevilgning per student, og målet er økt studiekvalitet gjennom endret forholdstall; færre studenter per lærer. I 2015 utgjør total finansiering til fakultetet kr. 155,6 millioner, hvorav cirka 24 millioner er kompensasjonen i spesialavtalen.

Fakultetet overbooker antall studieplasser slik at det er flere studenter enn det opptaksrammen tilsier for å kompensere for manglende oppmøte til studiestart og frafall underveis i studieløpet.. Dette gjør at tilgjengelige ressurser pr student i praksis blir noe lavere enn forutsatt.

Avtalen om finansiering av rettsstudiet er gunstig for fakultetet og viktigere enn selve finansieringsmodellen. Denne avtalen betyr bl.a. at frafall og forsinkelser ikke påvirker faktiske inntekter til studieplasser og studiepoengproduksjon. Om avtalen påvirkes av en endring i studiemodell er derfor et sentralt spørsmål. Dersom avtalen opprettholdes, vil finansieringen av studiet være lik som i dag og en endring av studiemodell vil ikke ha noen konsekvenser når det gjelder fakultetets bevilgning per student.

KDs modell er foreslått endret og dersom forslaget iverksettes vil antall kategorier reduseres fra 6 (A-F) til 4 nivåer: 1) teorifag 2) utdannings- og velferdsfag 3) laboratorie- og utstyrskrevenne fag og 4) kliniske- og kunstoffag. Masterstudiet i rettsvitenskap vil her bli plassert i kategori 1 for teoristudier. I den nye modellen skilles altså ikke bachelor- og masternivået innenfor teorifagene. Videre vil kandidatproduksjon komme inn som et resultatelement i tillegg til studiepoengproduksjon.

Det antas at effekten av endringen vil være moderat, men det kan tenkes at det vil gjøre det noe gunstigere med en 3+2 ordning siden man vil få kandidatproduksjon på to nivåer og dermed også få noe uttelling for studenter som ikke tar alle 5 år. Det er foreslått en sats på 10 000 kr per bachelorkandidat, dvs. en inntekt på ca. 4 mill. per kull. Samtidig reduseres potten til studiepoeng, slik at netto inntektsvekst anslås til ca. 2-3 mill. kroner som følge av dette.

7.3 Finansielle konsekvenser ved ulike modeller

Som nevnt vil ikke en endring av studiemodell medføre endringer i finansieringen av studiet dersom avtalen med fakultetet opprettholdes. Beregningene som er gjort her gir derfor et bilde på mulige konsekvenser for finansiering dersom det blir endringer i den eksisterende avtalen, slik at studieprogrammet eksponeres for endringer på lik linje med andre studieprogram.

Beregningene beskriver effekt på finansiering av ulike modeller av 3+2-ordning, dvs. med separate opptaksrammer for bachelor og master. Bachelorstudiet forutsettes plassert i finansieringskategori F og masterstudiet i kategori D. Inntekter for studiepoengproduksjon tildeles etterskuddsvis etter 3-årig gjennomsnitt, slik at for 2016 er det gjennomsnitt av perioden 2012-2014 som gir uttelling.

Beregningene bruker satser for studieplasser og studiepoeng fra UiOs modell for 2015 og forutsetter et totalt omfang på 2000 studieplasser, altså tilsvarende en opptaksramme på 400 årlig for det 5-årige masterstudiet. Videre forutsettes det 75 % gjennomføringsgrad med tanke på studiepoengproduksjon.

Dimensjonering av opptaksrammene for henholdsvis bachelor- og master er en avgjørende faktor for finansieringen. På de fleste studier som har bachelor- og masternivå er opptaksrammen for bachelor større enn opptaksrammen for master. Ved sammenlignbare fakulteter ved UiO som HF og SV er det gjennomsnittlig ca. dobbelt så stor opptaksramme for bachelorstudier som for masterstudier.

I vedlegg 1 beskrives effekten av tre ulike varianter av fordeling av opptaksrammer i en mulig 3+2-ordning, og disse sammenlignes med finansieringen av et 5-årig masterprogram. Modell 1 er dagens studiemodell med 400 studenter hvert år. Modell 2, 3 og 4 er 3+2-modeller med ulik fordeling av opptaksrammen mellom bachelordelen og masterdelen. Modell 2 er dimensjonert med et bachelorprogram med størst ramme, med 500 hvert år på bachelor og 250 hvert år på master. Modell 3 har en lik fordeling mellom bachelor og masternivået med (00 på hvert av nivåene, og modell 4 har størst ramme på masterdelen med 286 hvert år på bachelor og 572 hvert år på master, altså dobbel så stor ramme på masterdelen som på bachelordelen (totalt 2000 studenter).

Som beregningene i vedlegget viser så vil finansieringen øke med økt andel opptaksramme på masternivået. Dette er naturlig siden masterstudier normalt er mer kostnadskrevende enn bachelorstudier, og finansieringsmodellen er tilpasset dette. Valg av opptaksstruktur i studiet vil derfor være avgjørende for hvilken modell som gir best økonomi.

Dersom man ønsker å bruke de fleste ressursene på masternivået vil det lønne seg å ha en større opptaksramme på bachelornivået og en mindre ramme på masternivået, slik som alternativ 2 illustrerer. Dersom man ønsker en jevn fordeling av ressurser på bachelor og master vil det lønne seg å ha en jevnere fordeling av opptaksrammen mellom bachelor og master slik som alternativ 3 illustrerer.

De siste årene har fakultetet signalisert at man ønsker å bruke noe mer ressurser tidlig i rettsstudiet, blant annet gjennom innføring av basisgrupper. Dersom dette er ønskelig også i en 3+2 modell så tilsier det en dimensjonering noe tilsvarende alternativ 3.

Alternativ 4 kan være aktuelt dersom man ønsker en modell med automatisk opptak til master for alle som tas opp på bachelorstudiet og i tillegg tar opp studenter fra andre studiesteder til masterstudiet.

7.4 Kostnader

Arbeidsgruppen har, i samarbeid med økonomiseksjonen, definert det som vil være kostnadsdrivere i en eventuell omlegging av studieordning, og foretatt noen utregninger knyttet til kostnader for de ulike studiemodellene som skisseres i kapittel 11.

Kostnadsdriverne vi har sett på er:

1. Dimensjonering av studenter
  - Opptaksramme bachelor
  - Opptaksramme master
  - Studiestart 1 eller 2 ganger per år
  - Utveksling av studenter til utlandet og andre fakultet
2. Nye aktiviteter
  - Administrasjon av masteropptak – stykkpris per søker⁹
  - Bacheloroppgave – kostnad til veiledning og sensur er anslått til 1/3 av dagens nivå for 30-poengs masteroppgaver
  - Bachelorvitnemål - stykkpris per kandidat¹⁰
3. Aktiviteter som kan skaleres opp eller ned i henholdsvis bachelor- og masterprogrammet
  - Omfang av undervisning og gruppestørrelse på undervisning
  - Antall valgemner
  - Fakultets- og kursoppgaver
  - Evalueringsformer og sensur
  - Andel eksterne lærekrefter
  - Obligatorisk aktivitet

Nærmere beskrivelse av de kostnadsmessige konsekvensene for endring av studiemodell

---

⁹ Stykkprisen for opptaksarbeid er basert på en times administrativt arbeid per søker timepris 400 kr. Det er lagt til 20 % for å ta høyde for medvirkning fra vitenskapelig tilsatte.

¹⁰ Stykkprisen for vitnemålsarbeid er basert på at dagens produksjon av ca. 500 mastervitnemål er anslått å kreve 0,5 årsverk i Eksameneksjonen. Kostnad per årsverk 650.000.

redegjøres for i fremstillingen av de ulike modellene kapittel 11 og i tilhørende vedlegg 2. I kostnadsberegningene er det tatt en rekke forbehold, blant annet at fordeling av opptaksrammen er likt fordelt mellom bachelor- og masterprogrammet og at undervisningstilbudet vil være tilsvarende som i dagens modell. Beregningene er kun overslag som det vil være nødvendig å utrede nærmere dersom en eventuell omlegging av studiet blir aktuelt.

8. Krav til innhold og oppbygning av bachelor- og mastergrader - kvalitet

8.1 Oversikt

Dette kapitlet redegjør for krav til innhold og organisering av et bachelor- og masterprogram, herunder krav til beskrivelser av forventet læringsutbytte og krav til fagmiljø for henholdsvis bachelor- og masternivået

Hvorvidt kravene til beskrivelsene av forventet læringsutbytte og krav til fagmiljø kan oppfylles er viktige spørsmål for kvaliteten på studieprogram. De nevnte kravene er derfor viktige for at arbeidsgruppen skal kunne se på hvilke konsekvenser en eventuell omlegging av studiemodell vil ha for kvaliteten på studietilbudet, slik mandatet ber arbeidsgruppen om å gjøre. Her presenteres innholdet i kravene og enkelte generelle spørsmål om anvendelse av kravene på 3+2 modeller. I kapittel 11 beskrives hvordan kravene kan tenkes oppfylt innenfor de skisserte modellene og konsekvenser for faginnhold og kvalitet.

Det er fastsatt krav til innhold og oppbygning av studieprogram i nasjonale forskrifter som Forskrift om Mastergrad, Studietilsynsforskriften, Nasjonalt kvalifikasjonsrammeverk, samt i Universitetet i Oslos Forskrift om studier og eksamen. Dagens integrerte master i rettsvitenskap defineres som et studieprogram av 2. syklus, på lik linje med øvrige toårige masterprogram. Ved en endring av studiemodell til et bachelor- og masterløp, vil bachelorprogrammet følge kravene til studier av 1. syklus. Hvilke krav som stilles til de to nivåene og konsekvenser for deling i et bachelor- og masternivå beskrives i dette kapitlet.

8.2 Nasjonalt kvalifikasjonsrammeverk:

I den nasjonale studietilsynsforskriftens § 7-2 Plan for studiet står det at studiet skal beskrives gjennom læringsutbytte, jf. Nasjonalt kvalifikasjonsrammeverk (NKR) der 8 utdanningsnivåer er beskrevet, fra grunnskoleopplæring til Ph.d. I NKR er bachelorgraden på nivå 6, mastergraden på nivå 7 og Ph.d. på nivå 8. De tre øverste nivåene relaterer seg til de tre øverste nivåene i det europeiske kvalifikasjonsrammeverket (EQF).

De ulike nivåene skal representere en progresjon. Dette gjelder selve kunnskapen, ferdigheten, situasjonen den skal anvendes i, og forventningene til selvstendighet, analyse, vurdering og nyskapning hos den som anvender kunnskapen og ferdighetene.

Tabellen under viser en sammenstilling av læringsutbyttebeskrivelsene i NKR for bachelor- og masternivå. Beskrivelsene viser at det forventes at kandidater på masternivå er forventet å ha mer avansert kunnskap, at de i større grad kan analysere, reflektere, være kritiske og selvstendige enn det som forventes på bachelornivået.

Kunnskaper		Ferdigheter		Generell kompetanse	
Bachelor	Master	Bachelor	Master	Bachelor	Master
har bred kunnskap om sentrale temaer, teorier, problemstillinger, prosesser, verktøy og metoder innenfor fagområdet	har avansert kunnskap innenfor fagområdet og spesialisert innsikt i et avgrenset område	kan anvende faglig kunnskap og relevante resultater fra forsknings- og utviklingsarbeid på praktiske og teoretiske problemstillinger og treffe begrunnede valg	kan analysere og forholde seg kritisk til ulike informasjonskilder og anvende disse til å strukturere og formulere faglige resonneringer	har innsikt i relevante fag- og yrkesetiske problemstillinger	kan analysere relevante fag-, yrkes- og forskningsetiske problemstillinger
kjenner til forsknings- og utviklingsarbeid innenfor fagområdet	har inngående kunnskap om fagområdets vitenskapelige eller kunstfaglige teori og metoder	kan reflektere over egen faglig utøvelse og justere denne under veiledning	kan analysere eksisterende teorier, metoder og fortolkninger innenfor fagområdet og arbeide selvstendig med praktisk og teoretisk problemløsning	kan planlegge og gjennomføre varierte arbeidsoppgaver og prosjekter som strekker seg over tid, alene og som deltaker i en gruppe, og i tråd med etiske krav og retningslinjer	kan anvende sine kunnskaper og ferdigheter på nye områder for å gjennomføre avanserte arbeidsoppgaver og prosjekter
kan oppdatere sin kunnskap innenfor fagområdet	kan anvende kunnskap på nye områder innenfor fagområdet	kan finne, vurdere og henvise til informasjon og fagstoff og framstille dette slik at det belyser en problemstilling	kan bruke relevante metoder for forskning og faglig og/eller kunstnerisk utviklingsarbeid på en selvstendig måte	kan formidle sentralt fagstoff som teorier, problemstillinger og løsninger både skriftlig, muntlig og gjennom andre relevante uttrykksformer	kan formidle omfattende selvstendig arbeid og behersker fagområdets uttrykksformer
har kunnskap om fagområdets historie, tradisjoner, egenart og plass i samfunnet	kan analysere faglige problemstillinger med utgangspunkt i fagområdets historie, tradisjoner, egenart og plass i samfunnet	kan beherske relevante faglige verktøy, teknikker og uttrykksformer	kan gjennomføre et selvstendig, avgrenset forsknings- eller utviklingsprosjekt under veiledning og i tråd med gjeldende forskningsetiske normer	kan utveksle synspunkter og erfaringer med andre med bakgrunn innenfor fagområdet og gjennom dette bidra til utvikling av god praksis	kan kommunisere om faglige problemstillinger, analyser og konklusjoner innenfor fagområdet, både med spesialister og til allmennheten
				kjenner til nytenking og innovasjonsprosesser	kan bidra til nytenking og i innovasjonsprosesser

I NOKUTs akkreditering og tilsyn med studietilbud, er det å ha definert tydelige læringsutbyttebeskrivelser sentralt. Læringsutbyttebeskrivelsene er et uttrykk for faglig innhold i studieprogrammet og er førende for valg av undervisnings- og eksamensformer.

Læringsutbyttebeskrivelsene er det som er forventet at studentene skal ha av kvalifikasjoner etter endt grad, ikke det som er forventet underveis eller innen hvert enkelt fag. For Master i rettsvitenskap slik det er i dag, har vi definert forventet læringsutbytte etter fullførte 5 år som også gjenspeiler kravene i NKR for masternivå.

Ved eventuell opprettelse av et bachelorprogram må det defineres læringsutbytte som beskriver hva studentene er forventet å ha av kunnskaper, ferdigheter og generell kompetanse etter tre år, som er i samsvar med nivåbeskrivelse 6 (bachelor) i NKR.

Det skal i tillegg utarbeides fagspesifikke læringsutbyttebeskrivelser til hvert enkelt emne/fag som viser forventet måloppnåelse underveis og progresjonen gjennom løpet. De fagspesifikke beskrivelsene skal relateres til de overordnede læringsutbyttebeskrivelsene for studieprogrammet.

I dagens integrerte masterprogram er emnene er i stor grad fristilt fra hverandre og det er ikke er en tydelig progresjon gjennom løpet, da de fleste emnene sies å være på samme nivå, uavhengig i hvor i studieløpet emnet tilbys. Unntaket er valgemnene som tilbys både på bachelornivå og masternivå og har et tydeligere skille mellom de to nivåene.

Arbeidsgruppen er bedt om å vurdere om læringsutbytte for bachelorstudiet beskrevet i NKR «gir tilfredsstillende kvalitet i emner som inngår i en juridisk profesjonsutdanning».

Den reelle forskjellen i nivå på et fag på bachelor- og masterprogram er ikke like enkelt å skille fra hverandre. NKR er et overordnet rammeverk som ikke tar for seg de fagspesifikke læringsutbyttebeskrivelsene, hvor smalt eller bredt det enkelte fagområde er i det enkelte studieprogram og har ikke beskrivelser av progresjonen underveis i studieprogrammet. Rammeverket har også som forutsetning at det er kumulativt, det vil si at det som er tatt inn på tidligere sykluser ikke gjentas på neste nivå. Det at studenter på de første tre årene i en integrert mastergrad kan forventes å være på et høyere faglig nivå enn studenter på et bachelorprogram er ikke gitt. Kvalitet på emnene som tilbys studentene vil snarere avhenge av innsatsfaktorene som legges inn i studieprogrammet, slik som fagmiljøet kompetanse, antall studiepoeng per fag, timer brukt til undervisning, oppgaver som gis underveis, timer til selvstudier etc. Arbeidsgruppens oppfatning er at studentenes forventede kvalifikasjoner etter endt bachelor- og masterløp vil kunne være tilsvarende læringsutbyttebeskrivelsene i dagens integrerte studiemodell.

I arbeidet med implementeringen av NKR på fakultetet i 2013 var det liten grad av koordinering av læringsutbyttebeskrivelsene på tvers av fag og emner. Dette hadde konsekvenser for innhold og progresjonen i kompetanser som går på tvers av fagene slik som ferdigheter og generell kompetanse i fag som juridisk metode, etikk, kommunikasjon og formidling. Ved inndeling i et bachelor- og masternivå for utdanningen, vil det derfor kunne defineres en tydeligere forventning om en slik progresjon, som vil være en fordel for studentene.

Et av hovedformålene med innføring av nasjonale kvalifikasjonsrammeverk som bygger på et felles europeisk rammeverk, er å øke mobiliteten i det europeiske utdannings- og arbeidsmarkedet. Det vil ved innføring av et tydelig bachelor og masternivå, med mulighet for utveksling på begge nivåer, kunne være enklere å plassere de utreisende og innreisende studentene på riktig nivå og vi vil kunne stille strengere krav i forbindelse med godkjenning av de utenlandske emnene.

Per i dag velger våre utvekslingsstudenter ofte blant vertsuniversitetenes bacheloremner når de er på utveksling til tross for at de erstatter emner som teoretisk sett ligger på masternivå. Årsaken til dette er at de på noen studiesteder kun får opptak på bachelornivå.

Praksis ved fakultetet har vært at utenlandske emner godkjennes uavhengig av om det er bachelor- eller masteremner. Det vi ser på, er om studenten har det nødvendige antall studiepoeng (ECTS credits) i typer av emner som kan godkjennes hos oss (juridiske emner, inklusive rettshistorie, retts sosiologi og kriminologi).

Det har tidligere blitt reist kritiske spørsmål til denne praksisen med at studentene våre tar emner som teoretisk er på bachelornivå fra utenlandsansvarlig faglærer (Stein Evju 2010), ved å reise spørsmålene om dette er et uttrykk for at vårt eget studium ikke har noen nivåprogresjon fra de tre første til de to siste årene, eller om det ikke er et uttrykk for at det er

i orden at våre studenter fullfører studiet på et lavere nivå enn det de ville gjøre med å fullføre hele studiet ved UiO. Det er fra fakultetets side ikke gjort noen tiltak for å møte dette.

8.3 Krav til fagmiljø

Det er høyere kompetansekrav for fagmiljøet tilknyttet studiet for masternivået enn for bachelornivået. Vurderingen av fagmiljøets robusthet er i stor grad en kvalitativ og faglig vurdering. Det er i tillegg noen kvantitative krav til fagmiljøets samlede kompetanse, som er beskrevet lenger ned.

Det er ikke et definert krav til forholdstallet mellom studenter og årsverk av vitenskapelig ansatte på de ulike nivåene, men i NOKUTs veiledning til studietilsynsforskriften under punkt 3.1 står det følgende:

«Størrelsen på fagmiljøet må være tilpasset antall studenter, og den undervisning og veiledning som inngår i studiet. Fagmiljøet skal ha tilstrekkelig undervisnings- og veiledningskompetanse. Størrelse og kompetanse må også være tilpasset behov for forskning og faglig og/eller kunstnerisk utviklingsarbeid. Fagmiljøet skal samlet ha den kompetansen som studiet krever. (...) Stipendiaters tidsbruk til undervisning og veiledning av studenter i årsverk, regnes med i fagmiljøets størrelse. Stipendiatenes forskningsbidrag skal ikke regnes med i fagmiljøets størrelse (...).»

I studietilsynsforskriftens § 7-3 Fagmiljø knyttet til studiet, er følgende likt for de to nivåene:

- Fagmiljøets sammensetning, størrelse og samlede kompetanse skal være tilpasset studiet slik det er beskrevet i plan for studiet og samtidig tilstrekkelig for å ivareta den forskning og det faglige eller kunstneriske utviklingsarbeidet som utføres.
- Fagmiljøet skal delta aktivt i nasjonale og internasjonale samarbeid og nettverk relevante til studiet.
- Minst 50 prosent av årsverkene knyttet til studiet skal utgjøres av tilsatte i hovedstilling ved institusjonen. Av disse skal det være personer med minst førstestillingskompetanse i de sentrale delene av studiet.

Videre gjelder følgende for de tre syklusene:

- a) For første syklus (bachelor) skal minst 20 % av det samlede fagmiljøet være ansatte med førstestillingskompetanse.
- b) For andre syklus (master) skal minst 10 % av det samlede fagmiljøet være professorer eller dosenter og ytterligere 40 % være ansatte med førstestillingskompetanse.
- c) For tredje syklus (Ph.d.) fremgår kravene av forskrift om kvalitetssikring og kvalitetsutvikling i høyere utdanning og fagskoleutdanning § 3-1.

Videre står det: Fagmiljøet skal drive aktiv forskning, faglig- og/eller kunstnerisk utviklingsarbeid. For de ulike sykluser gjelder i tillegg:

- a) For første syklus skal fagmiljøet ha dokumenterte resultater på et nivå som er tilfredsstillende for studiets innhold og nivå.
- b) For andre syklus skal fagmiljøet dokumentere resultater på høyt nivå.
- c) For tredje syklus skal fagmiljøet ha dokumenterte resultater på høyt internasjonalt nivå og med tilstrekkelig faglig bredde.

Det er ikke gitt at de ulike kravene til fagmiljø for bachelor- og masternivå får noen praktiske konsekvenser ved en eventuell omlegging til 3+2-modell. Det er tale om minimumskrav, som fakultetet oppfyller i dag, med et femårig masterprogram. Vi har per i dag langt flere førstestillinger og professorstillinger enn det som er nødvendig for å oppfylle disse minstekravene, slik som det for øvrig også er på UiO generelt. Ved en eventuell omlegging til en 3+2 -modell vil minimumskravene til fagmiljøet bli lavere enn i dag, slik at fakultetet vil oppfylle kravene med enda større margin enn i dag. Det betyr at det i en 3+2-modell vil være mer fleksibilitet med tanke på hvordan lærerressursene fordeles gjennom studieløpet enn i en integrert femårig modell. I dag er det et uttalt ønske å legge tyngden av bruk av interne lærere tidlig i studieløpet. Det vil også være mulig ved omlegging til en 3+2-modell. Men 3+2-modellen åpner også for å bruke opp til 80 % lærere uten førstestillingskompetanse på de tre første årene.

Det kan for øvrig være store forskjeller mellom læresteder når det gjelder fagmiljøets samlede faktiske kompetanse hvis læresteder med bachelorstudier i rettsvitenskap kun oppfyller minstekravene.

8.4 UiOs krav til oppbygning av studieprogram

UiO har definerte krav til oppbygning av et bachelorprogram og masterprogram som må følges i opprettelsen av studieprogram. I UiOs forskrift om studier og eksamen står det beskrevet følgende for oppbygning av bachelorprogram:¹¹

Krav til bachelorprogram:

Paragraf 2.4 Krav til sammensetning av graden bachelor

(1) Ved Universitetet i Oslo kan graden bachelor oppnås på bakgrunn av et treårig studieprogram, tilsvarende 180 studiepoeng, inklusive:

- examen philosophicum (10 studiepoeng)
- examen facultatum (10 studiepoeng)
- programdefinerte emner (minst 120 studiepoeng)
- eventuelt emner (inntil 40 studiepoeng) som kan velges fritt

Denne rammen gir muligheter til å ha stor grad av valgfrihet med hensyn til fagsammensetning eller stor grad av obligatoriske emner i graden. Det er ikke noen krav om selvstendig arbeid på bachelornivå. Det som vil være avgjørende med tanke på oppbygning av bachelorgraden er studentenes mulighet for å gå videre på masternivå.

Krav til masterprogram:

I UiOs forskrift om studier og eksamens paragraf 2.5, står det følgende krav til sammensetning av graden master:

(1) Ved Universitetet i Oslo kan graden master av 2 års omfang oppnås på grunnlag av de studieprogram som det enkelte fakultetet tilbyr til denne graden.

(...)

(7) Ved Universitetet i Oslo skal masteroppgaven utgjøre det selvstendige arbeidet som

---

¹¹ <http://www.uio.no/om/regelverk/studier/studier-eksamener/forskrift-studier-eksamener/#para2>

kreves for å oppnå graden master. Masteroppgavens omfang skal være i samsvar med kravene i Forskrift om krav til mastergrad (fotnote). Det er obligatorisk med veiledning av masteroppgaven. Fakultetet oppnevner eller godkjenner veilederen.

Det er altså også stor frihet for hvordan vi velger å bygge opp et masterprogram med tanke på obligatoriske emner og valgfrihet/spesialisering, utover det at det skal inngå en masteroppgave på minst 30 studiepoeng. Det skal også fortsatt gi studentene anledning til å velge en 60 studiepoengs masteroppgave, uavhengig av studiemodell. Det skisseres to mulige bachelor- og masterløp i kapittel 11.

9. Opptaksrammer

9.1 Oversikt

Dette kapitlet presenterer enkelte spørsmål om rammer for opptak til en toårig mastergrad.

Det inngår i arbeidsgruppens mandat å skissere mulige studieordninger, både basert på en 3+2-modell og basert på en femårig integrert modell med suppleringsopptak. Både 3+2-modeller og en suppleringsopptaksmodell gjør det nødvendig å redegjøre nærmere for opptaksrammer.

Dersom studiet legges om til en 3+2-modell vil det i utgangspunktet bety at det blir separate opptak til henholdsvis bachelor og master. Etter gjeldende regler skal opptak til bachelor i utgangspunktet være basert på vitnemål om bestått norsk treårig videregående opplæring som gir studie- eller yrkeskompetanse, mens mastergraden bygger på fullført bachelorgrad. Det betyr at opptak til en eventuell toårig master i utgangspunktet vil være åpent, i den forstand at alle studenter med bachelorgrad, og som oppfyller fastsatte krav i den faglige fordypningen i bachelorgraden, kan søke om opptak til mastergraden. Etter forskrift om lokale opptak ved UiO skal de studenter med best karakterer prioriteres ved et slikt masteropptak, uavhengig av hvilket lærersted studentene kommer fra (se nærmere om forskriften nedenfor i kapittel 9.3).

Legges det opp til et helt åpent opptak til en toårig mastergrad, basert på resultater fra en treårig bachelorgrad i rettsvitenskap, vil konkurransen fra studenter som tar bachelorgrader ved andre institusjoner påvirke kravene for å komme inn på masterstudiet. Som nærmere utdypet nedenfor vil dette i praksis bety at flere studenter på fakultetets bachelorprogram ikke vil komme inn på masterprogrammet, selv om de oppfyller faglige minstekrav. På grunn av det antall søkere med bachelorgrad fra andre institusjoner enn UiO som kan forventes ut fra redegjørelsen i kapittel 5, vil dette kunne gjelde et ikke ubetydelig antall av bachelorkandidatene fra vårt fakultet. På den bakgrunn har arbeidsgruppen nedenfor også redegjort for de rettslige rammene for å innføre opptaksregler som gjør det mulig å prioritere fakultetets egne bachelorstudenter ved opptak til en eventuell toårig mastergrad.

I det følgende redegjøres det først nærmere for arbeidsgruppens vurderinger av konsekvenser av et masteropptak med åpen konkurranse (9.2), og deretter de rettslige rammene for å prioritere fakultets egne bachelorstudenter ved masteropptaket (9.3). Endelig redegjøres det også for opptaksrammer for en femårig integrert modell med suppleringsopptak (9.4).

9.2 Konsekvenser av et masteropptak med åpen konkurranse

Med dagens opptaksregler ved UiO er det klart at et eget opptak til en toårig master i rettsvitenskap vil utestenge de av fakultets bachelorkandidater som ikke oppfyller faglige minstekrav. Med et masteropptak basert på åpen konkurranse vil også de bachelorkandidater som oppfyller faglige minstekrav, risikere ikke å komme inn på masterstudiet.

Det fremgår av UiOs lokale forskrift om opptak at det for å komme inn på et masterprogram kreves at karaktergjennomsnittet fra den faglige fordypningen på bachelornivå skal være minst C. Den faglige fordypningen kan her defineres som dagens obligatoriske emner: JUS111, JFEXFAC04, JUS1211, JUS2111, JUS2211, JUS3111 og JUS3211.

Vi har sett på hvor mange av våre studenter som ikke vil oppnå karakterkravet og dermed ikke kvalifisere til et masteropptak. Det vil ikke gi et realistisk bilde kun å se på de generelle karakterstatistikken, så vi har sett på et tilfeldig utplukk på 50 studenter som mottok vitnemål høsten 2014. Karakterene som fremkommer på vitnemålet er endelige karakterer, etter eventuelle gjentak av eksamen. Vi benyttet UiOs beregningskalkulator¹² i utregningene. Utregningen viser at det er **4 av de 50 studentene** som ikke hadde kvalifisert til opptak, i dette utplukket (8 %). Dersom det er flere kvalifiserte søkere med gode karakterer enn det er plasser til på masterstudiet, vil det ikke være tilstrekkelig med C i snitt for opptak til master, da søkere blir prioritert basert på karaktersnittet.

Det er i dag mulig for studentene å ta opp igjen emner for å forbedre sine oppnådde karakterer på de første studieårene når de selv er i slutten av det femårige løpet. Karaktersnittet vil derfor kunne være noe annerledes ved innføring av en treårige bachelorgrad, da studentene må bruke sine gjentak tidligere i studieløpet. Regneeksempelet over gir likevel et visst bilde på andelen studenter som ikke vil kvalifisere ved et masteropptak.

Ved innføring av et masteropptak med krav om C i snitt i den faglige fordypningen, vil sannsynligvis studentene benytte seg av gjentaksmulighetene for å oppnå best mulig karakterer for opptak til master. Dersom det innføres en 3+2-modell med faglige minstekrav for opptak til mastergraden bør det vurderes å se på reglene for gjentak. I dag er antallet gjentak av tidligere eksamener begrenset til fire gjentak.

Et masteropptak med åpen konkurranse innebærer at kvalifiserte søkere konkurrerer med hverandre. I og med at det i dag uteksamineres cirka 300 bachelorkandidater i rettsvitenskap i året, fra studiesteder som ikke tilbyr masterprogram, vil et masteropptak ved fakultetet i Oslo, med åpen konkurranse kunne føre til et stort antall søknader fra studenter ved disse studiestedene. Dels kan det komme søknader fra studenter som har avlagt og bestått en bachelorgrad i rettsvitenskap rett før masteropptaket, men også alle de som har bestått en bachelorgrad fra tidligere år. Dersom det blir en lavere opptaksramme (færre studieplasser) for masterstudiet enn bachelorstudiet, som er en vanlig praksis ved andre studieprogram ved UiO, vil det være ytterligere konkurranse om studieplassene på masternivået.

Hva som blir kravet for å bli tatt opp et toårig masterprogram når det er åpen konkurranse vil variere med opptaksramme, nivå på og antall søkere. En antakelse kan være at opptaksrammen for master er på 200 studenter per semester. Antas det videre at det er minst 100 søkere fra andre lærersteder som søker opptak på fakultetets mastergrad hvert semester, i tillegg til at omtrent alle fakultetets bachelorstudenter søker opptak, vil det være langt flere søkere som oppfyller faglige minstekrav enn det det er plass til. Konsekvensen vil bli at det for fakultets bachelorstudenter ikke vil være tilstrekkelig å ha karakteren C i snitt i den faglige fordypningen.

Et opptak til et toårig masterprogram med åpen konkurranse vil for fakultetet bety at det ikke kan tas for gitt at studentene kjenner fakultetets fagmiljø og dets forventninger til dem. I stedet må et masterprogram som bygger på en helt åpen konkurranse om opptak ta hensyn til en ny studentsammensetning, og at en ikke ubetydelig andel av studentene kommer fra andre lærersteder, som ikke har den samme bredde som fakultets fagmiljø. For studentene vil en

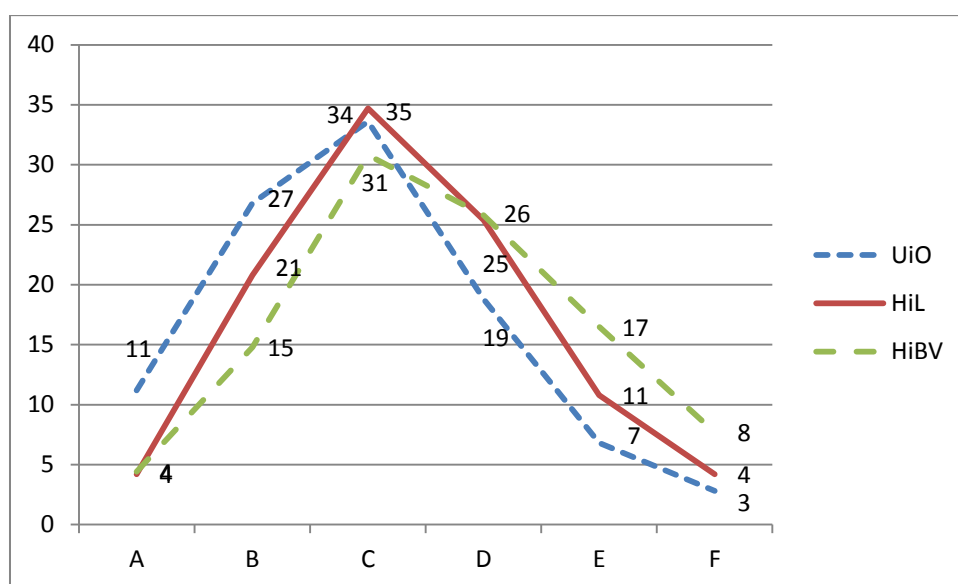
---

¹² <http://www.uio.no/for-ansatte/arbeidsstotte/sta/fs/veiledninger/opptak/kalkulatorer/kalk.php?type=sv>

helt åpen konkurranse om opptak til en toårig master medføre usikkerhet, skjerpet konkurranse og ytterligere press de tre første årene av studiet. Det kan igjen innebære at studiet ved fakultetet i Oslo blir mindre attraktivt enn fakultetene i Bergen og Tromsø, som ikke ser ut til å ha noen umiddelbare planer om å dele opp deres femårige program i to helt adskilte deler.

Det er videre usikkert om det vil bli et rettferdig søkergrunnlag for søkerne.

Karakterstatistikker fra høsten 2013, våren 2014 og høsten 2014 for våre studenter og studenter ved Høyskolen i Lillehammer og Høyskolen i Buskerud og Vestfold (informasjon fra øvrige studiesteder var ikke tilgjengelig) viser at det ved vårt fakultet gis større andel A-er og B-er enn ved de to andre studiestedene. Fremstillingen under viser prosentvis karakterfordeling mellom de tre studiestedene i 2014. Tallene er hentet fra DBH og angir alle karakterer oppnådd i graden.

Dette gir likevel ikke nødvendigvis et godt bilde på det faktiske nivået til studentene ved de ulike studiestedene. Sett i sammenheng med opptakskravene ved henholdsvis UiO sammenlignet med lærestedene som tilbyr bachelorgrader i jus, kan det reises spørsmål ved om det reelle kravet for karakteroppnåelse er strengere ved eksamen for studentene ved UiO enn ved de aktuelle lærestedene. En mulighet for å kvalitetssikre dette vil kunne være å innføre felles eksamen og sensur.

Poenggrensen for opptak fra videregående til rettsvitenskap på UiO var i 2014 på 60,3 for ordinær kvote, mot hhv 49,9 ved Høyskolen i Lillehammer, 52,0 på Høyskolen i Buskerud og Vestfold, 52,7 ved Universitetet i Agder og 54,4 ved Universitetet i Stavanger. Ved førstegangskvot (søkere rett fra videregående skole) er tallene noe lavere ved samtlige studiesteder. Dersom det er åpen konkurranse om opptak til master for alle med bachelorgrad fra Norge, vil det kunne medføre at studentene kan spekulere i hvor det er enklest å få gode karakterer på bachelornivå for å kvalifisere til opptak på master.

En annen viktig konsekvens ved innføring av masteropptak er at det, som nevnt under kapittel 7.4, vil medføre økte kostnader da dette utføres lokalt på fakultetene og ikke gjennom samordnet opptak. Et masteropptak krever omfattende saksbehandling av hver enkelt søknad og vil derfor være ressurskrevende.

9.3 Prioritering av fakultets bachelorstudenter ved opptak til et toårig masterprogram

9.3.1 Universitets- og høyskolelovens krav til opptak

Generelle krav for opptak til høyere utdanning er fastsatt i universitets- og høyskoleloven § 3-6. Mer detaljerte regler for studentopptak er fastsatt i universitets- og høyskoleloven § 3-7. Det fremgår uttrykkelig av universitets- og høyskoleloven § 3-7 (3) at det skal være eget opptak til høyere grads studier.

For opptak til høyere grads studier gir universitets- og høyskoleloven § 3-6 (7) styret kompetanse til å fastsette faglige minstekrav.

For øvrig gir universitets- og høyskoleloven § 3-7 (1) og (2) departementet kompetanse til å fastsette forskrift om nasjonal samordning av opptak, klagebehandling og rangering av søkerne. Departementet kan også fastsette adgangsregulering når det er nødvendig etter en samlet vurdering av utdanningen i landet. Når kapasitetshensyn eller ressurs-hensyn krever det kan styret også regulere adgangen til det enkelte studium eller deler av det, innenfor de rammer og mål som gis av departementet jf. universitets- og høyskoleloven § 3-7 (5).

9.3.2 Forskriftsreguleringen av opptak til mastergrad

Med hjemmel i universitets- og høyskoleloven § 3-2 (2) og 3-7 (2) fastsatte Kunnskapsdepartementet 1. desember 2005 forskrift om krav til mastergrad. Det fremgår av forskrift om krav til mastergrad § 2 at « Institusjonens styre kan fastsette at bestemte fag, emner eller emnegrupper skal inngå i det utdanningsløp mastergraden bygger på. Styret kan fastsette rangeringsregler for kvalifiserte søkere, og har også myndighet til å fastsette særlige faglige minstekrav.»

Ved Universitetet i Oslo fastsatte universitetsstyret 12. februar 2014 forskrift om lokale opptak til Universitetet i Oslo. Forskriften ble endret ved forskrifter av 21. mars 2014, 24. april 2014, og 16. oktober 2014. I forskrift om lokale opptak til Universitetet i Oslo § 4 stilles det følgende krav til grunnutdanning for opptak til 1 ½-2 årige masterprogram:

«(1) For opptak til 1 ½-2-årige masterprogram kreves det en fullført bachelorgrad eller tilsvarende utdanning.

(2) Grunnutdanningen skal inneholde en faglig fordypning på minimum 80 studiepoeng. Krav til den faglige fordypningens innhold og omfang skal fremgå av programbeskrivelsen. Vektet karaktergjennomsnitt i den faglige fordypningen skal være minst C (norsk karakterskala) eller tilsvarende, jf. § 5. Se også § 16 om overgangsordninger.

(3) I spesielle tilfeller kan annen dokumentert kompetanse godkjennes som helt eller delvis likeverdig med kravene i første og andre ledd, forutsatt at søkeren har de nødvendige faglige forutsetninger for å gjennomføre studiet.»

I forskrift om lokale opptak til Universitetet i Oslo § 6 fastsettes følgende bestemmelser om rangering av søkere ved opptak til 1 ½-2-årige masterprogram:

«(1) Dersom det er flere kvalifiserte søkere enn antall plasser, skal søkerne rangeres. Kvalifiserte søkere rangeres etter et vektet karaktergjennomsnitt for emnene som inngår i søkerens faglige fordypning. Dersom søkere har flere rangeringsgrunnlag, skal poengberegningen som gir høyest rangering benyttes. Søkere med høy poengsum rangeres foran søkere med lav poengsum, jf. § 5.

(2) Kvalifiserte søkere som ikke kan poengberegnes, må rangeres i forhold til poengberegnete søkere ved hjelp av en individuell skjønnsmessig vurdering. For å få tilbud om opptak kreves det likeverdige ferdigheter og kunnskaper med søkere som får tilbud om opptak etter rangering på grunnlag av poengberegning.

(3) For masterprogram hvor det er ønskelig med en bredere vurdering av søkerens bakgrunn, kan det ved rangering gis tilleggs-poeng for annen høyere utdanning, relevant praksis, motivasjonssøknad, intervju og/eller egne arbeider. Bruk av tilleggs-poeng skal fremgå av programbeskrivelsen.

(4) Ved poenglikhet skal det først vurderes om det er mulig å ta opp alle med lik poengsum. Deretter rangeres søkerne etter ett av følgende kriterier:

- a) Loddrekning*
- b) Underrepresentert kjønn.»*

Det er klart at søkere skal rangeres etter karaktergjennomsnitt, og at søker med lik poengsum skal rangeres etter ett av to nærmere angitte kriterier. At studentene kommer fra Universitetet i Oslo er ikke ett av de angitte kriteriene. Riktignok åpner forskriften for at det kan gis tilleggs-poeng for annen høyere utdanning, relevant praksis, motivasjonssøknad, intervju og/eller egne arbeider. Men sett i sammenheng med kriteriene for rangering er det ikke naturlig å lese denne bestemmelsen slik at det er adgang til å gi tilleggs-poeng til studenter som har gjennomført et bachelorprogram i rettsvitenskap ved Universitetet i Oslo.

9.3.3 Adgangen til å endre forskrift om lokale opptak

Selv om forskrift om lokale opptak ved UiO ikke har bestemmelser som gir adgang til å prioritere fakultets egne søkere ved opptak til mastergrad, kan universitetsstyret endre forskriften innenfor de rammene lovgivningen og sentrale forskrifter setter.

Kunnskapsdepartementets forskrift om krav til mastergrad har ingen bestemmelser som hindrer universitetsstyret i å endre forskrift om lokale opptak, slik at egne bachelorstudenter prioriteres ved opptak til mastergrad.

Universitets- og høyskoleloven har heller ingen bestemmelser som uttrykkelig forbyr den enkelte utdanningsinstitusjon å prioritere egne bachelorstudenter ved opptak til mastergrad. Og det er heller ingen overordnede hensyn til ensartet anvendelse av Bologna-modellen som tilsier at den enkelte utdanningsinstitusjon ikke skal kunne prioritere egne bachelorstudenter ved opptak til mastergrad i rettsvitenskap. Flere utenlandske utdanningsinstitusjoner vi har gjennomgått i kapittel 4 sikrer egne bachelorstudenter opptak til master i rettsvitenskap. Det er likevel mulig at universitets- og høyskoleloven krav til opptak til høyere grads studier kan

begrense adgangen til å prioritere egne bachelorstudenter i større utstrekning enn det som er nødvendig for å anvende Bologna-modellen på en ensartet måte.

Det fremgår av universitets- og høyskoleloven § 3-7 (3) at det skal være et «eget opptak til høyere grads studier». Lest isolert påbyr ikke ordlyden noe annet enn at det skal være et «eget opptak», den sier ingenting om hvordan opptaket skal foretas. Forarbeidene og forhistorien tilsier likevel at kravet om «eget opptak» legger føringer for hvordan opptak til høyere grads studier skal foretas.

Av Ot. prp nr. 79 (2003-2004) om lov om universiteter og høyskoler fremgår det at bestemmelsen i universitets og høyskolen loven § 3-7 (3) er en videreføring av den nå opphevede lov av 12. mai 1995 nr. 22 om universitet- og høyskoler § 38 nr. 1, som lød: «Det skal være eget opptak til høyere grads studier» (annen setning). I departements merknader til den nå opphevede universitets- og høyskoleloven § 38 nr. 1 annen setning het det: «Andre setning innebærer at studenter som kommer fra andre institusjoner står likt med institusjonens egne studenter ved opptak til høgre grads studier, dersom forholdene ellers er like.» jf. Ot.prp. nr. 85 (1993-94) s. 65.

Departementets merknader til § 38 nr. 1 annen setning var for øvrig i samsvar med det utkast til ny universitets- og høyskolelov som ble presentert i NOU 1993:24. Utvalget som utarbeidet lovutkastet hadde foreslått at det skulle være et eget opptak til høgre grads studier, og at dette skulle fremgå av loven jf. utkastets § 42 nr. 1 andre setning. Begrunnelsen for en slik bestemmelse var forankret i det såkalte Norgesnett, som skulle utgjøre et integrert nettverk for forskning og høgre utdanning. Utvalget mente at Norgesnett burde legge til rette for bedre overgangsmuligheter for studentene mellom ulike læresteder, og at all høgre utdanning må inngå i en felles enhet der det er klargjort hvilken uttelling den enkelte eksamen gir og hvilken mulighet studenten har for å bygge videre på den til hovedfag/doktorgrad (NOU 1993.24, s. 40-41). Begrunnelsen for at det av loven skulle fremgå at skal være eget opptak til høgre grads studier var:

«Dersom Norgesnett-tanken skal virke optimalt, må studenter som kommer fra andre institusjoner, stå likt med institusjonens egne studenter ved opptak til høgre grads studier, dersom forholdene ellers er like. Dette er i dag praksis ved de fleste av de institusjonene som har høgre grad. Det må således være eget opptak til disse studiene. Utvalget foreslår at dette kommer til uttrykk i loven.» (NOU 1993, s. 84).

Forarbeidene og forhistorien til universitets- og høyskoleloven § 3-7 (3) viser altså at den er ment å sikre at studenter som kommer fra andre institusjoner står likt med institusjonens egne studenter ved opptak til blant annet mastergrad. Men som departementet selv har understreket innebærer et eget opptak til høyere grads studier kun at studenter, som kommer fra andre institusjoner, skal stå likt med institusjonens egne studenter «dersom forholdene ellers er like» jf. Ot.prp. nr. 85 (1993-94) s. 65. Jan Fritjof Bernt har i en kommentar til universitets- og høyskoleloven § 3-7 (3) på Rettsdata fremholdt at den ikke sier

«noe om når slikt opptak kan skje, og kan antagelig ikke forstås slik at den avskjærer at opptaket på høyere grad gjøres før avsluttet lavere grad, f.eks. ved oppstarten på fagemne som skal danne grunnlaget for høyere grad, eller at opptaket på doktorgradsprogrammet gjøres før høyere grads studium er avsluttet.

Slike foregrepede opptak vil kunne være ønskelig både av hensyn til forutberegnelighet for studentene, og for å kunne skape kontinuitet og langsiktighet i studieopplegget.»

<http://abo.retsdata.no/browse.aspx?sDest=gL20050401z2D15z2EzA73z2D7#gN20050401z2D15z2E206>).

Ordlyden i universitets og høgskolen § 3-7 (3) forbyr altså ikke institusjonene å foreta opptak til høyere grad før lavere grad er avsluttet. Det kan likevel ikke være fri adgang til å foreta slike foregrepete opptak. Dersom det ikke er saklig grunnlag for å foreta opptak før avsluttet lavere grad, kan det være i strid med alminnelige krav til likebehandling. Forvaltningsorgan skal ikke utøve myndighet som innebærer usaklig forskjellsbehandling. Det gjelder også ved fastsettelse av opptaksregler til mastergrad.

Isolert sett vil både hensynet til forutberegnelighet for studentene, og hensynet til å skape kontinuitet og langsiktighet i studieløpet være saklige, og kan begrunne et foregrepet opptak. Men lovens påbud om at det skal være et eget opptak til høyere grads studier, setter også skranker for hvor langt disse hensynene rekker. Formålet med et eget opptak er å sikre at studenter som kommer fra andre institusjoner står likt med institusjonens egne studenter dersom forholdene ellers er like. Det betyr at hensyn til forutberegnelighet, kontinuitet og langsiktighet ikke gir anledning til å unnlate helt å foreta et eget opptak til høyere grads studier. Opptaksregler som setter til side formålet med å ha et eget opptak vil kunne bli satt til side.

At det skal foretas eget opptak til høyere grads studier betyr ikke nødvendigvis at søkere til opptak på mastergrad i rettsvitenskap ved fakultetet som allerede er tatt inn på fakultetets bachelorprogram, skal konkurrere helt åpent om masteropptak med studenter som har bachelorgrad fra andre institusjoner. Dette fordi en student som gjennomfører et bachelorprogram ved fakultetet ikke nødvendigvis står likt med en student som gjennomfører et bachelorprogram fra en annen institusjon, ved opptak til masterprogrammet.

Dersom fakultetets toårige masterprogram i rettsvitenskap utformes som en naturlig overbygning på fakultetets bachelorprogram, slik at de to nivåene til sammen utgjør en helhet, vil fakultets bachelorstudenter ha andre forutsetninger for å gjennomføre masterprogrammet enn studenter som har bachelorgrad fra andre institusjoner. Ved å ha vært ved fakultetet i tre år vil de fleste av fakultetets studenter være forholdsvis godt kjent med hverandre og omgivelsene, herunder bibliotek, lesesaler, undervisningsopplegg mv. Dersom masterstudiet stort sett består av denne gruppen studenter vil det følgelig ikke være nødvendig at det på første semesteret av masterprogrammet gis introduksjon til fakultetet av hensyn til student- og læringsmiljø. Men om det begynner mange eksterne studenter på masterprogrammet, vil det være nødvendig å legge opp det første semesteret slik at studentene både blir kjent med hverandre og med omgivelser og læringsressurser.

I Danmark er forskjellen mellom egne og andres bachelorstudenter reflektert i opptaksreglene for flere masterprogram. Danske bachelorstudenter har en uttrykkelig rett til opptak på enkelte masterprogram (kandidatutdannelse), som er naturlige overbygninger av bachelorutdannelsens fagområde ved samme universitet, såkalt «rettskravbachelor». For eksempel har bachelorstudenter i jura ved Københavns universitet rettskrav på opptak til kandidatutdannelsen i jura ved dette universitetet.

Det kan likevel reises spørsmål ved om studenter som gjennomfører et bachelorprogram ved fakultetet, uansett må anses å stå likt med studenter som gjennomfører et bachelorprogram fra en annen institusjon, dersom den andre institusjonen er akkreditert av NOKUT for å tilby et bachelorprogram i rettsvitenskap. Synspunktet må i så fall være at akkreditering av et bachelorprogram i jus eller rettsvitenskap har den virkning at alle studenter med slik bachelorgrad skal anses som likestilte ved opptak til høyere grads studier uavhengig av hvilket lærested som har utstedt bachelorgraden. Det er imidlertid ikke opplagt at et slikt synspunkt er holdbart.

Formelt innebærer akkreditering godkjenning av en institusjon og/eller et studietilbud. At flere studieprogram er akkreditert til å tilby tre års studier i rettsvitenskap betyr ikke nødvendigvis at disse har en likestilt fagsammensetning, fordeling av studiepoeng mellom de enkelte fag, undervisningsopplegg eller eksamens- eller sensurordninger. Det er ikke forskriftsregulert hvilken fagsammensetning en bachelor rettsvitenskap skal ha, hvordan studiepoeng skal fordeles mellom enkelte fag, eller hvilke undervisningsopplegg, eksamens- eller sensurordninger programmet skal ha. Og det er heller ikke forskriftsregulert hvilke institusjoner som kan tilby en slik bachelorgrad. Tvert i mot, en akkreditert institusjon kan selv-akkreditere nye studietilbud, herunder en bachelorgrad i jus, så lenge NOKUTs grunnleggende forutsetninger for akkreditering følges (i Studietilsynsforskriften). NOKUT forutsetter at disse bestemmelsene er oppfylt ved enhver institusjon til enhver tid, og kan igangsette tilsyn av eksisterende utdanning. Det er likevel ikke gitt at studenter på akkrediterte bachelorprogrammer i rettsvitenskap skal anses som likestilte i alle relasjoner, ved opptak til høyere grads studier. En annen sak er at studenter med bachelorgrad i rettsvitenskap fra institusjoner som ikke er akkreditert, neppe kan anses som likestilte med fakultetets bachelorstudenter, ved opptak til mastergrad. Men fra dette kan man ikke uten videre slutte at studenter utdannet under et akkreditert bachelorprogram skal være likestilte med fakultetets bachelorstudenter ved opptak til fakultetets masterprogram.

For å ta stilling til om studenter med bachelorgrader fra ulike institusjoner skal anses som likestilte vil det i tillegg til akkreditering, også kunne være relevant å se hen til hvilke fag bachelorgraden omfatter, fordeling av studiepoeng mellom fag og emner, pensum, og bredden på læringsmiljøet, undervisningsopplegg, samt eksamens- og sensurordning på bachelornivået. Det er saklig grunn til å ta slike faktorer i betraktning fordi masterstudiet i rettsvitenskap vil gi en generell tilgang til alle juridiske yrker innen rettspleien: dommer, advokat og påtalejurister. Det er derfor særlig viktig at bachelorutdanning, sett i sammenheng med en masterutdanning, gir en tilstrekkelig bredde, og at det er rutiner for kvalitetssikring av bredden og dybden i studentenes kvalifikasjoner, som rettspleien og offentligheten for øvrig kan ha tillit til.

Dette viser at det er flere faktorer som kan ha betydning ved vurderingen av spørsmålet om studenter som gjennomfører et bachelorprogram ved fakultetet skal anses for å stå likt med studenter som gjennomfører bachelorprogram ved andre institusjoner. Selv om fakultetet og universitetsstyret skulle mene at studenter med bachelorgrad fra andre læresteder ikke står likt med studenter med bachelorgrad fra fakultetet er det en mulighet for at departementet vurderer spørsmålet annerledes.

Men i den grad studenter med bachelorgrad fra andre læresteder ikke anses som likestilt med studenter med bachelorgrad fra fakultetet, er det klart at det kan fastsettes en

forskriftsbestemmelse som prioriterer fakultetets egne bachelorstudenter ved opptak til et toårig masterstudium i rettsvitenskap. Universitets- høyskolelovens ordlyd krever kun at det skal være et «eget opptak», og formålet med bestemmelsen går ikke lenger enn til å skulle sikre at studenter som kommer fra andre institusjoner står likt med institusjonens egne studenter ved opptaket, dersom forholdene ellers er like. Er forholdene ikke like, har det heller ikke vært formålet med lovens bestemmelse å påby opptaksregler ved den enkelte institusjon som gjør at institusjonen må basere opptak til masterprogram på en åpen konkurranse mellom studenter fra egen institusjon og andre institusjoner. Foreligger det saklige grunner for å prioritere egne studenter ved opptak til masterprogram, kan den enkelte institusjon fastsette regler om slik prioritering innenfor rammene av universitets- og høyskoleloven.

9.4 Muligheter for suppleringsopptak og avstigning i en 5-årig modell

Arbeidsgruppen er bedt om å utrede muligheter for et suppleringsopptak mellom 3. og 4. studieår i en integrert 5-årig studiemodell. Som nevnt legger innstillingen fra Bergen opp til en slik modell.

Suppleringsopptak skiller seg fra et innpassningsopptak ved at det er karakterer oppnådd i høyere utdanning som gir grunnlag for vurderingen, altså ikke karakterene fra videregående skole. Det er flere studieprogram ved UiO som tilbyr suppleringsopptak.

Arbeidsgruppen har vært i kontakt med Universitetet i Tromsø som tilbyr suppleringsopptak for masterstudiet i rettsvitenskap. Suppleringsopptaket er betinget av at det er ledige studieplasser på den avdelingen man ønsker å begynne på. Det er en opptakskomite som har fullmakt til å bedømme hvor mange plasser som skal fylles for hver avdeling på bakgrunn av frafallet i de enkelte avdelingene. UiT oppgir å ha en viss overbooking av studenter til opptak til første studieår, da det av erfaring er mest frafall på dette studieåret.

De har definert måltall for de enkelte studieårene som følger: 1. til og med 4. studieår: 150 studenter og 5. studieår: 85 studenter. Opptakskomiteen foretar et anslag på hvor mange studenter som kan få studieplass i suppleringsopptaket. Anslaget baseres på måltallene for den enkelte avdeling og antall aktive studenter per. kull. Med aktiv student forstås en student som deltar på studiets obligatoriske deler og som melder seg opp til, gjennomfører og består eksamen. Hvis opptakskomiteen beregner feil og det utlyses færre studieplasser enn måltallet vil dette føre til redusert studiepoengsproduksjon og derigjennom tapt finansiering for fakultetet. Dersom de beregner en for stor opptaksramme til suppleringsopptak, vil det føre til økt ressursbruk på avdelingene i forbindelse med undervisningsressurser. Høsten 2014 ble 41 søkere tilbudt studieplass på 2. avdeling, 12 søkere på 3. avdeling og ingen på 4. avdeling.

Med et suppleringsopptak for Master i rettsvitenskap ved UiO vil det være mulig å utlyse studieplasser eksempelvis på 4. studieår, hvis det er ledige plasser. Studieprogram som tilbyr suppleringsopptak beskriver dette som en ressurskrevende prosess både det å beregne den tilgjengelige opptaksrammen og for saksbehandlingen knyttet til opptaket, herunder saksbehandling av søknader.

I dag gis opptak til langt flere studenter enn opptaksrammen for å kompensere for frafallet gjennom studieløpet. Oversikt over opptaksramme, antall studenter ved oppstart (med overbooking) og frafall gjennom de tre første studieårene for kull fra høsten 2005 til høsten

2010 er satt inn i tabellen under. Oversikten viser at det gjennomsnittlig vil være 15 studieplasser tilgjengelig for et eventuelt suppleringsopptak etter 3. studieår. Den viser videre at dersom overbookingen fortsetter er det ikke gitt at det vil være studieplasser å utlyse til et suppleringsopptak ved et gitt semester.

Kull	Ramme	Oppstart	Frafall etter 1. år	Frafall etter 2. år	Frafall etter 3. år	Ledige plasser
h-05	300	355	32	32	33	42
v-06	300	408	28	27	26	-27
h-06	300	316	27	39	18	68
v-07	300	365	24	27	38	24
h-07	300	326	27	36	25	62
v-08	300	361	28	28	27	22
h-08	300	374	27	40	27	20
v-09	300	457	29	30	47	-51
h-09	200	271	33	26	21	9
v-10	200	291	24	30	19	-18
h-10	200	277	28	37	24	12
Totalt	3000	3801	307	352	305	163
Gjennomsnitt	273	346	28	32	28	15
Gjennomsnittlig prosent andel frafall				25 %		
Gjennomsnittlig prosent andel ledige plasser etter 3 år				5 %		

I delinnstillingen fra Bergen, foreslås en modell med bachelor-exit og suppleringsopptak. Universitetet i Bergen har i den forbindelse vært i kontakt med KD om det er anledning til å utstede et bachelorvitnemål uten å tilby et bachelorprogram. KD svarte at det var anledning til å gjøre dette så lenge bachelorgraden oppfyller kravene i egen forskrift.

Arbeidsgruppen har vært i dialog med administrasjonen ved UiO sentralt i vurderingen av mulighet for «bachelor-exit» for studentene. Svaret på dette er ikke gitt, men signalet fra UiO sentralt er at dette kan være problematisk. Det er praksis ved UiO å skrive studieprogramtilhørighet på vitnemålet, men med opplysningene fra KD er det signalisert at dette også vil være en mulighet for oss. Bachelordelen av programmet må da følge UiOs forskrift om studier og eksamener, omtalt under kapittel 8.4. Det bør videre defineres læringsutbyttebeskrivelser og beskrivelser av studentenes muligheter for videre studier og arbeidsliv ved en bachelor-exit.

Et opplegg for en slik bachelor-exit vil også kunne medføre «rot» i det studieadministrative systemet FS og studentstatistikkene, da studenter som avslutter etter tre år blir definert som studenter som ikke har fullført sitt studieprogram. Arbeidsgruppen har ikke sett på om dette er noe som kan løses med alternativ registrering i FS. Utsteding av bachelorgrader vil kunne ha konsekvenser for finansieringen av studieplasser, dersom finansieringsmodellen blir endret slik at det gis uttelling for fullførte grader, som er omtalt i kapittel 7.

10. Formål med og utforming av 3+2-modeller

10.1 Innledning

Et rettsstudium med en treårig bachelorgrad etterfulgt av en toårig mastergrad kan settes sammen av ulike elementer. Hvilke elementer en slik studieordning bør omfatte, vil avhenge av hva man ønsker å oppnå med en omlegging av studiet. Forskjellige elementer i studieordningen kan ivareta ulike hensyn. På det grunnlag har arbeidsgruppen, som del av arbeidet med å skissere mulige studieordninger, vurdert hva det er fakultetet eventuelt kan oppnå med å dele det femårige studieløpet i en bachelor- og mastergrad.

I det følgende presenteres først en oversikt over hvilke muligheter for rettsstudiet som ligger i å dele studieløpet i tre år + to år sett i forhold til dagens femårige masterprogram i rettsvitenskap (kapittel 10.2). Deretter presenteres en vurdering av hvordan enkeltelementer i en treårig bachelorgrad og en toårig mastergrad kan utformes for å legge best mulig til rette for de mulighetene som en deling av studieprogrammet i to nivåer, kan gi (kapittel 10.3). Dette gir grunnlag for å skissere to ulike 3+2-modeller som ivaretar ulike formål (kapittel 10.4). Nærmere beskrivelse av de to modellene, hvilke konsekvenser de vil kunne ha, og arbeidsgruppens vurdering av fordeler og ulemper ved de ulike modellene presenteres nedenfor i kapittel 11.

10.2 Hva kan 3+2-modeller tilføre?

10.2.1 Innledning

Et rettsstudium som er delt i to nivåer kan gi muligheter som dagens integrerte femårig masterprogram ikke gir. Avhengig av hvordan studiet utformes, gir en inndeling i et bachelornivå og et masternivå mulighet for å dekke et eventuelt samfunnsbehov for personer med kortere juridisk utdanning enn dagens jurister. Dels kan det være et behov for jurister med kortere utdanning enn dagens femårige utdanning og dels kan det også være behov for personer med kombinasjoner av en kortere juridisk utdanning og videre- eller tilleggsutdanning innen andre fagdisipliner. To nivåer kan også gi større, og i alle fall andre, muligheter for spesialisering, mobilitet og tverrfaglighet enn det dagens femårige integrerte masterprogram gjør.

Dagens femårige integrerte masterprogram kan justeres uten å dele studiet i to nivåer. Blant annet kan det femårige programmet justeres slik at det i større grad legger til rette for å dekke et eventuelt samfunnsbehov for personer med kortere juridisk utdanning, og gi mulighet for mer spesialisering, mobilitet og tverrfaglighet. Det er likevel noen grunner som gjør at det kan være enklere å realisere slike muligheter ved å dele studiet i to nivåer enn ved å foreta justeringer i et integrert femårs program. Samtidig er det klart at en nivådeling vil kunne ha konsekvenser og medføre ulemper som man kan unngå i en integrert femårig modell. Vi kommer tilbake til en gjennomgang av slike konsekvenser, og en vurdering av både fordeler og ulemper med en eventuell omlegging av studiet til to nivåer i kapittel 11. Formålet i dette kapitlet er å vise hvordan en omlegging av studiet til to nivåer kan gjøres på ulike måter, avhengig av hva som er formålet med omleggingen.

Som det fremgår blant annet i kapittel 6, vil det kunne være behov i arbeidslivet for mer juridisk kunnskap, selv om det i alle fall i dag ikke synes å være noe stort opplevd behov for jurister med treårig juridisk utdanning. En eksport av juridisk kunnskap fra vårt fakultet inn i andre fagutdannelse kan oppnås ved å legge til rette for at studenter fra andre fakulteter kan

ta såkalte 40-grupper med fag fra vårt fakultet. Mange fakulteter ved UiO tilbyr i dag studenter fra andre studier å ta emner på til sammen 40 studiepoeng som integreres i deres eget studium. Ordningen bør da ikke bare være begrenset til dagens valgmenner, men bør kunne inkludere emner som i dag er obligatoriske for våre egne studenter. Det ligger dog utenfor arbeidsgruppens mandat å gjøre en nærmere utredning av hvordan dette kan gjennomføres innenfor dagens femårige integrerte program.

10.2.2 Samfunnets behov for bachelorjurister

Dagens studieordning gir ikke mulighet til å avslutte studiene med en selvstendig grad før etter at alle fem år er fullført. Studenter kan selvsagt velge å avslutte studiene før de fem årene er fullført, og kan med dagens ordning oppnå en fritt sammensatt bachelorgrad i kultur- og samfunnsfag med en emnegruppe med minst 80 studiepoeng og en annen emnegruppe med minst 40 studiepoeng. I den grad samfunnet har behov for bachelorjurister med kortere juridisk utdannelse enn dagens jurister, gir ikke dagens femårige studieprogram mulighet for å dekke dette, idet programmet ikke legger til rette for avstigning (exit) før hele programmet er fullført.

En deling av studiet i en bachelor- og mastergrad vil åpne for at noen studenter avslutter studiene etter tre år, med en bachelorgrad i rettsvitenskap. Det kan bidra til at arbeidsmarkedets fremtidige behov for jurister blir bedre og samfunnsøkonomisk mer effektivt dekket. Som diskutert i kapittel 6, synes det høyst tvilsomt om samfunnet per i dag har et udekket behov for bachelorjurister, enten i tillegg til eller istedenfor jurister med mastergrad. Som redegjort for ovenfor i kapittel 5 ser det ut til at de fleste norske bachelorjurister i dag primært ønsker å ta en mastergrad i rettsvitenskap. Tilsvarende er situasjonen også i Danmark og Finland, hvor over 90 % av alle med bachelorgrad i rettsvitenskap også tar mastergrad i rettsvitenskap. Dette er nærmere beskrevet i kapittel 4.

Ved en deling av studieprogrammet i en bachelor- og masterdel vil opptaket til masterprogrammet foretas på bakgrunn av oppnådde resultater fra bachelorgraden. Studenter kan dermed bli tvunget til å avslutte studiene etter bachelornivået, dersom de ikke har tilfredsstillende resultater på bachelorgraden. I den grad studenter får anledning til å påbegynne et bachelorstudium i rettsvitenskap uten sikkerhet for (gitt tilstrekkelig nivå) å kunne gå videre til et masterstudium vil det også oppstå spørsmål om et ansvar for samfunnet og for vedkommende studiesteder. Hvilke studie- og yrkesmuligheter er det disse studentene med tre års studier kan ha? Spørsmål vedrørende opptak til et toårig masterprogram er for øvrig beskrevet ovenfor i kapittel 9.

10.2.3 Spesialisering

Dagens studieordning gir mulighet for spesialisering i hovedsak på det femte studieåret. Studenter kan på femte studieår i dag velge fordypning i en 60 studiepoeng masteroppgave eller å ta valgmenner på 30 studiepoeng, i for eksempel offentligrettslige eller privatrettslige fag, og skrive masteroppgave i samme fagområde som ett eller flere av valgmennene. Det er også lagt til rette for at studentene kan ta emner innen en profil. I dag tilbys profiler innen fagområdene: Internasjonale og kommersielle relasjoner, Velferd og likeverd, Marked, innovasjon og konkurranse, Internasjonal rett, Arbeidsliv og ikke-diskriminering, Skipsfart og offshore og Naturressurser og miljø. Studentene må avlegge eksamen i fire valgmenner på masternivå, i tillegg til å skrive masteroppgave innenfor profilen for at profilen skal

fremkomme på vitnemålet. Det viser seg imidlertid at kun 6 studenter har blitt uteksaminert med en slik definert profil.

En 3+2-modell kan bygges opp slik at det toårige masterprogrammet gir en mer spisset spesialisering over 2 år – fremfor dagens ordning som kun gir anledning til spesialisering med 70 studiepoeng, inklusive masteroppgave (det vil si noe mer enn ett år). Det er likevel ingenting i veien for at dagens femårige studieprogram endres slik at det også er adgang til toårig spesialisering. Men innenfor rammene av en femårig integrert studiemodell er det likevel noen grenser for spesialiseringen i det fakultets bachelorjurister ikke etter tre år kan velge om de vil det masterprogrammet som leder til master i rettsvitenskap, eller andre av fakultetets masterprogram. Men et toårig masterprogram kan selvsagt også bygges opp slik at masterdelen utformes som et dybdestudium i sentrale juridiske fag, med liten grad av spesialisering, som påbygning på en bachelorgrad som også har visse valgmuligheter.

Valget om hvorvidt spesialisering skal legges på bachelor eller på masternivå, samt valg av studiemodell med hensyn til hvor stor grad av spesialisering det legges opp til på masternivå, må treffes ut fra hva som er formålet med omleggingen. Dersom det legges opp til en omlegging av studiet bør det, av hensyn til den videre utredning av detaljer i omleggingen, klargjøres hva som er formålet med omleggingen.

10.2.4 Mobilitet

Med mobilitet forstås her studieprogrammets tilrettelegging for studenters mulighet til å flytte på seg under studieløpet. Det er hensiktsmessig å skille mellom den mobilitet et studieprogram kan gi for fakultets egne studenter og den mobilitet et studieprogram kan gi for studenter ved andre utdanningsinstitusjoner. Det bør videre skilles mellom mobilitet innenfor en grad ved samme lærested og mulighet til å kombinere grader fra ulike læresteder.

Dagens femårige masterprogram gir noen men begrensede muligheter for mobilitet for fakultets egne studenter. Studenter på programmet får ingen formell grad før etter fem år. Av den grunn har studentene ingen ubetinget mulighet til å søke om overgang til andre studieprogrammer, før de har fullført det femårige masterprogrammet. Det femårige masterprogrammet gir likevel en viss mobilitet ved at studenter har mulighet for å ta emner ved andre utdanningsinstitusjoner som ledd i sin mastergrad ved UiO. Studentene må ha fullført 3. studieår for å dra på utveksling. Studenter som tar delstudier utenlands (ett semester eller en ettårig LL.M.) gjør altså dette til avsløsning av deler av "masterdelen" (de to siste årene) av masterprogrammet hos oss. Slike utenlandsk emner kan tas i stedet for fakultets egne valgemner på det 5. studieåret, men kan ikke erstatte de obligatoriske emnene på 4. studieår. I 2014 var det 113 studenter ved fakultetet som dro på utveksling til et annet studiested. De mest attraktive destinasjonene er Storbritannia, USA, Australia, Nederland, Tyskland og Frankrike

I tillegg åpner det femårige masterprogrammet også for en viss mobilitet for studenter ved andre utdanningsinstitusjoner. Gjennom innpasingsoptak kan studenter fra andre juridiske utdanningsinstitusjoner få godskrevet beståtte emner fra annen utdanning og fases inn i masterprogrammet på det nivået som passer for den enkelte, slik beskrevet i kapittel 5.4.

Studenter ved andre og ikke-juridiske studieprogrammer har i dag begrensede muligheter for å ta annet enn enkeltemner ved Det juridiske fakultet. Det gis ikke tilgang til de obligatoriske emnene på 1.-4. studieår, kun JUOFF-emnene og valgemner på bachelornivå. Populære

emner som har mange studenter fra andre studieprogram er eksempelvis arbeidsrett og helserett. Emnene som er åpne for andre studenter enn programstudentene tilbys på bachelor- og masternivå, med samme undervisningstilbud. Pensum, læringskravene og eksamensoppgaven er særskilt tilpasset henholdsvis bachelor- og masternivå. Det er en del utfordringer knyttet til å kunne tilby et godt undervisningsopplegg for studentene på disse emnene med tanke på de to nivåene og at det er svært ulike forkunnskaper i studentgruppen

Det er klart at en omlegging til en 3+2-modell vil kunne gjennomføres på måter som gir større muligheter for mobilitet, både for fakultets egne studenter og for studenter ved andre institusjoner.

Avhengig av hvordan modellen utformes, vil en 3+2-modell kunne legge til rette for mobilitet for fakultets egne studenter på tre nivåer: enten underveis i bachelorstudiet, etter fullført bachelorgrad, underveis masterstudiet, eller en kombinasjon av disse alternativene.

Det kan åpnes for mobilitet underveis i bachelorstudiet dersom bachelorprogrammet inneholder emner som kan tas ved andre utdanningsinstitusjoner. Det innebærer i så fall at bachelorgraden ikke blir en ren generalistutdanning.

Mobilitet etter fullført bachelorgrad følger av at en slik grad ikke bare gir mulighet for opptak til et toårig masterprogram i rettsvitenskap ved Det juridiske fakultet i Oslo, men også andre masterprogram ved fakultet som de engelskspråklige masterprogrammene: Information and Communication Technology Law, Maritime Law, Public International Law og Theory and Practice of Human Rights. Med dagens studiemodell er det også mulig å ta en L.L.M.-grad i utlandet, da etter 4. studieår. L.L.M.-graden gir da grunnlag for fritak for 5. studieår. Videre kan en bachelorgrad i rettsvitenskap etter tre års studier gi mulighet for opptak til andre masterstudier både i Norge og i utlandet, eksempelvis mastergrad i Kriminologi eller Retts sosiologi (avhengig av hvilke emner som inngår i bachelorgraden) eller mer tverrfaglige mastergrader som Master in Public Administration ved Høyskolen i Lillehammer. Avhengig av hvordan bachelorgraden sammensettes kan den, med eventuelle tilleggsstudier, gi mulighet for overgang til andre masterprogram.

En 3+2-modell kan også gi større mobilitet undervis i masterstudiet enn det dagens modell gir, dersom det toårige masterstudiet bygges opp med flere emner som kan tas ved andre utdanningsinstitusjoner.

Endelig kan en 3+2-modell også gi mer mobilitet for studenter ved andre utdanningsinstitusjoner ved at studenter med bachelorgrad fra andre utdanningsinstitusjoner kan tas opp til fakultets masterprogram. En mer begrenset mobilitet kan oppnås ved at emner på bachelorgrad gjøres tilgjengelig for andre bachelorstudenter, og ved at emner på fakultets mastergrad blir tilgjengelig for masterstudenter ved andre institusjoner, men uten at disse studentene får en grad (bachelor eller master) fra vårt fakultet.

10.2.5 Tverrfaglighet

Innenfor dagens femårige integrerte studiemodell er det begrensede muligheter for tverrfaglighet. Det legges ikke særskilt til rette for at fakultets studenter får satt jus i sammenheng med andre fag som tilbys ved UiO. Og det er heller ikke spesielt tilrettelagt for

at studenter på andre fag, får satt disse fagene i sammenheng med jus. Det er i dagens masterprogram kun perspektivfagene som åpner for tverrfaglighet. Disse tilbys dels som obligatoriske fag, dels som semi-obligatoriske fag og som valgemner. Dagens modell legger ikke til rette for å inkorporere emner fra andre studieprogrammer ved andre fakulteter i masterprogrammet i rettsvitenskap. Og studenter kan kun ta juridiske valgemner som ledd i utveksling med andre utdanningsinstitusjoner. Det er altså ikke adgang til å oppnå en mastergrad i rettsvitenskap basert på en kombinasjon av juridiske fag og andre fagdisipliner. Og som nevnt ovenfor, har studenter ved andre og ikke-juridiske studieprogrammer i dag begrensede muligheter for å ta annet enn enkeltemner ved Det juridiske fakultet. Det gis ikke tilgang til de obligatoriske emnene på 1.-4. studieår, kun JUROFF-emnene og valgemner på bachelornivå.

En 3+2-ordning kan utformes slik at både bachelor- og masterstudentene kan integrere emner fra andre fakulteter og utdanningsinstitusjoner ved UiO på begge nivåer. Det er en mulighet også innenfor en femårig integrert modell. Men en 3+2-ordning ved Det juridiske fakultet kan gjøre det enklere å integrere emner som undervises som del av 3+2-programmer ved andre fakultet ved UiO. Og i motsetning til en femårig integrert modell kan en 3+2-ordning utformes slik at den gjør det enklere for studenter på andre program å ta juridiske emner. Slik interfakultær utveksling kan bli enklere dersom det skjer på tvers av 3+2-programmer, i og med at det allerede er klart definert hvilket nivå undervisning og eksamen skal legges på og hvordan studiepoeng skal beregnes.

10.3 Ulike 3+2-modeller for forskjellige formål

10.3.1 Elementer i utforming av studieordninger

Ved utforming av en studieordning basert på en bachelorgrad og en mastergrad må det blant annet tas stilling til om det i den treårig bachelormodulen og i den toårige mastermodulen bør være:

- valgemner i tillegg til obligatoriske emner,
- fordypning i emneområder/linjer i tillegg til en felles generalistutdanning,
- perspektivfag i tillegg til rettsdogmatisk kunnskap, juridisk metode og ferdigheter,
- alle sentrale rettsområder, i tillegg til innføring i juridisk metode og ferdigheter,
- eksisterende emner eller om det er nødvendig å etablere nye emner,
- eksamen i enkeltemner eller eksamen etter hvert semester,
- krav om et større selvstendig arbeid (en 30 studiepoengs oppgave er minimum på masternivå, men det kan kreves flere og større arbeider, og det er opp til hver enkelt institusjon å avgjøre om det skal være krav til en bacheloroppgave eller ikke).

Nedenfor presenteres arbeidsgruppens vurdering av hvordan enkeltelementer kan utformes for å legge best mulig til rette for de mulighetene en 3+2-ordning kan gi, det vil si henholdsvis avstigning etter tre år, spesialisering, mobilitet og tverrfaglighet. Det presiseres at arbeidsgruppen med dette ikke tar stilling til hvorvidt studiet bør legges om til en 3+2-modell og at både spørsmålet om hvilke formål med en slik omlegging som også kan realiseres innenfor rammen av et sammenholdt, femårig studieløp og spørsmålet om valg av modell for en eventuell 3+2-ordning må utredes nærmere. Gjennomgang av konsekvenser av

en slik omlegging og en vurdering av fordeler og ulemper med en eventuell omlegging, presenteres nedenfor i kapittel 11.

10.3.2 Tilrettelegging for avstigningsmulighet

For å legge til rette for avstigning etter endt bachelorgrad og for å dekke et eventuelt samfunnsbehov for jurister med tre års juridisk utdanning, kan en forutsetning være at studenter etter tre års studier bør ha tilstrekkelig bredde og dybde i kunnskaper, og tilstrekkelig ferdigheter til å fungere som jurist i noen funksjoner i arbeidslivet. Det vil stille krav til hvilke elementer som skal inngå i bachelorprogrammet, og hvordan disse elementene bør utformes. Hovedfokuset for de obligatoriske emnene bør være å gi rettsdogmatisk kunnskap, innsikt i juridisk metode og ferdigheter. I studieløp på tre år, hvor av allerede nesten ett semester går med til Ex. phil og Ex. fac, kan ikke perspektivfag og tverrfaglighet ta for stor plass dersom hovedformålet er å gi studentene de grunnleggende kunnskaper og ferdigheter det forventes at enhver jurist behersker.

Slik arbeidsgruppen vurderer det kan de emner fakultet tilbyr i dag gi en tilstrekkelig felles grunnutdanning (generalistutdanning) på bachelornivå. Men det kan likevel bli nødvendig å komprimere noen emner for å gi plass til alle sentrale emner på tre år. Og det vil med en slik modell bli enda viktigere å fokusere på betydningen av å lære studentene å sette seg inn i nye rettsområder, oppøve evnen til å anvende juridisk metode og andre juridiske ferdigheter.

For å legge til rette for en avstigningsmulighet etter tre år er det ikke nødvendig å avholde hyppigere eksamen enn etter hvert semester, i samsvar med dagens ordning. Men for å sikre at studentene i løpet av de tre år oppøves i selvstendig analyse og bruk av den juridiske metoden, samt skriftlig fremstillingsevne, bør det stilles krav om en bacheloroppgave.

10.3.3 Tilrettelegging for spesialisering

Tilrettelegging for spesialisering på masternivå stiller krav til utformingen av både en bachelor- og en mastermodul. For det første bør bachelormodulen sikre at studentene får en tilstrekkelig felles og generell grunnutdanning de tre første årene, slik at de kan fungere som jurister uavhengig av hvilken retning de velger å spesialisere seg i. For det andre vil spesialisering på masternivå forutsette at studieprogrammet tilrettelegger for spesialisering.

I en modell der muligheten for spesialisering legges på masternivå, vil bachelormodulen kunne utformes på samme måte som en bachelormodul som legger til rette for avstigning (se ovenfor kapittel 10.3.2). I begge tilfeller må bachelormodulen sikre at studentene får en tilstrekkelig generell og felles grunnutdanning, slik at de kan få nødvendig kunnskap og ferdigheter til å fungere som jurister etter tre år. Modellen kan imidlertid mykes opp, for eksempel ved at en bachelorgrad som legger til rette for spesialisering på masternivå gir rom for ett eller to valgemen på bachelornivå dersom det på masternivået også er noen obligatoriske emner.

En mastermodul som legger til rette for spesialisering kan utformes på flere måter. Den kan utformes både med og uten obligatoriske emner. For å gi rom for noe valg på bachelornivå og sikre at studenter med en master i rettsvitenskap skal kunne gå inn i de tradisjonelle juristyrkene (advokat, dommer, påtalejurist), vil det etter arbeidsgruppens vurdering være hensiktsmessig at det er minst ett semester med obligatoriske emner på masternivå.

Avhengig av hva det skal tilbys spesialisering i, kan det innenfor den enkelte linje tilbys perspektivfag. Det er klart at en mastergrad som legger til rette for spesialisering ikke kan omfatte emner som dekker alle sentrale rettsområder. Fakultet tilbyr i dag en rekke valgemenner, og disse kan studentene selv sette sammen til linjelignende profiler, slik at det ikke vil være behov for å etablere nye emner. Arbeidsgruppen mener at det med en master som legger til rette for spesialisering bør være mulig å velge om man skal skrive en masteroppgave på 30 eller 60 studiepoeng.

10.3.4 Tilrettelegging for mobilitet

3+2-modeller kan legge til rette for mobilitet både for fakultets egne studenter og for studenter ved andre institusjoner, og de kan utformes slik at den legger til rette for mobilitet underveis i bachelorstudiene, etter fullført bachelorgrad, og/eller underveis i masterstudiet.

En modell som legger til rette for mobilitet, både for fakultets studenter og for andre studenter underveis i masterstudiet kan utformes på samme måte som en modell som legger til rette for spesialisering, slik som beskrevet ovenfor i kapittel 10.3.3.

For at en 3+2-ordning skal kunne legge til rette for mobilitet for fakultets studenter etter fullført bachelorstudium, slik at de kan få innpass på masterprogram ved andre institusjoner, må bachelorprogrammet oppfylle kunnskaps- og ferdighetskrav som gjelder ved opptak til andre masterprogram. For å gi tilgang til andre juridiske masterprogram bør en slik «mobilitetsbachelor» ha et bestemt antall studiepoeng i juridiske emner avhengig av opptakskravene til det enkelte lærested. Med 90 studiepoeng med obligatoriske juridiske fag ser det ut til at studenter vil få tilgang til de engelskspråklige masterprogram (LL.M-grader) som tilbys ved juridiske fakultet i Norden og Europa forøvrig. Videre bør en bachelorgrad som ikke bare skal kvalifisere til masterprogram i rettsvitenskap i Norge, men også andre juridiske masterprogram, i og utenfor Norge, inneholde emner som gir studentene tilstrekkelige metodiske ferdigheter.

For de yrker der loven stiller krav om mastergrad i rettsvitenskap eller juridisk embetseksamen, vil søkere med en utenlandsk juridisk mastergrad (eller LL.M.) som hovedregel ikke oppfylle kravet, jf. domstolloven § 241.

Utover de 90 studiepoengene med juridiske fag som et bachelorprogram bør inneholde for å gi tilgang til andre juridiske masterprogram, kan et slik bachelorprogram også inneholde valgemenner og fordypning i emneområder. Med valgemenner på 40 studiepoeng vil studentene kunne få tilgang til grupper av bacheloremner ved andre fakultet ved UiO (såkalte 40 grupper, se nedenfor under tverrfaglighet). Ved å ta en slik 40-gruppe vil det bli enklere å gå over fra en juridisk bachelorgrad til et ikke-juridisk masterprogram, som bygger videre på 40-gruppen.

I utgangspunktet er det ikke gitt at der strengt nødvendig å etablere nye emner for et bachelorprogram som skal legge til rette for mobilitet etter bachelorgraden. Men dersom et bachelorprogram kun skal inneholde 90 studiepoeng med obligatoriske juridiske fag, bør nok denne «90-gruppen» settes sammen av emner som er mindre enn dagens emner, for å gi studentene tilstrekkelig bredde og metodisk kunnskap og ferdigheter. Det er ikke nødvendig med hyppigere eksamen enn det som er ordningen i dag for å sikre mobilitet etter en

bachelorgrad. Men for å sikre nødvendig metodiske ferdigheter, bør det stilles krav om bacheloroppgave.

Selv om det ikke er strengt nødvendig å etablere nye emner for et bachelorprogram som skal legge til rette for mobilitet etter bachelorgraden, kan det være grunn til å stille andre krav til et slikt bachelorprogram enn de tre første årene i dagens femårige integrerte masterprogram. Dagens program gir en forholdsvis grundig innføring i en rekke rettsdogmatiske fag. For å utruste studentene til videre masterstudier kan det være viktigere at de på bachelornivået får et sterkt grunnlag for å forstå juridisk metode, hva som særpreger juridisk fremstillingsform, hva juridiske ferdigheter innebærer i praksis og hvilke etiske krav og forventninger jurister må forholde seg til. Det er et argument for at bachelorprogrammet bør ha obligatoriske emner med særlig fokus på juridisk metode, juridiske fremstillingsteknikker, jus i praksis og etikk. Uansett hvilke masterprogram studentene velger etterpå vil slike emner gi et godt metodisk og etisk grunnlag til videre studier, samtidig som de vil kunne trekke vekslers på juridiske fremstillingsformer og juridiske ferdigheter i praksis. Slik kan bachelorprogrammet sees som et opplegg for å lære studentene både juridisk metode og metoder for ytterligere læring. I tillegg er forståelse av hva jus er i praksis, særtrekk ved juridisk fremstillingsteknikk og metode, og etiske krav og forventninger noe enhver jurist bør ha kjennskap til, også en bachelorjurist som går ut i arbeidslivet. Samtidig kan det hevdes at den beste måten å lære jus på er å arbeide med det juridiske stoffet i de rettsdogmatiske fagene.

Et bachelorprogram som gir mobilitet til andre studieprogram ved å inneholde 40 studiepoeng med valgemner krever at en toårig mastergrad i rettsvitenskap må ha obligatoriske emner, fordelt på to semestre (60 studiepoeng). Det er nødvendig for at studenter med en slik mobilitetsbachelor etter en toårig mastergrad i rettsvitenskap skal få den kunnskap og ferdigheter som bør være felles for alle jurister.

Ved å utforme et toårig masterprogram i rettsvitenskap med 60 studiepoeng obligatoriske emner blir det også mulig å kvalitetssikre studenter med bachelor fra andre utdanningsinstitusjoner før de går inn i tradisjonelle juristyrker. Flere obligatoriske emner på masterprogrammet legger derved også til rette for mobilitet for studenter fra andre utdanningsinstitusjoner, forutsatt at det settes av studieplasser. I den grad det er ønskelig å gi studenter med utenlandske bachelorgrader adgang til å ta master i rettsvitenskap ved UiO kan det stilles krav om forkunnskaper som sikrer basiskunnskap om norsk rett som innebærer at disse må ta enkelte fag på bachelornivå.

Også en mastergrad i rettsvitenskap som inneholder 60 studiepoeng obligatoriske emner, for å supplere en «mobilitetsbachelor» og/eller for å legge til rette for mobilitet for andre studenter, kan i noen grad ha rom for fordypning i emneområder/linjer. Men fordypningen bør da ikke utgjøre mer enn eventuelt 60 eller 30 studiepoeng, avhengig av blant annet omfang på masteroppgave og om det er tale om utenlandske studenter som må ta særskilt innføring i norsk rett. Innenfor rammene av 60 eller 30 studiepoeng med valgmuligheter må studenter også på masternivå kunne ta perspektivfag.

Arbeidsgruppen forutsetter at fakultet i dag tilbyr emner som dekker de rettsområder det forventes at advokat, dommer og påtalejurist har kunnskap om. Av den grunn er det i utgangspunktet ikke nødvendig å etablere nye emner for å kvalitetssikre studentenes kompetanse i sentrale rettsområder på masternivå. Men det kan være nødvendig å endre

dimensjonering av enkelte emner, for å kunne dekke sentrale rettsområder innenfor en ramme på 60 studiepoeng. Og det er nødvendig at masternivået dekker alle sentrale rettsområder, opptak til master kan forutsette en bachelor grad som også dekker noen sentrale rettsområder.

For å legge til rette for mobilitet underveis i et masterprogram er det ikke nødvendig å ha eksamen i obligatoriske emner hyppigere enn hvert semester. Dette fordi det på masternivå kan legges opp til ett eller flere semestre med valgemner.

10.3.5 Tilrettelegging for tverrfaglighet

For å legge til rette for tverrfaglighet kan en 3+2-ordning gi studenter både på bachelor- og masterprogrammet adgang til å ta emner fra andre programmer på andre fakultet som en del av henholdsvis bachelor- og mastergrad. I tillegg kan en 3+2-ordning også gi fakultetet mulighet til å tilby emner som kan tas av studenter fra andre studieprogram, både ved UiO og ved andre utdanningsinstitusjoner.

Det er på det rene at de aller fleste utdanningsinstitusjoner som tilbyr rettsstudier i Europa legger til rette for utveksling på bachelornivå. Det er også på bachelornivå andre studieprogram ved UiO legger til rette for tverrfaglig utveksling.

En bachelorgrad som legger til rette for tverrfaglighet kan ikke bare bestå av obligatoriske emner. For å gi mulighet til å integrere emner fra andre studieprogrammet inn en bachelor bør det være adgang til å fylle studiet med ytterlige 10 studiepoeng med emner fra andre fakultet ved UiO, det vil si i alt 40 studiepoeng. Dette fordi flere andre fakultet ved UiO tilbyr studenter fra andre studieprogrammer å ta såkalte 40-grupper, som er forhåndsdefinerte emnegrupper på 40 studiepoeng.

En slik ordning forutsetter at de 90 studiepoengene som er obligatoriske stort sett består av emner som gir rettsdogmatisk kunnskap, innsikt i juridisk metode og de ferdigheter som er felles for alle jurister. Det er klart at alle rettsområder ikke kan dekkes på 90 studiepoeng. Men erfaring fra andre lands rettsstudier, som gjennomgått i kapittel 4, viser at det er mulig å tilby emner som dekker sentrale rettsområder, gir innsikt i juridisk metode og ferdigheter innenfor en ramme på 90 studiepoeng, dersom det stilles krav til hva slag fordypning studentene kan velge og hvilke utvekslings/tverrfaglighetsemner som skal være tillatt, for eksempel statsvitenskap, økonomi, historie og sosiologi.

Innenfor de obligatoriske fagene på 90 studiepoeng på et bachelorprogram som skal legge til rette for tverrfaglighet vil det nok være behov for å etablere nye emner. For å få plass til fag som gir tilstrekkelig bredde, metodisk kunnskap og ferdigheter kan det for eksempel være nødvendig å komprimere enkelte emner, splitte opp andre og muligens også sette sammen helt nye emner.

Det er ikke nødvendig at en bachelorgrad som legger til rette for tverrfaglighet har hyppigere eksamen enn det som tilbys i dag. Men det gir vesentlig større fleksibilitet for studentene, også til å kombinere tverrfaglige emner, dersom det arrangeres eksamen i hvert enkelt fag, fremfor ordningen i dag hvor det er eksamen etter hvert semester som består av emner med flere fag.

Også en bachelorgrad som legger til rette for tverrfaglighet bør etter arbeidsgruppens vurdering ha et krav om et større selvstendig arbeid i form av en bacheloroppgave. Arbeidsgruppen oppfatter, som behandlet ovenfor, et større skriftlig arbeid som et nødvendig element i en juridisk grunnutdanning.

Arbeidsgruppen forutsetter at fordypningsemner kan settes sammen av det eksisterende tilbud av valgemner.

For at en mastergrad som kommer på toppen av en bachelorgrad som legger til rette for tverrfaglighet skal kunne gi studentene nødvendig kunnskap og ferdigheter til å inngå i tradisjonelle juristroller bør denne etter arbeidsgruppens vurdering ha en rekke obligatoriske emner. Med større fleksibilitet og adgang til en egendefinert profil på bachelornivået er det nødvendig at det på masternivået foretas en kvalitetssikring av studentenes kompetanse i de fleste sentrale rettsområder som det forventes at advokat, dommer og påtalejurist har kunnskap om. Av den grunn bør en mastergrad som kommer etter en bachelorgrad som legger til rette for tverrfaglighet, inneholde tilsvarende komponenter som en mastergrad som kommer etter en såkalt mobilitetsbachelor (se ovenfor kapittel 10.3.4).

10.4 Oppsummering: To modeller

Gjennomgangen ovenfor av hvilke muligheter 3+2-modeller kan gi, viser at ulike modeller kan legge til rette for ulike muligheter. Det ser ut til å være en viss motsetning mellom en bachelorgrad utformet for å dekke et eventuelt samfunnsbehov for jurister med tre års juridisk utdanning, og en bachelorgrad utformet for å tilrettelegge for mobilitet og tverrfaglighet. Og det ser også ut til å være en viss motsetning mellom en mastergrad som er utformet for å tilrettelegge for spesialisering, og de krav som må stilles til et masterprogram som kommer etter et bachelorprogram som primært tilrettelegger for mobilitet og tverrfaglighet.

På dette grunnlag kan det skisseres to helt ulike 3+2-modeller: Den ene modellen (modell A) vil kunne tilrettelegge for yrkesmuligheter etter tre år, og spesialisering og mobilitet på masternivå. Den andre modellen (modell B) tilrettelegger for mobilitet og tverrfaglighet på bachelornivå, og supplerer studentenes basiskunnskaper og ferdigheter på masternivå, med flere rettsdogmatiske fag.

Selv om modell A og modell B her skisseres som ytterpunkter, trenger ikke motsetningen mellom modellene å være så store. Og det vil også være mulig å sette sammen modeller med kombinasjoner av de to ytterpunktene. For å få et best mulig grunnlag for å vurdere hva en omlegging til en 3+2-ordning vil innebære kan det likevel være nyttig å se på oppbygning og konsekvenser av de to modellene hver for seg.

Nedenfor i kapittel 11 presenteres detaljene i modell A og modell B mer utførlig, sammen med en analyse av modellenes konsekvenser, og en vurdering av fordeler og ulemper med modellene. I tillegg vil det i kapittel 11 også bli gjennomgått to andre studiemodeller, suppleringsopptaksmodellen og Bergensmodellen. Ingen av disse modellene deler rettsstudiet i en klart adskilt bachelorgrad og mastergrad, men har likevel en struktur som minner om en slik oppdeling.

11. På vei mot en omlegging av studiet? Skisser, konsekvenser og vurderinger

11.1 Oversikt

Dette kapittelet presenterer arbeidsgruppens skisser til studieordninger.

I det arbeidsgruppens gjennomgang i kapittel 10 viser at ulike 3+2-modeller kan ivareta ulike hensyn, presenteres det her skisser til to ulike studieordninger, som begge er basert på en deling av studiet i et bachelor- og masternivå (kapittel 11.2 og 11.3).

De to skisserte studieordningene representerer på mange måter ytterpunkter for hva arbeidsgruppen ser som aktuelle studiemodeller. Modellene som skisseres her bidrar til å synliggjøre konsekvenser av valg med tanke på de ulike hensynene som er beskrevet i kapittel 10. Det er derfor mulig å se for seg at skissene til studiemodellene kan mykes opp eller kombineres på annen måte. Arbeidsgruppen ser på det som nyttig å presentere disse to svært ulike skissene til studiemodeller nettopp for bedre å få frem ulike konsekvenser og vurderinger.

I diskusjonene i arbeidsgruppen har det vært viktig å se på verdivalgene for de to bachelorgradene. I modell A er det lagt opp til at bachelorgraden skal være en rettsdogmatisk grunnutdannelse, og at valgfrihet og eventuelt tverrfaglighet i hovedsak er plassert på masternivået. Når det derimot gjelder modell B, er bachelorgraden tenkt som en innføringsgrad hvor det legges mye vekt på metode og ferdigheter og hvor det også er stor grad av valgfrihet og mulighet for tverrfaglighet. Masternivået i modell B har større vekt på rettsdogmatikk, og den kunnskap som er nødvendig for å gå inn i de yrker som etter lovgivningen krever Master i rettsvitenskap, det vil si dommer, advokat og påtalejurist. De to ulike modellene gir ulike kvalifikasjoner for bachelorkandidaten, og vil danne grunnlaget for valg av oppbygning og innhold i masterstudiet. Men begge modellene skal, etter endt bachelor- og mastergrad (5 år) gi de sammen kvalifikasjonene med tanke på arbeidslivet og/eller videre studier.

I begge bachelormodellene er det lagt opp til at studentene skal skrive en bacheloroppgave. Det at studentene må levere et selvstendig skriftlig arbeid på bachelornivå er slik arbeidsgruppen ser det viktig for basisferdighetene. Et slikt skriftlig arbeid bør derfor være en forutsetning for at det kan gis en universitetsgrad i rettsvitenskap. Arbeidsgruppen har ikke tatt stilling til form, innhold eller gjennomføring av en slik bacheloroppgave, og ser at dette kan løses på ulike måter. I modellene er bacheloroppgaven lagt inn som et eget emne, men dette kan også løses som et arbeid som skal utføres parallelt med annen undervisning/emner i det aktuelle semesteret.

Som redegjort for innledningsvis vil ikke skissene inneholde forslag til detaljert fordeling av fag og oppbygging av emner. Men skissene indikerer hvor stort omfang de enkelte emner kan ha i de ulike modellene, samt plassering av henholdsvis obligatoriske emner med rettsdogmatiske fag, obligatoriske emner med andre fag, juridiske og eventuelt ikke-juridiske valgemner og utvekslingsmuligheter.

Nedenfor presenteres også en studieordning som viderefører en integrert femårig mastermodell med suppleringsopptak mellom tredje og fjerde år, slik mandatet også ber om (kapittel 11.4).

Endelig presenteres også den studiemodell som er foreslått i Bergen (kapittel 11.6).

Sammen med skissene presenteres også konsekvenser og vurderinger av skissene. Det fremgår uttrykkelig av mandatet at skissene til studieordninger bør utformes slik at behovet for overgangsordninger blir minst mulig. På den bakgrunn har arbeidsgruppen også vurdert i hvilken grad skissene til studieordninger skaper behov for overgangsordninger.

11.2 3+2 variant A

11.2.1 Beskrivelse av modellen

For å legge til rette for å dekke et eventuelt samfunnsbehov for bachelorjurister og gi mulighet for spesialisering og/eller mobilitet på masternivå, kan en mulig studieordning basert på en 3+2 modell se ut som skissert nedenfor. Av skissen fremgår det hvordan en bachelorgrad kan bygges opp, og to ulike alternative masterløp som studenter kan velge mellom etter bestått bachelorgrad. Den ene varianten gir mulighet for å ta 60 studiepoeng valgemner eller utveksling og en 30 studiepoengs masteroppgave. Den andre varianten gir mulighet for 30 studiepoeng valgemner eller utveksling, og en 60 studiepoengs masteroppgave.

3+2 variant A - Bachelorprogram:

6. semester	Obligatorisk emne med rettsdogmatiske fag	Juridisk valgemne/utveksling	Bacheloroppgave/Obligatorisk emne med rettsdogmatiske fag
5. semester	Obligatorisk emne med rettsdogmatiske fag (30 studiepoeng)		
4. semester	Obligatorisk emne med rettsdogmatiske fag (30 studiepoeng)		
3. semester	Ex. fac (10 studiepoeng)	Obligatorisk emne med rettsdogmatiske fag (20 studiepoeng)	
2. semester	Obligatorisk emne med rettsdogmatiske fag (30 studiepoeng)		
1. semester	Ex. phil (10 studiepoeng)	Obligatorisk emne med rettsdogmatiske fag og metode (20 studiepoeng)	
	10 studiepoeng	10 studiepoeng	10 studiepoeng

3+2 variant A - Masterprogram (Alt A1):

4. semester	Masteroppgave (30 studiepoeng)		
3. semester	Juridisk eller ikke-juridisk valgemne/utveksling	Juridisk eller ikke-juridisk valgemne/utveksling	Juridisk eller ikke-juridisk valgemne/utveksling
2. semester	Juridisk valgemne/utveksling	Juridisk valgemne/utveksling	Juridisk eller ikke-juridisk valgemne/utveksling
1. semester	Obligatorisk emne med rettsdogmatiske fag	Obligatorisk emne med rettsdogmatiske fag	Obligatorisk emne med perspektivfag
	10 studiepoeng	10 studiepoeng	10 studiepoeng

3+2 variant A - Masterprogram (Alt A2)

4. semester	Masteroppgave (60 studiepoeng)		
3. semester			
2. semester	Juridisk eller ikke-juridisk valgemne/utveksling	Juridisk eller ikke-juridisk valgemne/utveksling	Juridisk eller ikke-juridisk valgemne/utveksling
1. semester	Obligatorisk emne rettsdogmatiske fag	Obligatorisk emne med rettsdogmatiske fag	Obligatorisk emne med perspektivfag
	10 studiepoeng	10 studiepoeng	10 studiepoeng

11.2.2 Konsekvenser for faginnhold og kvalitet

En omlegging til en 3+2-modell variant A vil ikke nødvendigvis få store konsekvenser for faginnholdet i forhold til dagens femårige integrerte masterprogram. Med hensyn til fordeling av obligatoriske emner med rettsdogmatiske fag, perspektivfag og valgemner, fremstår de første fem semestrene i modellen som ganske like som dagens masterprogram. På det sjette semesteret legger modell A opp til at det kun skal være ett obligatorisk emne med rettsdogmatikk på 10 studiepoeng. Dette i motsetning til i dag hvor det er ett 20 studiepoengs obligatorisk emne med rettsdogmatiske fag på det femårige masterprogrammets sjette semester. Modell A legger opp til en slik reduksjon i omfanget av det obligatoriske emnet for å få plass til en bacheloroppgave.

På masternivå legger modellen opp til at det første semesteret (det syvende semesteret i det samlede studieløpet) skal inneholde tre ulike obligatoriske emner, hvorav to inneholder

rettsdogmatiske fag, og ett perspektivfag. På dagens femårige studieprogram omfatter det syvende semesteret (fjerde studieår, første semester) ett obligatorisk emne med rettsdogmatiske fag på 30 studiepoeng. Grunnen til at modell A legger opp til en deling i to obligatoriske emner på 10 studiepoeng hver, er at dette gir større fleksibilitet i modellen for å plassere ulike fag som ikke naturlig hører sammen i ett emne, på masternivå.

Masterprogrammet i modell A, andre semesteret (det åttende semester i det samlede studieløpet) har kun valgemenner eller utvekslingsmulighet. Det skiller seg fra det åttende semester (fjerde studieår, andre semester) i dagens studieordning, som består av ett obligatorisk emne med metode og etikk (10 studiepoeng), ett semi-obligatorisk emne hvor studentene må velge mellom ett av tre perspektivfag (10 studiepoeng), og ett valgemenne (10 studiepoeng). Det obligatoriske og det semi-obligatoriske innslaget i studiet vil bli redusert ved at modell A kun har valgemenner eller mulighet for utveksling på masterprogrammets andre semester. De to siste semestrene vil være identiske med de to siste semestrene i dagens masterprogram.

Det som er beskrevet ovenfor viser at modell A legger opp til en reduksjon av de obligatoriske og semi-obligatoriske emner på studiet med til sammen 30 studiepoeng (10 studiepoengs reduksjon i sjette semester, og 20 studiepoengs reduksjon i åttende semester). Det betyr at det ved en omlegging til modell A må foretas et valg mellom to alternativer:

Det ene alternativet er at de studiepoeng som i dag er allokert til det enkelte fag justeres. Da vil alle de fag som i dag inngår i obligatoriske emner kunne få plass i de emner som er obligatoriske i modell A, altså i en ramme som er 30 studiepoeng mindre. Dersom man foretar en slik justering i omfanget målt i studiepoeng, kan modell A gi den samme faglige bredde som dagens studieprogram. Men det vil samtidig medføre den ulempe at dybden i enkelte fag må bli noe mindre enn i dag.

Det andre alternativet er at noen av de fag og emner som i dag er obligatoriske plasseres som valgemenner. Da vil ikke alle studentene få den samme faglige bredden som i dag, men de vil få den samme dybde som i dag, på de fag og emner som blir obligatoriske. Hensynet til den juridiske modningen kan tilsi at en slik modell er å foretrekke, dersom fakultetet for øvrig er villig til å ta belastningen med å redusere antall obligatoriske fag. Med et slikt opplegg vil den enkelte students faglige bredde være avhengige av hvilke valgemenner de tar. Men i en studieordning basert på modell A kan det også legges føringer for valgmulighetene, slik at det sikres en god balanse mellom bredde og dybde i sammensetning av ulike valgemenner.

Det at de fagene som i dag er en del av de tre første studieårene, med modell A, legges til bachelornivå, istedenfor et masternivå vil formelt innebære andre krav til nivåbeskrivelser av læringsutbytte i henhold til beskrivelsene i Nasjonalt kvalifikasjonsrammeverk. Reelt sett behøver ikke dette ha noe å si for kvaliteten på emnene. Det vil likevel fortsatt være mulig å stille de samme krav som i dag, slik vi har beskrevet ovenfor i kapittel 8.

Modellen åpner for 10 studiepoengs valgemenne på bachelornivå og en bacheloroppgave, som eventuelt kan kombineres med et obligatorisk emne. Det selvstendige arbeidet med å utforme en juridisk tekst av et visst omfang kan bidra til at studentene får et mer bevisst forhold til rettskildebud og argumentasjon, i tillegg til å oppøve evnen til skriftlig fremstilling av juridisk fagstoff.

Når det gjelder konsekvensene for kvalitet på de to siste årene i det samlede studieløpet, innebærer modell A at det blir større mulighet for valgfrihet og fordypning. Det vil kunne styrke kvaliteten i den forstand at studentene får større anledning til faglig fordypning og spissing av sin kompetanse. Samtidig vil det gå noe på bekostning av den kvalitet som ligger i at studiet er bredt anlagt.

En omlegging av studiet til modell A vil innebære at de formelle kravene til fagmiljøet og førstestillinger på de tre første årene vil bli lavere. Dette behøver ikke få noen konsekvenser i praksis, siden det er tale om minimumskrav som hver enkelt institusjon kan overoppfylle.

Modell A gir ikke større muligheter for mobilitet for andre studenter eksempelvis på enkeltemner, da emnestrukturen i stor grad beholdes som i dag. Imidlertid vil et definert bachelor- og masternivå kunne være en fordel for enklere å plassere studenter som velger utveksling som en del av sitt studieløp på riktig nivå.

En modell slik som det legges opp til her med mange obligatoriske elementer på bachelornivå, vil kunne medføre at opptaket til masterdelen krever en svært lik bachelorgrad som vår egen, og vil kunne innebære at søkere fra andre læresteder i Norge og utlandet med en noe annen oppbygning av bachelorgraden ikke kvalifiserer til opptak til mastergraden.

11.2.3 Økonomiske og administrative konsekvenser

Modell A har en oppbygning som likner dagens studiemodell med en emnestruktur med mange større obligatoriske emner, og man kan se for seg at undervisningstilbud og eksamensmodell i stor grad kan beholdes som i dag.

Som nevnt i kapittel 7.4 har arbeidsgruppen fått bistand fra økonomiseksjonene til å regne på de ulike kostnadsdriverne ved endring av studiemodell. I Vedlegg 2 – Kostnadsberegninger er et foreløpig overslag at 3+2-modell variant A medfører en merkostnad sammenliknet med dagens studiemodell på cirka kr. 1,7 millioner per år.

Beregningene har tatt utgangspunkt i at opptaksrammen til henholdsvis bachelor- og masterprogrammet holdes likt på 430 studenter per år for begge program. Som vedlegget viser, vil en 3+2-modell innebære økte opptakskostander ved at søkere til masterprogrammet må vurderes. Veiledning og sensur av bacheloroppgave legger også beslag på egne ressurser i form av merkostnader til faglig arbeid og administrasjon. Veiledning og sensur av masteroppgave blir som i dag, men kostnaden er størst på 60-poengsoppgaven. Ved beregningen av kostnader er det forutsatt at det er samme andel som i dag som skriver 60 studiepoengs oppgave (det vil si ca. 10 %). Utstedelse av eget vitnemål for bachelorkandidater gir også en administrativ merkostnad.

I og med at 3+2-variant A legger opp til få og store eksamener, gir denne modellen forholdsvis lave sensurkostnader. På masternivået der det legges opp til flere valgemenner enn per i dag, vil dette gi noe lavere kostnader enn i dag dersom undervisningstilbud og eksamensform opprettholdes som i dag.

Hvor ressurskrevende overgangsordningene vil være, er avhengig av en rekke faktorer knyttet til blant annet fagfordelingen i henholdsvis bachelor- og masterprogrammet sett opp mot

dagens ordning. I overgangen mellom 2004-ordningen og dagens studieordning kunne studentene forholdsvis enkelt fullføre sin påbegynte utdanning i ny studieordning. Det ble valgfritt for studentene om de ville følge ny eller gammel ordning, for å gjøre det mest mulig fleksibelt for studentene som var midt i løpet. En omlegging av studiemodell til en 3+2-modell vil heller ikke nødvendigvis innebære så store endringer at studentene må fullføre påbegynt løp, men dette vil som nevnt avhenge av fagfordelingen gjennom løpet. Det må uansett legges til rette for at studentene som har fått opptak til den femårige graden må få garantert plass til masterprogrammet.

Når det ellers gjelder overgangsordninger for studenter som er tatt opp til det femårige løpet, er det klart at fakultetet ikke kan fastsette regler som har tilbakevirkende kraft, og dermed heller ikke endre regelverket underveis dersom det medfører ulemper for studentene og innsnevrer deres rettigheter. Hvor lenge studentene kan beholde denne retten er det ikke klare regler for, men må vurderes ut fra hva som vil være rimelig for UiO og for studentene.

En overgangsordning må sikre at studentene kan fullføre emner/studieår på en god måte, og må sikre ulike typer forsinkelser på en rimelig måte. Både for fakultetet og for studentene er det en stor fordel med en enkel, kortvarig og "smidig" overgangsordning. Og det forutsetter at studentene ikke får vanskeligheter med studieløpet. Derfor er det viktig å ha et enklest mulig reglement som er tydelig for studentene slik at de enkelt kan se når de går over til en ny ordning. Samtidig er det svært viktig at overgangsordningen er tilstrekkelig og lang nok til at det ikke oppstår problemer.

Når det gjelder hensynet til overgangsordninger vil det naturlig nok være enklest at studieordningene ikke er for ulike. Jo større endringer, jo mer ressurskrevende og tidkrevende er det.

Studiemodell A er forholdsvis lik eksisterende studiemodell, som vil tilsi en enklere overgangsordning enn ved større endringer. Detaljene må utredes i sammenheng med at detaljene i modellen eventuelt konkretiseres, slik som fagfordeling og fagplassering. En omlegging til modell A vil imidlertid kunne innebære at enkelte fag som i dag er obligatoriske fag på 4. studieår legges til bachelornivået. En mulighet vil da kunne være å tilby spesialeksamener for studentene dette gjelder. Valgemner på bachelor- og masternivå kan være de samme som i dag og krever i så måte ingen overgangsordninger.

11.2.4 Vurdering

3+2-variant A kan bygges opp i stor grad som dagens studiemodell, som har klare fordeler med tanke på både overgangsordninger, ressursbruk og belastning på fagmiljøet ved en omlegging. Modellen kan også gi mindre frafall enn dagens modell, som følge av avstigningsmuligheten etter tre år.

Modell A legger videre til rette for avstigning etter tre år med grunnkompetanse innenfor et bredt spekter av juridiske emner. Det gis videre mulighet for å kvalifisere til de tradisjonelle juridiske yrkene ved å bygge på med masternivået der det også er anledning til i større grad en dagens modell å spesialisere seg gjennom flere studiepoeng med valgfrie emner. Det at spesialiseringen legges på masternivå vil kunne være en fordel da studentene etter fullført grunnutdanning i bachelorløpet vil ha et godt faglig grunnlag for å velge hvilke emner de ønsker å spesialisere seg i, noe som også kan gi bedre læringsutbytte for studentene

Modellen gir noe større muligheter for mobilitet enn dagens studieprogram, grunnet et klarere definert bachelor- og masternivå som gjør det enklere å plassere studentene på riktig nivå, men modellen gir ikke nødvendigvis større mulighet til å kombinere grader fra ulike læresteder enn dagens modell. Det legges ikke opp til utveksling på bachelornivå, kun masternivå. Studiemodellen gir heller ikke større anledning for studenter fra andre utdanningsinstitusjoner til å ta juridiske emner hos oss enn med dagens modell. Modell A åpner også for tverrfaglighet i graden, da valgemner på masternivå kan gi anledning til å ta ikke-dogmatiske emner som rendyrker metode, fremstillingsteknikk, eventuelt studier eller utøvelse av jus i praksis, eller rent ikke-juridiske valgemner som for eksempel økonomi, statsvitenskap eller historie.

Det er også en del ulemper og kostnader knyttet til en eventuell omlegging til modell A, sett i forhold til å beholde en femårig integrert mastergrad.

Med økte valgmuligheter dreies studiet også i noen grad bort fra en enhetlig generalistutdanning, som har vært en vanlig modell for jusutdanning i Norge og er ønsket av flere arbeidsgivere. Det kan sees som en reform som kommer på toppen av andre reformer, som bidrar til å svekke helheten i studiet.

En omlegging kan også føre til økt karakterpress for å komme inn på masternivå, som igjen vil ha negative følger for studentmiljøet.

Videre vil det påløpe kostnader ved en eventuell omlegging. I stedet for å bruke ressurser på å dekke kostandene, kunne ressursene vært investert i forbedringer av dagens modell.

Det er også mulighet for å endre dagens femårige integrerte program slik at man i stor grad oppnår de samme muligheter som en eventuell omlegging til en 3+2-modell kan gi.

Dersom det ikke blir adgang til å prioritere egne studenter ved opptak til mastergrad, og finansieringen av fakultetet svekkes ved en omlegging, vil dette også tale i mot at dagens studieordning erstattes av en 3+2-modell.

11.3 3+2 variant B

11.3.1 Beskrivelsen av modellen

For å legge til rette for mobilitet og tverrfaglighet på bachelornivå kan en mulig studieordning se ut som skissert nedenfor. Av skissen fremgår det hvordan en bachelorgrad kan bygges opp, og tre ulike alternative masterløp som studenter kan velge mellom etter bestått bachelorgrad. Alternativ 1 innebærer masteroppgave på 30 studiepoeng, Alternativ 2 innebærer en masteroppgave på 60 studiepoeng, og Alternativ 3 er tilpasset studenter med bachelorgrad fra utlandet.

Bachelorprogrammet:

6. semester	Juridisk eller ikke-juridisk valgemne/utveksling	Obligatorisk emne med rettsdogmatiske fag	Bacheloroppgave/obligatorisk emne med rettsdogmatiske fag
5. semester	Juridisk eller ikke-juridisk valgemne/utveksling	Juridisk eller ikke-juridisk valgemne/utveksling	Juridisk eller ikke-juridisk valgemne/utveksling
4. semester	Obligatorisk emne med rettsdogmatiske fag	Obligatorisk emne med rettsdogmatiske fag	Obligatorisk emne med rettsdogmatiske fag
3. semester	Ex. fac.	Obligatorisk emne med rettsdogmatiske fag	Obligatorisk emne uten rettsdogmatikk
2. semester	Obligatorisk emne med rettsdogmatiske fag	Obligatorisk emne med rettsdogmatiske fag	Obligatorisk emne med rettsdogmatiske fag
1. semester	Ex. phil	Obligatorisk emne uten rettsdogmatikk	Obligatorisk emne med rettsdogmatiske fag
	10 studiepoeng	10 studiepoeng	10 studiepoeng

Masterprogram (Alt B1):

4. semester	Masteroppgave (30 studiepoeng)		
3. semester	Juridiske valgemner/utveksling	Juridiske valgemner/utveksling	Juridiske valgemner/utveksling
2. semester	Obligatorisk emne med rettsdogmatiske fag (30 studiepoeng)		
1. semester	Obligatorisk emne med rettsdogmatiske fag (30 studiepoeng)		
	10 studiepoeng	10 studiepoeng	10 studiepoeng

Masterprogram (Alt B2):

4. semester	Masteroppgave (60 studiepoeng)		
3. semester:			
2. semester	Obligatorisk emne med rettsdogmatiske fag (30 studiepoeng)		
1. semester	Obligatorisk emne med rettsdogmatiske fag (30 studiepoeng)		
	10 studiepoeng	10 studiepoeng	10 studiepoeng

Masterprogram (Alt B3):

4. semester	Masteroppgave (30 studiepoeng)		
3. semester	Obligatorisk emne med rettsdogmatiske fag (30 studiepoeng)		
2. semester	Obligatorisk emne med rettsdogmatiske fag (30 studiepoeng)		
1. semester	Obligatorisk emne med rettsdogmatiske fag (30 studiepoeng)		
	10 studiepoeng	10 studiepoeng	10 studiepoeng

11.3.2 Konsekvenser for faginnhold og kvalitet

En omlegging av dagens femårige masterprogram til modell B vil få store konsekvenser for faginnhold.

For å legge til rette for mobilitet og tverrfaglighet på bachelornivå legger modellen opp til at de obligatoriske emnene skal være på 10 studiepoeng, mens de fleste emnene i dag er på 20 eller 30 studiepoeng. Det betyr at de eksisterende emnene på dagens studieprogram må deles opp i mindre enheter enn i dag. Modellen legger også opp til en vesentlig reduksjon i obligatoriske emner med rettsdogmatiske fag sett i forhold til de tre første årene av dagens studieprogram.

I modell B er det 40 studiepoeng valgemenner og/eller utveksling i de tre første årene, i tillegg til to emner på 10 studiepoeng hver som ikke er rettsdogmatiske, det vil si emner på til sammen 60 studiepoeng med fag som ikke er rettsdogmatiske (sett bort fra Ex.phil og Ex. fac). Dette står i motsetning til dagens studieprogram hvor det er 10 studiepoeng valgemenner i løpet av de tre første studieårene.

Selv om modell B vil gi en vesentlig reduksjon av obligatoriske emner med rettsdogmatiske fag sett i forhold til de tre første årene av dagens studieprogram, legger den samtidig opp til en økning i omfang av obligatoriske emner med rettsdogmatiske fag mot slutten av studiet. Sett under ett er det i dagens femårige studieprogram kun ett 30 studiepoengs emne med obligatoriske rettsdogmatiske fag i de to siste studieårene, mens modell B legger opp til 60 studiepoeng emner med obligatoriske rettsdogmatiske fag.

I motsetning til dagens femårige masterprogram åpner modell B for at studenter kan ta valgemner eller få godkjent utveksling til programmer som ikke er juridiske i løpet av studiets tre første år. En slik tverrfaglig åpning tidlig i studiet vil kunne gi studenter mulighet til å ta såkalte 40-grupper, emner på inntil 40 studiepoeng med andre fag som for eksempel statsvitenskap, økonomi, sosiologi eller historie.

Modell B legger også opp til egne obligatoriske emner uten rettsdogmatikk. De kan for eksempel inneholde kurs i fremstillingsteknikk og gi anledning til å observere, analysere eventuelt utøve jus i praksis. Dette er pedagogiske elementer som også kan bakes inn i rettsdogmatiske fag, både i dagens studieordning og i modell A, beskrevet ovenfor. Men ved å ha egne emner hvor studentene ikke skal lære bestemt rettsdogmatiske fag kan kunnskap om metode og praktiske ferdigheter rendyrkes i større grad enn om det kombineres med læring av rettsdogmatisk kunnskap. Samtidig kan man også gå glipp av viktig metodisk kunnskap og praktiske ferdigheter ved å frakoble metoden og ferdighetene fra de rettsdogmatiske fag.

Samlet sett kan det bachelorprogram som er skissert i modell B gi studentene et godt grunnlag for å forstå juridisk metode, hva som særpreger juridisk fremstillingsform, hva juridiske ferdigheter består i, selv om studentene de tre første årene får færre og mindre rettsdogmatiske emner, enn i dagens studieordning og etter modell A.

Modell B legger altså opp til en mer fleksibel grunnutdanning som vil gi studentene viktige metodiske ferdigheter, men er ikke noen rettsdogmatisk grunnutdanning slik det legges opp til under modell A, og som også dagens studiemodell gir.

På samme måte som ved modell A vil modell B innebære andre formelle krav til nivåbeskrivelser av læringsutbytte i henhold til beskrivelsene i Nasjonalt kvalifikasjonsrammeverk. Reelt sett behøver ikke dette ha noe å si for kvaliteten på emnene. Det vil likevel fortsatt være mulig å stille de samme krav som i dag, slik vi har beskrevet ovenfor i kapittel 8.

Som modell A, vil modell B åpne for en bacheloroppgave, og bidra til samme styrking av kvalitet som beskrevet ovenfor i modell A.

Når det gjelder konsekvensene for kvalitet på de to siste årene i det samlede studieløpet, innebærer modell B i motsetning til modell A ingen utvidet mulighet for valgfrihet og fordypning. Men modell B kan legge til rette for mer progresjon fordi bachelornivået har flere emner som har til formål å lære studenter å lære, heller enn å gi bred kunnskap om mange rettsdogmatiske fag. I modell B legges det opp til at flere av de «tunge» obligatoriske emnene som er nødvendig for å gå inn i tradisjonelle jurist yrker, først tilbys på masternivå. Det betyr at det kan legges et forholdsvis stort faginnhold inn her, siden det forventes mer av studentene på masternivå.

På samme måte som en omlegging av studiet til modell A vil modell B innebære at de formelle kravene til fagmiljøet og førstestillinger på de tre første årene vil bli lavere. Dette behøver heller ikke i forhold til modell B å få noen konsekvenser i praksis, fordi det er tale om minimumskrav som hver enkelt institusjon kan overoppfylle.

Modell B gir større muligheter for mobilitet for egne og andre studenter på bachelornivå.

Det vil til masteropptaket kunne være flere søkere som har annen bakgrunn enn kun juridiske fag som vil kvalifisere til opptak. I tillegg legger modellen opp til at også studenter med utenlandsk bachelorgrad skal kunne kvalifisere til opptak på masterdelen ved UiO (masteralternativ B3). Det er en vesentlig forskjell med modell B i forhold til dagens ordning at også utenlandske bachelorkandidater vil kunne ta en mastergrad ved UiO som etter dagens regelverk gir tilgang til juristyrker med lovbestemte krav til utdannelsen.

En omlegging til en mer fleksibel bachelorutdanning som i modell B, vil kunne gjøre det vanskeligere for våre studenter fra bachelorprogram B å kvalifisere til opptak til master i rettsvitenskap ved Universitetet i Bergen og Universitetet i Tromsø, dersom de opprettholder en bachelordel/tre første år av en femårig master som består hovedsakelig av de obligatoriske rettsdogmatiske fag.

11.3.3 Økonomiske og administrative konsekvenser

Som nevnt i kapittel 11.3.2 vil modell B medføre endringer i oppbygning av dagens studieprogram og faginnhold, og vil dermed også ha mer omfattende administrative konsekvenser, særlig i en overgangsperiode.

Økonomiske konsekvenser for bachelorvitnemål, for bacheloroppgave og for masteropptak vil være de samme som for variant A. Se vedlegg 2. Et foreløpig overslag er at merkostnader ved modell B sammenlignet med dagens studiemodell er beregnet til ca. 2,6 mill. kr per år.

I modell B er det i bachelorgraden lagt opp til flere og mindre emner. Dette gir økt kostnad knyttet til eksamensavvikling og sensur. Mange vil dessuten anse det som faglig uheldig å bryte eksamensordningen opp i enda mindre elementer enn det som følger av dagens modell med eksamen i hvert semester.

Antall undervisningstimer er beregnet likt som i dag. Det legges i modell B opp til flere valgfrie emner, og dersom undervisningstilbudet for disse emnene er som dagens valgmenyer, vil disse emnene være mindre kostbare enn dagens obligatoriske emner.

På masternivå er det lagt opp til flere studiepoeng med obligatoriske emner som vil være mer ressurskrevende enn dagens modell med flere valgmenyer på 4. studieår.

For studiemodell B vil de samme generelle hensynene til overgangsordninger gjelde som beskrevet under modell A. Studiemodell B vil klart kreve mer omfattende overgangsordninger enn alternativ A, spesielt fordi bachelorløpet vil skille seg mer fra dagens ordning. I og med at faginnholdet ikke er definert, kan man se for seg at enkelte av de obligatoriske emnene vil kunne være tilsvarende dagens emner, men det vil uansett være behov for opprettelse av enkelte nye emner, som beskrevet over.

Masternivået vil ha flere obligatoriske elementer, og studentene på dagens ordning vil sannsynligvis ha alle de nødvendige grunnleggende juridiske forkunnskapene til masternivået. Det er derfor mulig å se for seg at masternivået i modell B kan innføres for studenter som er i løpet fra 1.-3. studieår, men dette er igjen avhengig av detaljene i fagfordelingen mellom de to nivåene.

11.3.4 Vurderinger

3+2-modell B skiller seg fra dagens studiemodell både med tanke på struktur og faginnhold, og vil derfor være mer ressurskrevende med tanke på overgangsordninger. Studiemodellen er også noe dyrere å drifte enn modell A og dagens studiemodell. Men som modell A kan modell B, ved å gi avstigningsmulighet etter tre år, gi mindre frafall.

Som modell A gir den mulighet for avstigning til arbeidslivet, men med større vekt på metode og basisferdigheter enn rettsdogmatisk kunnskap. Det kan gjøre at det mer krevende for studenter som har gått igjennom modell B å gå rett inn stillinger som krever mer spesialisert juridisk kompetanse enn studenter som har gått igjennom modell A.

Med stor vekt på metode og basisferdigheter, som også kan kombineres med andre ikke-juridiske fag, kan likevel modell B, med et fordypningsemne, gjøre studentene godt rustet til å fungere i stillinger som krever kunnskap om et avgrenset rettsområde, og evne til å se retten i sammenheng med andre faglige disipliner.

Oppbygningen og tverrfagligheten i modell B gjør denne også mer fleksibel og enklere å kombinere med annen utdanning på bachelor- og masternivå.

Studentene vil etter bachelornivå ikke ha den samme bredden i sin rettdogmatiske kunnskap som ved modell A, da flere av dagens obligatoriske emner blir endret eller lagt på masternivå. Men de obligatoriske emnene på masternivået vil sikre den nødvendige kompetansen som kvalifiserer for yrker som advokat, dommer og påtalejurist, også for studenter som ikke har tatt de første årene ved UiO.

Som ved en eventuell omlegging til modell A, vil også en omlegging til modell B ha noen ulemper.

Ved å åpne for å ta andre fag som del av bachelorgraden økes valgmulighetene, med den følge at studiet i noen grad dreies bort fra en enhetlig generalistutdanning, som har vært en vanlig modell for jusutdanning i Norge, og er ønsket av flere arbeidsgivere. Det kan, som ved en omlegging til modell A, sees som nok en reform, som kommer på toppen av andre, som kan ha bidratt til å svekke helheten i studiet.

En omlegging, også til modell B kan føre til økt karakterpress for å komme inn på masternivå, som igjen vil ha negative følger for studentmiljøet.

Det vil påløpe kostnader ved en eventuell omlegging. I stedet for å bruke ressurser på å dekke kostandene, kunne ressursene vært investert i forbedringer av dagens modell.

Og dersom det ikke blir adgang til å prioritere egne studenter ved opptak til mastergrad, og finansieringen av fakultetet svekkes ved en omlegging, vil dette også tale i mot at dagens studieordning erstattes av en 3+2-modell.

Langt på vei vil det også være mulig å endre dagens femårige integrerte program slik at man i dagens modell oppnår de samme muligheter som en eventuell omlegging til 3+2 kan gi. Men den mulighet for tverrfaglighet og utveksling som Modell B legger opp til, ved at fakultetets studenter kan ta såkalte 40-grupper på bachelornivå, og at andre studenter kan ta 40 grupper ved fakultetet, kan være vanskeligere å få til med et femårig integrert masterprogram.

Modell B ser også ut til å skille seg vesentlig fra den modell som Bergen vurderer å gå over til. Og i og med at Tromsø ikke har signalisert planer om umiddelbar omlegging vil en omlegging til modell B i Oslo skape større forskjeller mellom utdanning av juridiske kandidater.

Mindre emner gir også flere eksamener som både øker arbeidsbyrden for ansatte og gir studentene mindre frihet. Det kan også bidra til at studentene blir dårligere rustet til å se de enkelte fag i sammenheng med hverandre.

11.4 Suppleringsopptaksmodellen

11.4.1 Beskrivelse av modellen

Denne modellen er identisk med dagens modell, med tillegg av suppleringsopptak mellom 3. og 4. studieår. Det kan også gjøres endringer i dagens modell ved en eventuell omlegging til et suppleringsopptak, men det har ligget utenfor denne arbeidsgruppens mandat å vurdere.

10. semester	Masteroppgave		
9. semester	Juridisk valgemne/ Masteroppgave	Juridisk valgemne/ Masteroppgave	Juridisk valgemne/ Masteroppgave
8. semester	Obligatorisk	Semi-obligatorisk	Juridiske valgemne
7. semester	Obligatorisk		
6. semester	Obligatorisk		Juridisk valgemne
5. semester	Obligatorisk		
4. semester	Obligatorisk		
3. semester	Ex. fac	Obligatorisk	
2. semester	Obligatorisk		
1. semester	Ex. Phil	Obligatorisk	
	10 studiepoeng	10 studiepoeng	10 studiepoeng

Suppleringsopptak

11.4.2 Konsekvenser for faginnhold og kvalitet

Dagens studiemodell har en oppbygning med stor grad av obligatoriske emner med rettsdogmatisk innhold til og med 4. studieår. Det er 190 studiepoeng med obligatoriske emner, 10 studiepoeng med semi-obligatoriske emner og 50 studiepoeng med juridiske valgemner, hvorav 10 på bachelornivå. I tillegg utgjør Ex. phil og Ex. fac 10 studiepoeng hver og masteroppgaven enten 30 eller 60 studiepoeng. Ved valg av 60-studiepoengsmasteroppgave bortfaller 30 studiepoeng valgemner på masternivå. Det er mulighet for studentene å dra på utveksling til et annet universitet etter 3. studieår som alternativ til 30 studiepoeng valgemner.

Dagens studiemodell er en integrert femårig modell. Den sikrer studentene et studieløp frem til oppnådd mastergrad. Den er forholdsvis lukket i den forstand at det er studenter med

studierett på programmet som har anledning til å ta alle studiets emner. Det er for studenter fra andre læresteder kun mulig å følge valgemner. Studiet er et integrert løp og gir derfor ikke muligheter for avstigning underveis, med unntak av muligheten for å få en fritt sammensatt bachelorgrad ved UiO, dersom beståtte emner fra rettsvitenskapsstudiet kombineres med emner fra andre studieprogram. Videre er det liten grad av tverrfaglige innslag i studiet, med unntak av perspektivfagene. Alle valgemner er juridiske emner. Som nevnt i kapittel 5.4 kan studenter fra andre juridiske læresteder få godskrevet tilsvarende emner fra annen høyere utdanning, og på den måten få mulighet til å bygge på tidligere oppnådde studiepoeng i vårt integrerte løp (innpassningsopptak). Studentene må søke om opptak via samordnet opptak på grunnlag av sine videregående karakterer, og ikke basert på karakterer fra annen høyere utdanning.

Et suppleringsopptak skiller seg fra dagens innpassning ved at opptaket vil foregå på bakgrunn av oppnådde resultater fra annen høyere utdanning. Gangen i et suppleringsopptak er beskrevet i kapittel 9.4. Et suppleringsopptak vil både kunne sikre tilstrekkelig antall studenter gjennom studieløpet i forhold til gitt opptaksramme/måltall for studenter og det vil kunne gi muligheter for søkere med juridisk utdanning fra andre læresteder å komme inn på vårt integrerte masterstudium. Som tidligere nevnt har Universitetet i Tromsø en ordning for suppleringsopptak der de tar inn studenter til alle sine avdelinger fra 2. avdeling, for å kompensere for frafallet underveis.

Slik arbeidsgruppen ser det vil et suppleringsopptak være aktuelt for oss dersom den opprinnelige opptaksrammen følges og det ikke overbookes med for mange studenter ved opptak til 1. studieår. Ved en stor overbooking av studenter, vil det ikke nødvendigvis være studieplasser å lyse ut til et suppleringsopptak, som beskrevet i kapittel 9.4.

Et suppleringsopptak vil ikke nødvendigvis føre med seg mer komplisert saksbehandling i forhold til godskrivning av emner enn det er i dag. Man kan se for seg at det foretas forhåndsvedtak med tanke på hvilke emner/studieprogram som vil kunne kvalifisere til opptak. Det vil imidlertid kreve økte ressurser med tanke på forarbeid og beregning av hvor mange plasser som er tilgjengelig hvert semester, samt selve gjennomføringen av opptaket som vil foregå lokalt på fakultetet og likne saksgangen i et ordinært masteropptak. Et suppleringsopptak til de siste to studieårene vil kunne være svært attraktivt for studenter med bachelorgrad i rettsvitenskap.

Oppsummert vil et suppleringsopptak kunne gi de beste studentene med juridisk grunnkompetanse fra andre læresteder mulighet til å fullføre en mastergrad i rettsvitenskap, og det vil videre sikre at vi har nok studenter til enhver tid dersom studenter faller fra tidlig i løpet. Det vil kunne bli et større behov for suppleringsopptak dersom det også innføres en avstigningsmulighet for studentene, slik som det foreslås i innstillingen fra Bergen. Dette omtales nærmere i neste kapittel.

11.4.3 Økonomiske og administrative konsekvenser

Kostnadsberegningene i vedlegg 2 viser at et suppleringsopptak vil få konsekvenser i form av økte kostnader til behandling av søknader om opptak. Få og store emner gir lavere sensurkostnader, og det vil ikke påløpe kostnader til veiledning og sensur av bacheloroppgave, eller utstedelse av bachelorvitnemål. Foreløpig overslag over merkostnader sammenlignet med dagens studiemodell blir dermed kun opptakskostnader og er beregnet til ca. 130 000 kr pr år. Det vil med denne modellen ikke være behov for overgangsordninger. Dersom det også

legges opp til en avstigningsmulighet med utstedelse av bachelorvitnemål, vil det påløpe noen kostnader til dette som ikke er innberegnet her.

11.4.3 Vurderinger

Suppleringsopptaket vil kunne være fordelaktig for noen av de bachelorstudentene som i dag står uten tilbud om studieplass på et masterprogram. Men med dagens økonomiske rammer og med den overbooking av studenter som har vært vanlig kan fakultet, gjennom et suppleringsopptak kun gi et tilbud til en svært liten andel av bachelorstudentene.

11.5 Sammenligning av økonomiske konsekvenser

Vedlegg 2 viser de økonomiske beregningene. Siste kolonne viser merkostnadene ved hver enkelt modell sammenlignet med dagens studiemodell.

- Alternativ A har en merkostnad på ca. 1,7 mill. kr årlig
- Alternativ B har en merkostnad på ca. 2,6 mill. kr årlig
- Suppleringsopptaksmodellen har en merkostnad på ca. 130 000 kr årlig (uten avstigningsmulighet)

Totale variable kostnader i dagens studiemodell er beregnet til ca. 42 mill. kr, hhv. ca. 16 mill. kr i sensurkostnader og ca. 26 mill. kr. i undervisningskostnader. Det betyr at merkostnaden ved å innføre alternativ B, som er det dyreste, vil tilsvare en økning på ca. 6 %.

Kostnadsberegningene som er foretatt er kun overslag som det vil være nødvendig å utrede nærmere dersom en eventuell omlegging av studiet blir aktuelt.

I utregningene er opptaksrammen dimensjonert som i dag med 430 studenter per år på både bachelor- og masternivå. De estimerte kostnadene varierer etter hvor stor opptaksrammen settes for henholdsvis bachelor- og masternivå. Det største utslaget vil være for modell B som vil være dyrere med en stor bachelorrytme og betraktelig rimeligere med en stor opptaksramme på masternivået på grunn av kostnader knyttet til eksamen og sensur.

11.6 Bergensmodellen

11.6.1 Bakgrunn

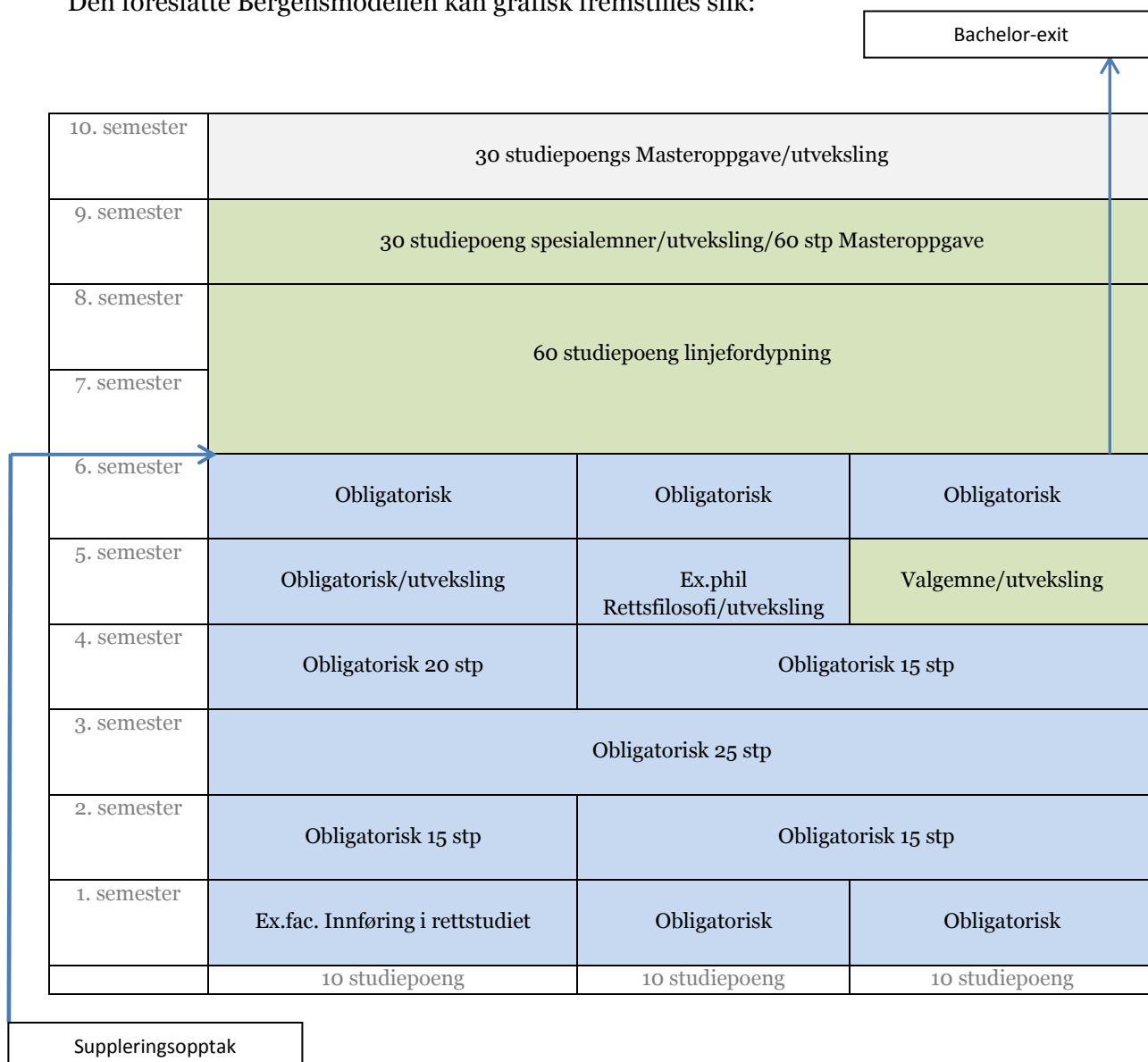
Som redegjort for ovenfor i kapittel 1 arbeides det i Bergen med en ny studiereform. Denne foreslåtte reformen har en rekke komponenter som går vesentlig lenger i å endre studiet enn det denne arbeidsgruppen har mandat til å vurdere. Videre er det fortsatt flere detaljer i den foreslåtte Bergensreformen som fortsatt er under utredning. På den bakgrunn har ikke arbeidsgruppen gått inn på noen analyse av konsekvenser av å innføre tilsvarende reform ved fakultetet i Oslo. I det følgende presenteres kun noen hovedpunkter i de elementene i den foreslåtte reformen som har særlig betydning for vurdering av om rettsstudiet bør deles i to nivåer, og hvilke konsekvenser den foreslåtte reformen i Bergen kan ha for fakultetet i Oslo.

11.6.2 Beskrivelse av modellen

Forslaget som er fremlagt i Bergen og som det arbeides med å utrede nærmere er å fortsette med et 5-årig masterstudium i rettsvitenskap, men med vesentlige endringer. Studiemodellen er lagt opp slik at det på de første tre årene i stor grad er obligatoriske emner som favner alle

de emner som anses som det som bør være felles for alle jurister. Etter de tre første årene legger forslaget opp til å gi studenter som velger å avslutte studiet en avstigingsmulighet med en bachelorgrad i rettsvitenskap. Som tidligere nevnt har Bergen fått klarsignal fra departementet om at de har anledning til å gi en slik grad så lenge det følger eventuelle krav i lokale forskrifter. Masterdelen er foreslått med tre eller fire ulike spesialiseringer som i hovedsak vil fylle fjerde studieår. Femte studieår vil bestå av valgbare emner som kan studeres innen samme fagområde som fjerde år, for ytterligere fordypning, eller innenfor andre fagområder, for bredde. Også masteroppgaven kan skrives innenfor eller utenfor spesialiseringsfeltet.

Den foreslåtte Bergensmodellen kan grafisk fremstilles slik:

11.6.3 Mulige konsekvenser av en reform i Bergen

Den studiemodellen som er foreslått i Bergen vil skille seg mer fra modellen i Oslo (og Tromsø) enn det som er tilfelle i dag med tanke på plassering, innhold og nivå på fagene/emnene. Det at studiemodellen blir mer ulik den i Oslo, vil kunne ha konsekvenser for mobilitet av studenter mellom fakultetene.

Det at Bergen ikke legger opp til en formell deling i bachelor- og masterprogram, som innebærer et masteropptak til de siste to årene, gjør at det for våre studenter blir begrensede muligheter for å fullføre sin mastergrad i Bergen.

Det er fremdeles uavklart om Bergen legger opp til suppleringsopptak og «bachelor-exit», og om det på den måten åpnes for plasser for studenter fra andre læresteder. Det er videre sannsynlig at de aller fleste studentene ønsker å fullføre mastergraden.

Dersom forslaget om reform i Bergen vedtas, vil det kunne bli betydelige forskjeller mellom studiemodellen i Bergen og modellene i Tromsø og Oslo. Det kan gi grunnlag for å reise spørsmål om hva som ligger i graden «Master i rettsvitenskap», og om alle med graden kan fylle de samme funksjoner.

12. Avslutning

Denne rapporten viser at en oppdeling av rettsstudiet i et bachelor- og masternivå først og fremst gir en ny mulighet for å dekke et eventuelt samfunnsbehov for personer med kortere juridisk utdannelse enn dagens jurister. To nivåer kan også gi større, og i alle fall andre, muligheter for spesialisering, mobilitet og tverrfaglighet enn dem som følger av dagens femårige integrerte masterprogram. Men mye taler for at mange av de mulighetene som en deling av rettsstudiet i to nivåer kan gi, også kan oppnås innenfor rammene av et femårig integrert masterprogram. Dessuten viser rapporten at en oppdeling av masterstudiet i to nivåer vil ha ulemper, og ikke minst kostnader.

Rapporten viser at selv om en rekke land i Europa har innført 3+2-ordninger i rettsvitenskap, er erfaringene at de aller fleste av studentene, i hvert fall ved studiestedene i Danmark og Finland, fortsetter fra bachelor til master. Det betyr at i praksis brukes ikke mulighet for «exit» etter tre år i Norden. Basert på erfaringer fra de bachelorutdanninger i jus/rettsvitenskap som er etablert i Norge er det grunn til å tro at mulighet for bachelor-exit heller ikke vil være særlig praktisk i Norge. Av de over 200 studenter med bachelorgrad i jus/rettsvitenskap som utdannes hvert år ser det ut til at de aller fleste ønsker å fortsette med Master i rettsvitenskap. Arbeidsgivere har hittil vist liten interesse for bachelorkandidater i jus/rettsvitenskap. Det kan imidlertid endre seg i dersom arbeidsgivere blir mer kjent med bachelorjuristenes kompetanse.

Det fremgår for øvrig av rapporten at hensyn til spesialisering, mobilitet og tverrfaglighet i noen grad kan tale for en omlegging av det femårige masterprogrammet til en 3+2-model. Selv om arbeidsgivere viser liten interesse for bachelorkandidater i jus/rettsvitenskap, kan samfunnet ha behov for personer med som tar juridiske fag som del av sin øvrige utdannelse, spesialister i visse juridiske fag eller tverrfaglige kombinasjoner. Og mobilitet kan tilføre studenter verdifulle komparative innsikter og erfaringer, og også bidra til å gi norske jurister en mer sammensatt bakgrunn. En oppdeling av det femårige masterprogrammet i to nivåer kan gjøre det enklere å dekke slike samfunnsbehov, og å legge til rette for mere mobilitet.

Siden andre juridiske institusjoner i Europa, og andre studieprogrammer ved UiO og i Norge stort sett er bygget etter 3+2-modeller, vil det være enklere for fakultetet å legge til rette for utveksling med disse institusjonene og studieprogrammene dersom rettsstudiet her også bygges opp etter en 3+2-modell. En slik tilpasning vil kunne være mulig også innenfor dagens integrerte femårige modell, men det ligger utenfor arbeidsgruppens mandat å vurdere hvordan det eventuelt kan gjennomføres.

Rapporten viser ellers at omlegging av andre fakultets studieprogram ved UiO til 3+2-modeller har skapt utfordringer for studenter som ønsker å ta juridiske fag som del av sin øvrige utdannelse, i tverrfaglige kombinasjoner. Selv om det er enkeltemner som er åpne for andre fakulteters studenter, er disse emnene pr i dag ikke tilstrekkelig tilpasset såkalte 40-grupper, det vil si emner på inntil 40 studiepoeng, som kan kombineres med de fleste bachelorgrader ved UiO.

Dersom fakultetet ønsker å gå videre med en omlegging av studiet til en 3+2-modell viser rapporten at det bør klargjøres hva som er formålet med omleggingen, da det vil være førende for hvordan de enkelte elementene i en slik modell skal utformes. Med en klargjøring av hva som eventuelt skal være formålet med en omlegging til en 3+2-modell kan de enkelte elementene i en konkret modell utredes nærmere, herunder fordeling av fag, studiepoeng, og pedagogisk opplegg, samt spørsmål om opptakskrav for bachelor- og masternivå og andre forhold som påvirker finansiering av og kostnader ved en bestemt modell.

Denne rapportens utredninger og vurderinger kan tjene som grunnlag for en bred diskusjon om hvorvidt fakultetet bør beholde det femårige integrerte masterprogrammet i rettsvitenskap eller gå over til en 3+2-modell, og i så fall hvilken form for 3+2-modell, og hva som skal være formålet med en slik omlegging.

Oslo,
25. juni 2015,

Christoffer Conrad Eriksen
Arbeidsgruppens leder

Rivind Smith

Lasse Simonsen

Inger Berg Ørstavik

Ole Hammerslev

Kristoffer Heitmann

Mads Fredrik Beardseth

Eline Storhaug Sørensen

Elisabeth Ulleberg
Sekretær

3. Finansiering av bachelor og masterstudie med opptakstramme 400 hvert år på bachelor og master

		Antall studieplasser					Finansiering beløp i 1000 kr		
Finansiering med 3+2 ordning med lik opptakstramme på BA og MA	Inntekter studieplasser	2012	2013	2014	2015	2016	Prising beløp i 1000 kr	2016	
	Kat. A						159	-	
	Kat. B						121	-	
	Kat. C						81	-	
	Kat. D					800	58	46 304	
	Kat. E						49	-	
	Kat. F					1 200	40	47 666	
	Delsum							93 971	
			Antall studiepoeng						
	Inntekter studiepoengproduksjon	2012	2013	2014	2015	2016		2 016	
Kat. A						83	-		
Kat. B						63	-		
Kat. C	600	600	600			42	25 225		
Kat. D						30	-		
Kat. E						25	-		
Kat. F	900	900	900			21	18 652		
Delsum							43 877		
Totalsum studieplasser og studiepoengproduksjon								137 847	

4. Finansiering av bachelor og masterstudie med opptakstramme 286 hvert år på bachelor og 572 hvert år på master

		Antall studieplasser					Finansiering beløp i 1000 kr		
Finansiering med 3+2 ordning med 2/3 av opptakstramme på MA og 1/3 på BA	Inntekter studieplasser	2012	2013	2014	2015	2016	Prising beløp i 1000 kr	2016	
	Kat. A						159	-	
	Kat. B						121	-	
	Kat. C						81	-	
	Kat. D					1 144	58	66 215	
	Kat. E						49	-	
	Kat. F					858	40	34 081	
	Delsum							100 297	
			Antall studiepoeng						
	Inntekter studiepoengproduksjon	2012	2013	2014	2015	2016		2 016	
Kat. A						83	-		
Kat. B						63	-		
Kat. C	858	858	858			42	36 071		
Kat. D						30	-		
Kat. E						25	-		
Kat. F	644	644	644			21	13 336		
Delsum							49 407		
Totalsum studieplasser og studiepoengproduksjon								149 704	

	Opptakskostnad				Sensur av ordinære emner				BA-oppgave		MA-oppgave			Vitnemål	Sum beregnede kostnadselementer	Merkostnad ut over dagens studiemodell	
	BA-opptak, antall studenter	MA-opptak, antall studenter	Antall søkere*	Opptakskostnad**	Ant. emner 10 STP	Ant. emner 20 STP	Ant. emner 30 STP	Sensurkostnad emner	Veiledningskostnad	Sensur kostnad	Oppgaves tørrrelse	Veiledningskostnad	Sensur kostnad	BA-vitnemål kostnad ***			
Stykkpris				480	650	775	900		1500	1 700		4500	5 000	488			
A	BA	430			4	2	3	2 945 500	645 000	731 000				209 625			
	MA 1		386		9	0	0	2 258 100			30	1 737 000	1 930 000	-			
	MA 2		44		6	0	0	171 600			60	396 000	440 000				
	sum A		430	700	336 000	19	2	5 375 200	645 000	731 000		2 133 000	2 370 000	209 625	11 799 825	1 744 450	
B	BA	430			17	0	0	4 751 500	645 000	731 000				209 625			
	MA 1		366		3		2	1 372 500			30	1 647 000	1 830 000				
	MA 2		44		0	0	2	79 200			60	396 000	440 000	-			
	MA 3		20		0	0	3	54 000			30	90 000	100 000	-			
	sum B		430	700	336 000	20	0	6 257 200	645 000	731 000		2 133 000	2 370 000	209 625	12 681 825	2 626 450	
C	Supplering	430	44	270	129 600	9	3	4	5 063 250			30 - 90% OG 60 - 10%	2 133 000	2 370 000		9 695 850	129 600

* Anslag for antall søkere - alle som tar BA-grad her pluss 270 utenfra, og i alternativ C kun de sistnevnte.

** Stykkprisen for opptaksarbeid er basert på en times administrativt arbeid per søker timepris 400 kr. Det er lagt til 20% for å ta høyde for medvirkning fra vitenskapelig tilsatte.

*** Stykkprisen for vitnemålsarbeid er basert på at dagens produksjon av ca 500 MA-vitnemål er anslått å kreve 0,5 årsverk i Eksameneksjonen. Kostnad per årsverk 650.000.

Har antatt at BA-vitnemål er enklere og justert prisen til 75% av dagens MA-pris.

Dato:
15.06.2016

Overbooking ved masterstudiet i rettsvitenskap.

Hvert studieår overbooker fakultetet antall studieplasser i de studieprogrammene som tilbys gjennom Samordna opptak. Dette gjelder bachelor i kriminologi, bachelor i demokrati og rettigheter i informasjonssamfunnet, samt master i rettsvitenskap.

Årsaken til at fakultetet overbooker er ønsket om at opptaksrammen er fylt selv om en del av de som takker ja til et studietilbud ikke møter til studiestart. Samtidig er det en del frafall underveis i studieprogrammene, og det har vært nødvendig å overbooke for å ta høyde for at studenttallet reduseres underveis i studiet.

Fra studieåret 2009 ble opptaksrammen i Masterstudiet i rettsvitenskap redusert betraktelig. Grunnen til dette var bl.a. en rapport fra NOKUT som kartla at forholdstallet mellom antall lærere og studenter på studieprogrammet var for lavt. Studieprogrammets opptaksramme totalt ble redusert fra 585 til 400 studieplasser. I 2011 ble fakultetet tildelt 30 nye studieplasser i masterstudiet i rettsvitenskap i statsbudsjettet, slik at det totalt sett er 430 studieplasser i masterstudiet i rettsvitenskap.

Selv om opptaksrammen ble redusert betraktelig i 2009, har fakultet fortsatt å overbooke mye. Opptakstallene fra 2005-2015 er som følger:

	Opptaksramme	Tilbud	Jasvar	Møtt
2015 (H-15 og V-16)	430	782	609	511
2014 (H-14 og V-15)	430	784	604	545
2013 (H-13 og V-14)	430	807	651	577
2012 (H-12 og V-13)	430	808	647	552
2011 (H-11 og V-12)	430	801	627	555
2010 (H-10 og V-11)	400	711	558	480
2009 (H-09 og V-10)	400	686	539	466
2008 (H-08 og V-09)	585	964	815	720
2007 (H-07 og V-08)	590	777	665	570
2006 (H-06 og V-07)	590	782	673	572

Studieseksjonen
Kontoradr.:
Domus Academica
(Urbygningen)
Karl Johans gate 47
0162 OSLO

Telefon: 22 85 95 00
Telefaks: 22 85 96 58
postmottak@jus.uio.no
www.jus.uio.no

2005 (H-05 og V-06)	590	859	764	683
---------------------	-----	-----	-----	-----

Som det fremgår av tabellen over har overbookingen til studieprogrammet vært høyt i mange år. Selv om opptaksrammen ble redusert i 2009, har antall møtt vært så å si det samme som før reduksjonen. Unntaket er studieåret 2008/2009, da overbookingen var på sitt høyeste, samt studieåret 2005/2006.

Det har de siste årene kommet signaler fra sentralt hold om at Det juridiske fakultet overbooker for mye i forhold til opptaksrammen på masterstudiet i rettsvitenskap. Det har ikke vært noen reell endring i antall studenter siden fakultetet fikk lavere opptaksrammer i 2009. Av denne grunn reduserte fakultetet overbookingen på masterstudiet i rettsvitenskap for studieåret 2014/2015, fra å gi ca. 800 tilbud til 784 tilbud. Dette ble videreført for studieåret 2015/2016, da totalt 782 tilbud ble gitt.

I tabellen under vises antall studenter som har møtt i forhold til antall tilbud som har blitt gitt de siste tre høstopptakene, samt frafall utover masterstudiet i rettsvitenskap.

Master i rettsvitenskap, opptak HØST	Høst 2013	Høst 2014	Høst 2015
Opptaksramme	220	220	220
Overbooking	192	178	177
Antall tilbud gitt	412	398	397
Antall Ja-svar	315	288	281
Møtt til studiestart	286	248	248
Antall på 2. semester	249	215	229
Antall på 3. semester	216	197	
Antall på 4. semester	214	195	
Antall på 5. semester	205		
Antall på 6. semester	201		
Frafall fra studiestart til dags dato	29 %	21 %	8 %

Antall møtt av mottatt tilbud de siste fem årene:

Master i rettsvitenskap, opptak HØST	% møtt av mottatt tilbud
2011	65 %
2012	69 %
2013	69 %
2014	62 %
2015	62 %

I tabellen under vises antall studenter som har møtt i forhold til antall tilbud som har blitt gitt de siste tre våropptakene, samt frafall utover masterstudiet i rettsvitenskap.

Master i rettsvitenskap, opptak VÅR	Vår 2014	Vår 2015	Vår 2016
Opptaksramme	210	210	210
Overbooking	182	171	173
Antall tilbud gitt	392	381	383
Antall Ja-svar	338	317	326
Møtt til studiestart	281	273	257
Antall på 2. semester	252	246	
Antall på 3. semester	239	239	
Antall på 4. semester	229		
Antall på 5. semester	222		
Frafall fra studiestart til dags dato	19 %	13 %	1 %

Antall møtt av mottatt tilbud de siste fem årene:

Master i rettsvitenskap, opptak VÅR	% møtt av mottatt tilbud
2012	73 %
2013	68 %
2014	72 %
2015	72 %
2016	67 %

Som vi ser av tabellene over er det en del som får tilbud om studieplass, som ikke møter til studiestart. Videre er det en del frafall underveis i studiet, særlig mellom første og andre semester. Grunnet den høye overbookingen er opptaksrammen fylt de første semestrene i studieprogrammet.

For studieåret 2016/2017 har dekanatet vedtatt å redusere overbookingen ytterligere, og totalt 750 tilbud vil gis.

Til:

Dato: 9. juni 2016

Økonomiske sider ved suppleringsopptak og andre forhold ved opptak til masterstudiet i rettsvitenskap

1. Kostnader ved suppleringsopptak – alle studieår

Konsekvenser ved suppleringsopptak ble beskrevet i rapport om «Utredning av 3+2 modeller» 2015. Økonomiske konsekvenser er at det blir opptakskostnader ved at søkere til suppleringsopptaket til MA må vurderes. Her ble det forutsatt et suppleringsopptak etter 3. studieår og at opptaksrammen overholdes, dvs. ingen overbooking. Gitt dette ville veiledning og sensur av MA-oppgave blir som i dag, men kostnaden er størst på 60-poengsoppgaven. Totale merkostnader ved en slik modell sammenlignet med dagens studiemodell blir dermed kun opptakskostnader og ble beregnet til ca. 130 000 kr pr år. Ved suppleringsopptak på hvert studieår fra 2. studieår til 5. studieår vil kostnadsøkningen bli på **ca. 520 000 kr pr år**, forutsatt samme arbeidsmengde og antall søkere på hvert år.

Dersom det i tillegg overbookes slik at opptaksrammen ikke overholdes, så vil opptakskostnaden bli den samme, men kostnad til sensur og veiledning vil øke.

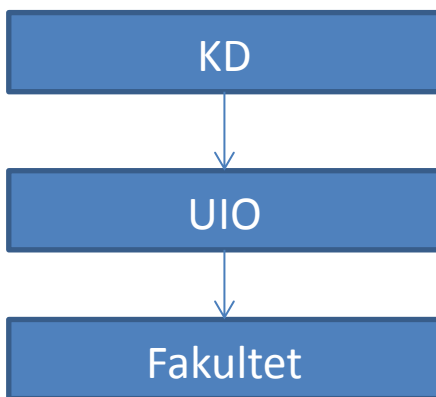
Forutsetninger:

- Stykkprisen for opptaksarbeid er basert på en times administrativt arbeid per søker timepris 400 kr. Det er lagt til 20% for å ta høyde for medvirkning fra vitenskapelig tilsatte.
- Antall søkere er anslått til 270 stk

2. Finansiering av jusstudiet

Tre nivåer av finansieringsmodeller:

Kunnskapsdepartementet (KD) finansierer universiteter og høyskoler basert på bl.a. antall studieplasser og studiepoengproduksjon.

Universitetet i Oslo (UiO) har en lignende modell for finansiering av fakultetene ved UiO.

Fakultetene har egne modeller for fordeling internt på fakultetet som avviker fra KD- og UiOs modeller i mindre og større grad. Juridisk fakultet har en enkel fordelingsmodell pga at mye av virksomheten er sentralisert og styres på fakultetsnivået.

Dagens modell

Studier og finansieringskategorier i KDs modell:

Kategori	Studium	Eksempler ved UiO
A	Kliniske studier o.a.	Medisin, Odonotologi
B	Utøvende musikkutdanning, arkitektur- og designutdanninger, farmasi, psykologi o.a.	Farmasi, Psykologi
C	Realfag på høyere grads nivå o.a.	Biologi, Fysikk, Informatikk, ++
D	Samfunnsvitenskapelig og humanistiske fag på høyere grads nivå, enkelte kostnadskreven helsefag- og faglærerutdanninger, samt praktiske mediefag	De fleste MA-studier på SV og HF Jur.fak: MA PIL, HUMR, MARL, ICTL, Kriminologi
E	Helsefag-, lærer- og realfagsutdanninger på lavere grads nivå	BA-studier i realfag Rettsvitenskap
F	Teorifag og sosialfaglige utdanninger på lavere grads nivå	De fleste BA-studier på SV og HF Ex.phil Jur.fak: BA Kriminologi

KDs modell er foreslått endret. Dersom forslaget iverksettes vil antall kategorier reduseres fra 6 til 4 - 1) teorifag 2) utdannings- og velferdsfag 3) laboratorie- og utstyrskrevede fag og 4) kliniske- og kunstfag. Masterstudiet i rettsvitenskap vil her bli plassert i kategori 1 for teoristudier. Videre vil kandidatproduksjon vil komme inn som et resultatelement i tillegg til studiepoengproduksjon. Det antas at effekten vil være moderat av endringen, men det kan tenkes at det vil gjøre det noe mer gunstig med en 3+2 ordning siden man vil få kandidatproduksjon på to nivåer og dermed også få noe uttelling for studenter som ikke tar alle 5 år.

For øvrig inngår ikke vurdering av ny modell i scenarioene som beskrives i dette notat.

For full beskrivelse av forslag til ny modell vises det til departementets nettsider:

<https://www.regjeringen.no/nb/dokumenter/rapport-om-finansiering-av-universiteter-og-hoyskoler/id2358272/>

UiOs modell

Skisse av UiOs interne finansieringsmodell

	Basis	Resultater	Satsinger
Utdanning	Studieplasser Faglig bredde Tannklinikk/ sykehustilskudd	Studiepoeng Utvexlingsstudenter	Konkrete, styrevedtatte satsinger av midlertidig karakter
Forskning	Rekrutteringsstillinger Vitenskapelig utstyr/ eksperimentell virksomhet Regionale etiske forskningskomiteer	Doktorgrader NFR-/EU-midler Publikasjonspoeng	
Samfunnskontakt og samlinger	Museer Bibliotek		
Infrastruktur	IT (USIT) Sentraladministrasjon		
	Tilpasningspott		

Oversikt over interne UiO-priser 2015 - tildeling til basis og resultater innen utdanning basert på antatte KD-priser og intern finansieringsmodell. I modellen er KDs priser nedskalert til 73,6% for studieplasser (65,6% for MED) og 57,6% for studiepoeng

Beløp i 1000 kr

Kategori	Studieplasser basis		Resultater studiepoeng
	UiO-pris	UiO-pris MED	UiO-pris
A	159	142	83
B	121	108	63
C	81	72	42
D	58	52	30
E	49	43	25
F	40	35	21
Utvekslingsstudenter			4

For full beskrivelse av modellen se UiOs nettsider:

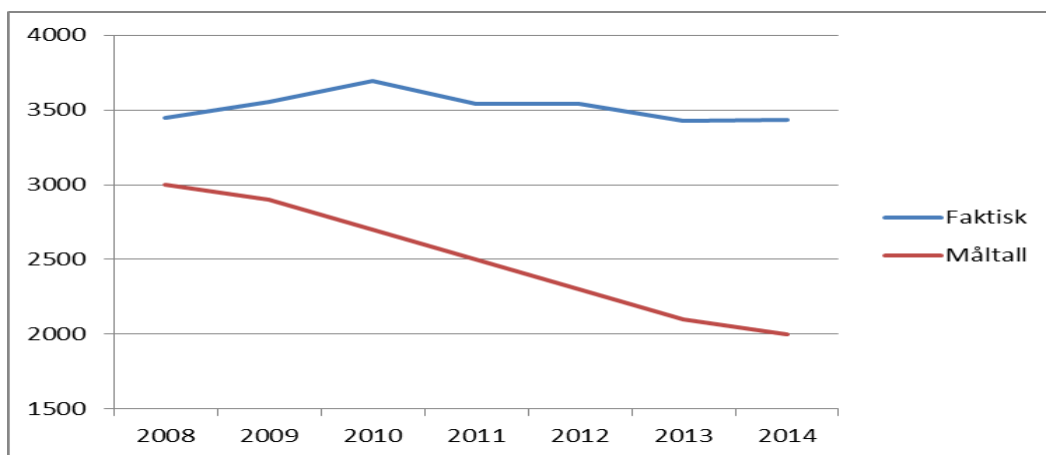
<http://www.uio.no/for-ansatte/arbeidsstotte/okonomi/Fordeling/intern-finansieringsmodell/>

Finansiering av jusstudiet

Med virkning fra 2009 ble det gjort en avtale mellom fakultetet og universitetsledelsen om finansiering av jusstudiet. Bakgrunnen for avtalen var NOKUTs evaluering av studiet som avdekket behov for kvalitetsforbedringer. Avtalen går ut på at opptaksrammen reduseres samtidig som fakultetet får beholde bevilgningen til studieplasser på samme nivå som før reduksjonen. I tillegg kompenseres basisbevilgningen for reduksjonen i studiepoeng slik at samlet bevilgning til studieplasser og studiepoeng ligger fast på nivået før reduksjonen av opptaksramme. Dette gir i praksis en økt bevilgning pr student, og målet er økt studiekvalitet gjennom endret forholdstall; færre studenter pr lærer.

Utvikling i antall studenter¹ etter redusert opptaksramme

¹ Jusstudiet inkl. programstudenter, enkeltemnestudenter, gammel studieordning og privatister opptatt til masteroppgave

Som det fremgår av figuren har studiet flere studenter enn opptaksrammen tilsier og reduksjonen fra 2009 er kun delvis gjennomført. Dette skyldes flere forhold: blant annet privatister som tas inn på masteroppgaven, stor mengde gjentak av eksamener og overbooking av opptak m.m. Dette gjør at tilgjengelige ressurser pr student i praksis blir noe lavere enn forutsatt.

Ressurser pr student ²	
Faktisk 2008	46 120
Faktisk 2014	50 856
Mål 2014	61 325

Avtalen om finansiering av jusstudiet er gunstig for fakultetet og viktigere enn selve finansieringsmodellen.

² Ressurser pr student er lavere enn satsene i finansieringsmodellen på grunn av at antall studenter er og alltid har vært høyere enn antall studieplasser

3. Økonomiske konsekvenser av frafall

I og med spesialavtalen om finansiering av jusstudiet som er beskrevet i pkt. 2, så vil det være ulike effekter av frafall for henholdsvis fakultetet og universitetet som helhet.

For fakultetet:

Siden studiepoengsinntekten i hovedsak ligger fast for fakultetet (med unntak av valgemenner), så vil frafall ha liten effekt på inntekten. Derimot vil det føre til noe reduserte kostnader på 1-til-1 aktiviteter som sensur og veiledning.

For UiO som helhet:

For universitetet samlet betyr frafall på jusstudiet reduserte inntekter gjennom studiepoengskomponenten. Et frafall på 10% vil f.eks. bety en redusert inntekt på ca. 9 mill. over 5 år (beregnet ut fra 2000 studieplasser).

På grunn av ovennevnte er det opplagt at frafall også vil kunne sette press på avtalen om finansiering av jusstudiet. Antall studiepoeng pr student reduseres, og UiO vil da kunne hevde at fakultetet ikke oppfyller sin del av avtalen om økt studiekvalitet.

4. Inntekter ved studiepoeng

Inntektene fra studiepoengsproduksjon er som beskrevet i pkt. 2 avhengig av finansieringskategori (a-f).

Rettsvitenskap er plassert i kategori E. Avtalen om finansiering av jusstudiet gjør at denne delen av inntekten er fast. Dette utgjør hoveddelen av fakultetets studiepoengproduksjon.

Altså er det kun endringer i kategori D og F som påvirker fakultetets inntekt. For jusstudiet er det kun valgemenner som inngår i disse kategoriene; BA-emner i kategori F, og MA-emner i kategori D.

Det betyr at f.eks. når det gjelder masteroppgave og opptak av ekstra kandidater så vil ikke disse generere inntekter, kun kostnader.

Tabellen nedenfor viser studiepoeng for 2015 fordelt pr program og finansieringskategori.

Studieprogramnavn	D	E	F
	Studiepoeng produksjon (60 stp. enh.)	Studiepoeng produksjon (60 stp. enh.)	Studiepoeng produksjon (60 stp. enh.)
Demokrati og rettigheter i informasjonssamfunnet			3
Forvaltningsinformatikk	14,33		
Information and Communication Technology Law	10,5		
Juridiske emner lavere grad			273,42
Juridiske valgemner masternivå	441,83		
Kriminologi	37,17		
Laveregradsemner i kriminologi og retts sosiologi			151,33
Marine Insurance and Risk Management	1		
Maritime Law	14,67		
Masteremner i kriminologi og retts sosiologi	6,5		
Masteremner ved Norsk senter for menneskerettigheter	31,83		
North Sea Energy Law	2		
Public International Law	7		
Retts sosiologi	9,83		
Rettsvitenskap (ius)		1 683,58	
Språkkurs for juridiske studenter		3,25	
The Theory and Practice of Human Rights	11,83		
Sum	588,5	1 686,83	427,75

5. Økonomiske konsekvenser av overbooking

I og med spesialavtalen om finansiering av jusstudiet som er beskrevet i pkt. 2, så vil det være ulike effekter av frafall for henholdsvis fakultetet og universitetet som helhet, på samme måte her som i pkt. 3.

For fakultetet:

Siden studiepoengsinntekten i hovedsak ligger fast for fakultetet (med unntak av valgemner), så vil overbooking ha liten effekt på inntekten. Derimot vil det føre til økte kostnader. Et overopptak på f.eks. 120 studenter på 1. studieår er tidligere beregnet til å øke kostnadene med ca. 1,7 mill. kr på 1. studieår (til kurs, basisgrupper og kollokvier).

For UiO som helhet:

Overbooking vil kunne øke inntektene for UiO samlet, dersom overbookingen fører til flere studiepoeng samlet og ikke kun kompenserer for frafall. I så fall vil også kostnadsøkningen (på fakultetsnivået) blir større.

En annen konsekvens av overbooking er effekten på indikatoren studiepoeng pr student. Med overbooking blir studenttallet større og det kreves tilsvarende økning i antall studiepoeng for å opprettholde nivået for studiepoeng pr student.